

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

En dråbe af et hav

AF W. BJØRN NIELSEN

En dråbe af et hav

Tegningen på forsiden viser forberedelserne til hjemtransport af KZ-fanger fra Neuengamme-lejren, og er tegnet af en af de unge CBU-pligtige, Otto Normann, som deltog i konvojtransporterne.

Copyright: W. Bjørn Nielsen
1. udgave, 2000 eksempl.

Trykt hos Hak Jørgensen, Glostrup

W. Bjørn Nielsen

En dråbe af et hav

Udgivet af Bjørn
København MCMLXX

Et forsøg på
at meddele vore deporterede
kammerater fra frihedskampen 1940–45
– som endnu er i live –
at der også fra Jeres landsmænd i de tyskbesatte
norske og danske lande straks blev gjort
hvad muligt var, for at
bjerge Jer hjem fra slaveriet –
trods alle vanskeligheder.

FORORD

ET FORORDS mening er vel at give de læsere, der vil gå i lag med de følgende sider, lidt introduktion til hvad de går i gang med, og på dette grundlag gør jeg det meget gerne, med glæde og taknemmelighed, som tidligere koncentrationslejr fange og som repræsentant for de i dag organiserede fanger fra besættelsestiden.

De spredte træk fra lejrene og fra hjælpekorpsene, som man i det følgende kommer til at stifte bekendtskab med, er skrevet med den indsigt og følelse, som kun en af dem, der var aktiv i hjælpen, kan have. Vi fanger, der kom tilbage til livet takket være bl. a. folkene i C.B.U. er glade for at få klarlagt alle de forhold, der førte til de store redningsaktioner.

Vi ved godt, at vi kan takke mange mennesker for at vi overlevede, men det kan ofte være svært at vide, hvem vi egentlig skal rette vor tak imod. Norske, svenske og danske kvinder og mænd har på mange fronter og på mange steder været medvirkende, og her i Danmark kender vi jo Jyllandskorpset, Socialministeriet, C.B.U. og de gode Røde Kors pakker, som en hel del af koncentrationslejr fangerne kom til at nyde godt af.

Ganske vist gav tyskerne af og til lister over de fanger, som de deporterede, men de var aldrig pålidelige, og lige så ofte hørte de danske myndigheder intet. Hvilket arbejde har det ikke været at finde frem til hvor de skandinaviske fanger befandt sig i de tyske fængsler eller lejre? Hvor må det have været vanskeligt at få oplysninger for de få mennesker i Tyskland, der bragte deres viden videre til Danmark eller Sverige, eller hvor den samlende central end fandtes. Det var naturligvis umuligt at holde øje med fangerne, når de sendtes på udekommandoer fra lejrene, og som regel erfarede vore redningsmænd også først herom, når de fik kontakt med andre fanger, der kunne fortælle om borttransporterne.

Derfor var det også umuligt at få fat i alle de deporterede danskere og nordmænd under redningsaktionen, selvom man må beundre den energi, hvormed de blev eftersøgt. Enkelte udekommandoer fra Neuengamme nåedes aldrig, ligesom danskerne i Stutthof blev helt afskåret. Disse mennesker, der ikke blev samlet op af de hvide busser, blev udsat for de frygteligste lidelser, når lejrene eller udekommandoerne evakueredes og fangerne blev drevet bort ad Landevejene af deres bødler. På disse dødsmarker omkom uhyggeligt mange, når de udmagrede skeletter ikke kunne slæbe sig videre frem. Man tør slet ikke tænke på de dødstal, som ville være fremkommet, hvis alle danske og nordmænd var blevet udsat for denne skæbne.

Ikke mindst på denne baggrund kan vi fanger, der var så heldige og lykkelige at blive hentet, kun vise den største taknemmelighed mod vore redningsmænd.

Det andet, der vækker til eftertanke, er selve organisationen bag vor redning. Hvorledes var det muligt i det af tyskerne besatte Danmark at fremskaffe de fornødne køretøjer, det fornødne materiel af anden art, og alt det, som vi fanger skulle bruge på den ene eller anden måde? Hvor meget drejede det sig egentlig om, og hvordan blev det bragt til veje og sat ind i redningsaktionerne. Hvordan kunne de tyske nazister, der ellers på så mange måder var meget ømfindtlige, tillade at alt dette blev sat i scene?

Vi vil altid også nære den største respekt og taknemmelighed mod de mennesker, både chauffører, sygeplejersker, læger og andre, der satte deres liv på spil for at bringe fangerne hjælp og til sidst at bringe dem bort fra Helvede. De havde jo ellers andet arbejde at passe derhjemme.

Derfor må dette forord først og fremmest være en dybfølt tak fordi vi fanger fik livet foræret igen.

Jørgen H. Barfod,
Formand for Sammenslutningen
af danske fanger fra frihedskampen
1940 – 1945.

OUVERTURE

Det hændte på et teater, at der gik ild i kulisserne. Bajads kom for at underrette publikum derom. Man troede, det var en vittighed og applauderede; han gentog det; man jubledede endnu mere. Således tænker jeg at Verden vil gå til grunde under almindelig jubel af vittige hoveder, der tro, det er en vits.

Søren Kierkegaard.

DER ER GÅET femogtyve år, siden den Anden Verdenskrig sluttede, siden den tyske besættelse af Danmark afkastedes, siden vi førte tilbage til landet, hvem og hvad der endnu var tilbage af de kammerater, som havde måttet friste skæbnen i de tyske koncentrationslejre.

Vi vil her riste en mindets rune for de kammerater, der aldrig nåede hjem, for dem, der dog nåede hjem til sidst, men for så manges vedkommende først efter at have måttet ofre helbredet, og med beskeden skrift skal også nævnes de kvinder og mænd, som på forskellig vis var medvirkende til at sikre vore kammeraters hjemførsel.

Og vi føler det sådan, at aldrig i menneskehedens lange historie har man oplevet magen til den grusomhed, det vanvid, den menneskelige fornedrelse, som Hitler og hans Tredie Rige stod for.

Ganske vist er menneskehedens historie ikke fornøjelig læsning. Kampen om overtaget står, kapitel for kapitel, mindre mellem det gode og det onde, og mere mellem dårskaben og ondskaften.

Det vil føre for vidt at opregne eksempler. De er for mange og for overvældende. Men uden at noget eller nogen skal kunne siges at være glemt vil vi dog mene, at alt, hvad vi hidtil kendte af vidnesbyrd om blind reaktion, sort foragt, blodig forfølgelse, kun var som en dråbe af et hav mod det, der sattes i værk, da Hitler i 1933 overtog magten i Tyskland.

En Herrefolkets æra var indledt. Med alt, hvad det skulle drage med sig, også uden for Tysklands egne grænser. Der Führer fik sine disciple, der formede sig i mesterens lignelse. Af den det dæmoniske herre-

vældes treenighed, der dannedes i 30'erne, overlever endnu i dag det spanske led.

Her i landet fik vi meget hurtigt at se, hvad SA'ernes „renselsesprocesser” betød. Skarer af anderledestænkende søgte asyl hos os. En enkelt af dem, Bert Brecht, fortalte og forklarede i dramaet „Mahagonny”, hvad menneskeheden havde i vente.

1939. Hans Frank udnævntes til generalguvernør over Polen. I et interview med partiorganet „Völkischer Beobachter”s medarbejder Kleiss udtalte han sig 6. februar 1940 således om sin opgave: „Hvis jeg skulle hænge en plakat op for hver syv polakker der blev henrettet, ville Polens skove ikke være tilstrækkelige til at levere det nødvendige papir til fremstillingen af sådanne plakater.” På et regeringsmøde den 16. december 1941 i Krakow drøftedes jødespørgsmålet. Frank udtalte: „Også vi betragter jøderne som en hoben skadelige ædedolke. Vi har i generalguvernementet skønsmæssigt 2,5 millioner, hvis vi tager alle beslægtede og hvad der ellers hænger ved med, måske 3,5 millioner jøder. Disse 3,5 millioner jøder kan vi ikke skyde, vi kan heller ikke give dem gift, men vi kan og vil gennemføre forholdsregler, der kan medføre en udryddelse og svare til lignende stort anlagte foranstaltninger, der gennemføres i selve riget. Generalguvernementet skal blive lige så jødefrit, som riget er det.”

I emigrantklubben ved Rådhuspladsen i København kunne man træffe repræsentative udsnit af den tyske intelligens. Den, som nu ikke længer tåltes i hjemlandet.

Hvorfor gjorde vi ikke noget dengang? Måske, fordi vi følte os så små, så helt uden betydning for det store spil, som var sat i gang. Og måske også, fordi vi ganske enkelt var bange for virkelig at se, hvad der skete, og bange for de rette handlingers konsekvenser.

Dette var vi ikke ene om. Men det redder ingen samvittighed, at man i dette stykke havde en Chamberlain med sig. Aldrig har en paraply været et så farligt og fornedrende instrument som da Chamberlain viftede med sin og lovede verden *peace in our time*.

Så forenedes Norge og Danmark igen den 9. april 1940. En forening i ulykke og nød. Sverige var endnu urørt, man tog jo en ting ad gangen.

Draken-tragedien kom først tre år senere, som en snert.

U-båden Ulven, tilhørende den svenske flåde, forsvandt 16. april 1943 med 33 mand om bord syd for Marstrand. Det viste sig, at den var stødt på en mine. Meget tydede på, at det var en tysk mine, udlagt på svensk farvand. Helt blev sagen dog aldrig opklaret. Det var i sammenligning med de katastrofer, som ramte de krigsførende lande, en lille ulykke, men den måtte gøre et voldsomt indtryk i Sverige, og den bidrog til hos store kredse i Sverige at give synet på Tyskland en anden farve. Hertil bidrog, at det oplystes, at få timer inden Ulvens forsvinden havde et tysk fartøj næsten på samme sted – på svensk farvand – skudt på en anden svensk U-båd Draken. Også et fund, som på samme tidspunkt ved told-undersøgelse af en tysk jernbanevogn, der transiteredes gennem Sverige, blev gjort i Haparanda, gjorde sin virkning: Store mængder af tyske militær-kort over Sverige. Sidenhen blev gjort flere sådanne fund, der viste, at Tyskland i høj grad havde regnet med Sverige som kamp-område.

Men alle tre lande havde dog nogle, som kunne og turde tale frit om det, de så, og det de tænkte.

Vi følte vel her i Norden, at vi var fælles om en Nordahl Grieg, en Arnulf Øverland, en Torgny Segerstedt, en Nic. Blædel. For disse som for alle andre, der elskede og vovede at bruge det frie ord, gjaldt det, at fjenden anerkendte dem ved at afvæbne dem. Der skulle vise sig at være også det fællesskab mellem de her ved navn nævnte, at ingen af dem skulle opleve frihedens time.

Frøene, de havde udsæet, spirede imidlertid og blev vækster af al slags nødvendig og befriende aktivitet. Blandt disse aktiviteter må vi nævne også den, gennem hvilken tusinder af vore medmennesker omsider udfriedes fra nazismens udryddelseslejre. I denne aktivitet med dens lykkelige udfald var de tre riger igen forenede: henved 22.000 norske, franske, hollandske, belgiske, czekiske, polske, italienske, tyske og danske fanger kunne fra lejrene vende tilbage til et normalt menneskeligt liv igen.

Men kom de end tilbage til livet, disse tusinder og atter tusinder, så kom de tilbage som forandrede. Det gjaldt for dem – som for deres

hjælpere —, at det, de havde oplevet, eller blot set, havde gjort dem anderledes. Havde sat sit uudslettelige mærke på dem. Efterladt ar i sindet.

Så grusomt var det.

Det er os ikke muligt at give børn og unge et dækkende indtryk af alt dette. Hvad vi har erfaret om intolerance og had mod alle anderledestænkende kan vi ikke uden videre lade gå videre. Men vi vil gerne sige til de nye og unge:

Far med lempe. Demokrati betyder stadig og til alle tider det samme. Og det bliver ikke bedre eller forstandigere ved at få hæftet denne eller hin forstavelse på. Find ud af, hvad tolerance mellem mennesker af god vilje betyder, og lev dit liv derefter.

Leg ikke med ilden, har det altid heddet. Vi kunne også sige: Leg ikke med dråben. Kun da kan vi måske gøre os håb om ikke endnu en gang at skulle overskyldes af et smertens og fornedrelsens hav.

*„Nej, der findes kun en hellig menneske-
ret og denne ret er samtidig den mest
hellige forpligtelse, nemlig at sørge for,
at blodet bevares rent for således gennem
opretholdelsen af det bedste i menneske-
heden at give denne muligheden for en
endnu mere ædel udvikling. En folkestat
må derfor først og fremmest hæve ægte-
skabet op over den evige receskændsels
niveau for at helliggøre denne institu-
tion, der er kaldet til at skabe væsener i
Herrens billede og ikke mislinge mellem
menneske og abe.*

*... det er iøvrigt en folkestats opgave
at sørge for, at der endelig bliver skrevet
en verdenshistorie, hvori racespørgsmålet
ophøjes til at indtage en dominerende
stilling . . . ”*

*Adolf Hitler i „Mein Kampf”,
bind II, kapitel I.*

NIELS CHRISTIAN DITTLEFF

*Utenriksråd Stockholm 1940
til minde*

F. 29. oktober 1881 i Larvik, d. 16. juni 1956.

NIELS CHRISTIAN DITLEFF havde tidligere i tiden løst mangfoldige humanistiske opgaver. I 1939, under bombardementet af Warszawa, tog han initiativet til og ledede de forhandlinger med de polske og tyske armeer, som førte til at 1200 civile, neutrale borgere evakueredes fra den dødsdømte by. Ved Norges besættelse lykkedes det ham at flygte til Stockholm, hvor han oprettede den norske Reliefcentral, hvis formål det var, på basis af et nært samarbejde med svenske myndigheder og organisationer, at skaffe al mulig hjælp til Norge under krigen. Ved de tyske deportationer af norske og danske civile borgere så *han* vel først af alle de store principielle vanskeligheder, disse medborgere kunne vente sig af Nazi-Tyskland, idet såkaldt politiske fanger *ikke var beskyttede af Folkeretten*. Værre blev dette forhold, da Quisling efter tysk ordre ved sin „statsakt” på Akershus i foråret 1942 bestemte, at Sverige ikke længere kunne varetage Norges interesser i Tyskland.

Med hver måned steg antallet af deporterede fra Danmark og Norge, og med de millioner, der var deporterede til Tyskland fra de øvrige besatte lande, måtte redningen af dem rejse problemer af ufatteligt omfang, de ulykkelige mennesker var nemlig som slavearbejdere under den tyske krigsindustri spredt over hele „det stortyske rige”, og mange stod i fare for at blive udslettet som ikke-ariere. Under gentagne forhandlinger med SHAPE fik Niels Christian Ditleff bekræftet sin opfattelse, at Folkeretten ikke levede disse ulykkelige mange chancer for at gense deres respektive fødelande; SHAPE erklærede nemlig, at ved allieret indtrængen i det tyske rum ville alle krigsfanger straks blive befriet, hvorimod de politiske eller civile fanger måtte blive i deres lejre og fængsler indtil hele Tyskland var slået og besat.

I juli 1940 var Den Midlertidige Fangehjælp, Norsk Relief Central, K.F.U.M. og Svensk Norgeshjælp, under den norskfødte Hans Kroghs

Geheime Staatspolizei — Staatspolizeistelle Düsseldorf

220 0. Juni 1940 + 12	Name der Einsatzstelle Konzentrationslager Neuengamme 4. JUNI 1940	Defizient Vgl. Monat Jahr an Durchgängerkontrolle <i>12/1940</i> <i>25-4/16</i>
120 0. Juni 1940 + 12 220		220 4. Juni 1940
ID Nr. 154111		Weisungen — Schriftgut — Grenzschreiben — Fernschrift

* BERLIN RUE 97 910 4.6.40 1200 =GE=
 AN ALLE STAPO(LEIT)*STELLEN --
 BETR: NEUERRICHTUNG DES LAGERS NEUENGAMME. ---
 ZUR ERRICHTUNG DES KONZENTRATIONSLAGERS NEUENGAMME SIND VON
 EINZELNEN LAGERN HAEFTLINGEN ZU AUFBAUARBEITEN DORTHIN
 UEBERSTELLT WORDEN, UM RUECKFRAGEN ZU VERMEIDEN, GEBE, ICH
 VORSORGLICH NACHSTEHEND DIE ANSCHRIFT DES LAGERS BEKANNT:
 KONZENTRATIONSLAGER NEUENGAMME IN HAMBURG- NEUENGAMME,
 HAUSDEICH NR.160. --- ICH WEISE JEDOCH DARAUF HIN, DASS
 EINLIEFERUNGEN VON HAEFTLINGEN ERST NACH BESONDERER
 ANWEISUNG DDTCC DORTHIN ERFOLGEN. ----

RSHA. BERLIN ROEN. 4 C 2 - ALLG. NR. 40 360 ++

Neuengamme blev selvstændig kz-lejr 4. juni 1940. Norske og Danske skulle skaffes plads.

meget energiske medvirken, blevet legaliseret, med hjælp af norske statsmidler. En uvurderlig, men *hemmelig* hjælp fik man gennem samarbejdet med Udenrigsdepartementet i Stockholm (Günther). Alle tænkelige forsøg slog tilsyneladende fejl, hvor det drejede sig om at få frigivet de danske og norske deporterede, men forbindelsen til dem søgtes opretholdt gennem gavepakker, med mad, tøj, medikamenter, og breve.

Uden dette store arbejde havde alt andet og senere arbejde været unødigt; der havde ikke mere været landsmænd i live.

En norsk journalist, *Odd Medbøe*, der var på vej hjem fra Berlin, kunne i 1944 meddele „fangeledelsen” i Stockholm, at det var muligt at få en hemmelig forbindelse i Berlin. Begrebet: „Vor tillidsmand i Berlin”, opstod.

Disse tillidsmænd var professor Seip, advokat Hjort, de ukuelige sømandspræster Conrad Vogt Svendsen og Arne Berge, og deres norske hjælpere, blandt mange andre Wanda Hjort og Bjørn Heger. Nu overtog svensk udenrigstjeneste den hemmelige kontakt mellem fangeledelsen hjemme og disse uvurderlige tillidsmænd i Berlin. Dette dannede forudsætningen for, at den senere svenske redningsaktion kunne gennemføres; det var disse tillidsmænd, placerede som de var midt i det tyske helvede, som fandt frem til; hvor skandinaver kunne findes, og *hvor mange* der var tale om.

I sommeren 1944 blev dette hemmelige svensk-norske arbejde stærkt opmuntret gennem kontakt med en af de mænd herhjemme, der utrætteligt havde arbejdet for vore landsmænds frelse. Det var den energiske og ubøjelige departementschef *Hans Henrik Koch*, trofast bakket op af sine medarbejdere. Samtidig kom, som styrmand på et dansk fartøj, kontreadmiral *Carl Hammerich* til Sverige.

Det var Hammerichs mål at forhandle med Norsk Fangeledelse om bl. a. de opgaver Jyllandskorpset, en dansk illegal organisation med jyske køretøjer, ville have at løse ved en påkommende hjemtransport af norske og danske fanger fra Nazi-Tyskland. I Denne plan var daværende kontorchef i de Danske Statsbaner, *P. E. N. Skov*, den værdifulde organisator.

Ikke længe efter vendte Hammerich tilbage, denne gang med sin

hustru *Borghild*, den flammende partisan, de havde skjult sig i kulkasserne på et fartøj. Det viste sig at være sidste gang man mødtes med Hammerich. Den 21. marts, lige før frihedens genkomst, mødte han sin bane: han var, som gidsel, anbragt under Shellhusets tag. Ved Royal Air Force's bombing af Gestapo-hovedkvarteret i København – den attack, der reddede mange gode danskere fra fængsling og deportation – måtte han lide døden.

Nu blev H. H. Koch leder. Efter utallige samtaler med London stod det klart, at redningen af fangerne helt og aldeles beroede på, at en svensk aktion under Røde Kors-tegnet sættes i værk, og at denne aktion som leder havde en så fremstående svensk personlighed, at *Himmler* ville lade sig formå til at lade alle norske og danske fanger blive samlet i Neuengamme, evt. i Sverige, under svensk ledelse. Ved henvendelse til Svensk Røde Kors' præsident, Prins *Carl*, og greve *Folke Bernadotte* sås det straks, at greven var den rette mand. Det var hans positivitet, hans handlekraft og hans ubøjelige tro på, at det skulle lykkes, man havde brug for nu. Karakteristisk for ham var, at han ved afrejsen spurgte sine norske venner, *hvor højt op i Nazismens jungle han under forhandlingerne kunne gå*. Der blev svaret, at om nødvendigt skulle han gå lige ret til Djælvnen selv.

Så var *det* klart.

Og så kom Folke Bernadottes samtaler med *Himmler* i stand. Hele dette samarbejde, som *Ditleff* havde stået for, endte nu kort efter, i det enestående svensk-danske samarbejde. *Himmler* og *Bernadotte* mødtes den 19. februar, på lazarettet ved Hohen Lüchen. Greven blev kørt dertil af brigadeführer *Schellenberg*. Taktisk var møderne lagt til rette i enhver detalje. Således blev *Himmler* „synlig rørt” ved grevens opmærksomhed; *Folke Bernadotte* havde til slyngelen medbragt en kostelig gave: et svensk værk fra 1600-tallet om svenske runeindskrifter. *Himmler* havde jo sine specielle hobbies, som han med stor skønsomhed dyrkede helt ud i det store ragnarok.

At grevens samtaler med *Himmler* overhovedet lod sig realisere skyldtes den svenske minister *Richert*, der havde evnet at vende udenrigsminister *von Ribbentrops* sind mod det bedre. Det havde ikke været let. Kun *Richerts* kløgt holdt mål med de vanskeligheder, som

skulle overvindes. På sin utroligt opblæste facon havde Ribbentrop hidtil på enhver måde modarbejdet planerne.

Medens krigen gik videre blev stadig flere slavearbejdere ført fra de besatte lande til Tyskland for at blive sat ind i arbejde for krigsindustrien. Ved slutningen af 1944 var der tale om 4.795.000 mænd og kvinder. De kom bl. a. fra Sovjetunionen, Polen, Frankrig, Belgien, Holland, Jugoslavien og Italien. De blev simpelthen grebet på gaden eller slæbt ud af deres hjem og transporteret væk i kreaturvogne. De var værgeløse overfor mishandlinger, sult og tørst. Mange overlevede ikke transporterne.

„Hvis krigen skulle tabes, går også folket tabt. Dets skæbne er uafvendelig. Det er ikke nødvendigt at tage hensyn til det, der måtte være nødvendigt for at dette (det tyske – Red.) folk kan fortsætte sin mest primitive tilværelse. Tværtimod, det er bedre at ødelægge alt dette, end at ødelægge os selv. Thi i så fald har folket vist sig som den svagere og fremtiden tilhører da helt og holdent det stærkere Østfolk. De, der måtte blive tilbage efter kampen, er kun de mindreværdige, thi de gode er faldet ...”

Udtalelser af Hitler den 19. marts 1945 til forklaring af hans samme dag udstedte befaling om organiseret ødelæggelse af hele det tyske område („Den brændte jords politik”).

Hele dette store arbejde var startet i yderste øjeblik. Svensk presse måtte tages i ed; intet måtte i utide komme den Onde selv for øre. Og svensk presse tav.

1945. De tyske tropper, der trak sig tilbage på alle fronter, havde fået ordre til overalt at efterlade sig „den brændte jord”. Også vagtmandskabet i de forskellige koncentrationslejre forsøgte at udslutte alt liv, før man flygtede. 735 tyske fanger i kz-lejren Sonnenburg blev, umiddelbart før de allierede tropper nåede frem, mejet ned med maskingeværlid.

Og medens alt dette stod på oplevede man endnu en gang, hvor paradoksalt skæbnen kan spille sit spil. Det, vi håbede så inderligt,

nemlig at Det tyske Rum måtte blive indtaget af vore allierede styrker, det blev nu vor frygt, thi for hver mil, de allierede styrker kom frem mod Østersøen, blev vore kæres redning vanskeligere og vanskeligere.

Der måtte mirakler til. Og der skete mirakler. Men mirakler kommer ikke lige ud af luften. Disse var betingede af bredden og styrken i det skandinaviske samarbejde.

Og lad det være sagt igen, at den store igangsætter og drivkraft bag dette samarbejde var Niels Christian Ditleff. Han, en af Norges ypperste sønner, hviler nu i Vor Frelses Gravlund, Oslo.

Vi sender vore bedste tanker, vi sender vor inderste tak, til ham og til Norge.

STATENS CIVILE LUFTVÆRN OG CBU

„... jeg håber, at det danske folks virkelighedsans skal få overtaget, og at forholdene af sig selv i rette tid skal stabiliseres. Dersom sabotagen ikke aftager, har mere end 100 sabotører og volds mænd døden i vente”.

(Dr. Best, 25. april 1944)

FRA departementschef-styrets begyndelse stod den danske Centraladministration med ansvaret for hjælpen til danske fængslede og deporterede. Og man demonstrerede i praksis, at vore landsmænd skulle og måtte undsættes, koste hvad det ville.

Med forbilledlig forudseenhed forberedte man planerne. Først og fremmest måtte man have pålidelige efterretninger frem om forholdene i lejrene; man etablerede forbindelse med norske og svenske hjælpere, og fra dansk side sendtes – i august 1944 – som „legationslæge” dr. med. *Johs. Holm*, Seruminstitutets tuberkuloseafdeling, fulgt af sygeplejerske *Adda Krøyer* – nu fru amtslæge *Lauritzen*, Åbenrå –, til Tyskland for at løse efterretningsopgaver i forbindelse med fangeres tilstand i lejrene.

Der var også en mængde rent praktiske opgaver, hvis løsning man i tide måtte forberede. Her kom helt naturligt det nye CBU-korps, som var underlagt Indenrigsministeriet, ind i billedet.

Dette korps’ befalingsmænd var fagfolk på tekniske og håndværksmæssige områder. Deres viden og kunnen skulle nu i praksis udnyttes til forberedelse af bl. a. sådanne byggeopgaver, som pludseligt kunne melde sig.

Man begyndte med at støbe fundamenter til huse og barakker i området omkring Padborg, hvor man jo havde den rent geografiske forbindelse med det Tredie Rige; det var arbejder, der også tjente som øvelse for CBU-pligtige. Hernede ville der uden tvivl blive behov for karantænevirksohmhed; om menneskeligt muligt skulle den danske befolkning sikres mod de krigens epedemier man ville stå overfor den dag, det store sammenbrud kom. Hernede måtte der også være

lazaretter og vel forberedte lokaliteter for modtagelse af landsmænd, som bragtes hjem fra de tyske kz-lejre. De *skulle* jo hjem!

Der skulle også skaffes flere køretøjer. Hvordan ambulancerne skulle være, det var man allerede på det rene med. De skulle være af den type, som i praksis havde stået sin prøve, da CBU hentede danske statsborgere hjem fra Hamburg efter denne bys ødelæggelse i 1943. Hvad det nu gjaldt om var at sikre, at køretøjerne kunne fungere på de tusinder af kilometer lange køreture i et krigshærget land uden at have mulighed for undervejs at tanke op eller komme på værksted for reparationer.

Det lykkedes at løse de tekniske problemer. Det var i det hele taget ikke dem, der ængstede mest. Angsten knyttede sig til, at også CBU-korpset skulle blive sat ud af funktion, sådan som Flåden, Hæren, Flyvevåbnet og Grænsegendarmeriet forlængst var sat ud af spillet, med alle disse enheders rullende materiel opslugt af Wehrmacht.

I hast opbyggede af fremskaffeligt materiale.

CBU-korpset fik imidlertid lov at bestå, og i tidens fylde at være med ved hjemførslen af kz-fangerne, danske og norske såvel som fanger fra mange andre nationer. Og i dag kan man måske skimte en forklaring på, at korpset kom til at bestå.

Det lå sådan, at i august 1944, da de første frigivelser fra lejrene kom i stand, havde Gestapo i Danmark planlagt en deportation af CBU-korpset. Korpsets chef og enkelte befalingsmænd var allerede arresteret og sendt sydpå, medens andre var sluppet til Sverige og der indrullerede i Danforce.

Ved Royal Air Force's bombardementer af de tre Gestapo-hovedkvarterer: Shellhuset i København, Husmandsskolen i Odense og kollegierne i Århus, sinkedes denne aktion.

Men også andre forhold af ikke ringere betydning spillede ind. Meget store tyske troppstyrker blev bundet i Danmark gennem de mange og forskellige aktiviteter, som Danmarks Frihedsråd med alle dets nu efterhånden specialiserede organer stod bag.

Det var for alvor blevet modstandens tid.

Det er ikke stedet her at skildre hele den organisation, der lå bag den aktive modstand, men det må være rigtigt at nævne den uvurderlige betydning, som den daglige kommunikation via radioen havde for dette arbejde. Vi havde de danske, ucensurerede udsendelser over Sveriges Radio, med *Niels Grunnet* som leder; gennem disse udsendelser kom der ikke bare frisk nyt fra den store omverden, der blev også fra det lille Danmark i det svenske radiostudie formidlet meddelelser og givet ordrer til de illegale styrker her i landet. Således blev f. eks. transporter med personer og våben og andre sager mellem Danmark og Sverige dirigeret pr. radio af Grunnet og *Ebbe Munck*. Og fra London kom den danske stemme fra BBC, informerende, æggende, ildnende. Medens udsendelserne fra Sverige som regel gik forstyrrelsesfrit igennem æteren til den danske befolkning var der, som vi alle husker, meget ofte knas på udsendelserne fra BBC; men det blev en sport at lytte gennem den støj, aksemagterne bidrog med, og det ligger vist uden for enhver tvivl, at udsendelserne over BBC betød uendelig meget for befolkningens nu ændrede indstilling til sabotageaktionerne. Disse var i starten ikke meget populære.

19. Solution	C	H 5	
20. 1½ lbs. Lading	C	—	Levering vil finde Sted naar der er Forraad tilstede.
21. Skinneladning	C, D	H 21, 22	
22. Magoeter	C	—	Vil sandsynligvis ikke blive sendt, hvis der berøres Knaphed.
23. Taagesignal	D	H 5	
24. Timorbyant	E	H 5, 11, 12	
25. Bombstevase	F	H 11, 12	
26. 2½ lbs. Termittorste	F	—	Der vil muligvis blive sendt 1 No. Brandbomber og 2 No. Bombstevaser men de vil dog senere blive erstattet af Brandblokken (No. 27).
27. Brandblok	F	—	
28. Lunnetidsbrandvæmle	F	H 11, 12	
29. Hordbrændevæmle	F	H 11, 12	
30. Litopet	G	H 23, 24	
31. A.C. Tidstorsinhibitionsanordning	G	H 23, 24	
32. Strømagle	G	H 23, 24	
33. Kvt	G	H 23, 24	Vedlagt i Dassen med A.C. Forsinkelbeskrivelse.
34. Placeringsetang	G	H 23, 24	
35. Magnetisk Klo	G	H 23, 24	
36. Trøpexare	G	H 5	
37. Trækkontakt	G	—	Sendes ikke forbeholdt—ny Model i Arzteide.
38. Søjlekontakt	H	H 5	
39. No. 82 Grenat	I	H 10	
40. Forseladnings Grenat	I	H 10	
41. Special Detonator	I	H 10	
42. Percussionant (Allways) for Standardlading	I	—	Bruges sammen med Standardladningen.
43. Landevæbne	I	—	Leveres i kasseblikke kun i "C" Type Beholdere.
44. Detonator til LandevæbNumben	I	—	
45. No. 36 Mini Grenat	I	H 8, 9	
46. Grenater til No. 36, Mini Grenat	I	H 8, 9	
47. Nødbeskyttelse	I	H 19	
48. Jante	I	H 10	
49. Værelse	I	H 5	
50. Nødfordelinge (Miltstærktvandsparke)	I	H 8, 9	

51. Sten Maskinpistol 1 H 6, 7
52. Pistol K H 8, 15

Levering vil muligvis være enten Revolvere eller automatiske Pistoler. De sidste berører der stor Knaphed paa.

De ovenfor nævnte Genstande er pakkede i Standardbeholdere, som følger —
Beholder Celldimensioner Faldskærms Beholdere
Type Stedlampen Nummer Beholder

	A	B	C	D	E	
H. 1	1	2	3	4	5	M.E. & Tiltælsbar Sten-Maskinpistol
H. 2	6	8	7	7	7	Værelse
H. 8	6	9	7	8	10	Brandvæmle
H. 4	11	11	12	12	12	Sabotage
H. 5	1	2	3	13	5	

For at bestille en Lading Beholdere behøver man, i Zin. Post at sige "Send x H. 5 og x H. 3"

A. ANVEDELSE AF SPRÆNGSTOFFE.

Den nemmeste Maade hvorpaa smaa Grupper af angrebet indstillede Mænd kan angribe fjenden, er ved Hjælp af Sprængstoffer, idet der selv ved Brug af smaa Kvanter kan foranstaaes kostynde Udseggelser.

Hvis man nøje følger der ber fremsatte Instruktioener, vil det være muligt selv for en Person uden landvæbne Kundskab til Sprængstoffet at ramme fjenden hvor det gør mest Foruæde.

Hvad forstaar man ved et Sprængstof?

Et Sprængstof er et Stof som kan bringes til at eksplodere.

Der findes mange Slags Sprængstoffer, men de som udleveres sammen med dette ifte er de kraftigste, og bedst egnede til Sikring af Altal.

For ideo Fare at kunne haabere disse Sprængstoffer er de gjort saa stabile som muligt. De ber altid behandles med Forsigtighed, men saalænge Sprængstoffene er i god Tilstand vil de ikke eksplodere, selv om de tages, bæres eller bringes til at brænde.

Hvorledes bringes Sprængstoffet til at eksplodere?

Da Sprængstoffet er stabilt kræves det et Chock til at eksplodere det.

Af Sikkerhedshensyn foregaar dette Chock i to Tempi —nemlig—

(a) Forlading

(b) Detonator.

Forlading består af et lille Kvantum Sprængstof hvis Følsomhed er større end selve Sprængladningen, men mindre følsomt end Detonatoren, som indholder et ubetydligt Sprængstof, der paa passende Maade beskyttes af et Metalløstler.

De efterhånden store mængder illegale blade modtoges nu med begejstring af folk. Et par af de væsentligste blandt disse blade var *Information* (v. Børge Outze) og *Frit Danmark* (v. Kate Fleron), begge talerør for Frihedsrådet.

Glemmes må det heller ikke, at BOPA sørgede for reportager direkte fra de større aktioner. Reportagerne blev skåret på lakplader på stedet, hvor sprængningerne foregik.

Endnu stærkere end disse *on location*-reportager virkede de forskellige interviews med de første politifolk, der i eftersommeren 1944 bragtes hjem fra Buchenwalde. Fra „studiet” i en lejlighed på Amager gav de os de første dokumentariske skildringer af forholdene i de tyske kz-lejre. Pladerne sendtes til den danske radio i Sverige og til BBC i London, hvorfra man da bragte verden de første direkte skildringer af de rent utrolige tyske forbrydelser mod medmennesker.

Det var i øvrigt i sig selv lidt af en bedrift at foretage sådanne optagelser. Apparatet var så nogenlunde på størrelse med et gammeldags klaver – men så heller ikke større –, tungt og uhandeligt, og det måtte anbringes meget nær aktionens centrum. Båndoptagere fandtes dengang ikke i Danmark.

Nu var man også nået så langt, at nedkastningsfolk oftest arbejdede rutinemæssigt, og at sabotører hjalp tyskerne til at slå alle rekorder, hvad togtransporternes langsomhed angik. Stadig større tyske styrker blev sat ind for at bevogte jernbanelinierne; alligevel lykkedes det dog engang at foretage 360 jernbanesabotager på een nat i Jylland. Og det tangerede formodentlig verdensrekorden, at det lykkedes at stoppe ruten Herning–Viborg i samfulde tre uger.

L-grupper ryddede ud blandt stikkerne og de værste af de øvrige medløbere. M- og P-grupper var organiserede overalt. Og i Norge gik modstandskampen videre efter samme recept; utallige puds blev spillet den tidligere så brovtende Quisling og hans herrer og beskyttere.

(Ingen glemmer vist nogen sinde den norske satiriker Blix's tegning af Quisling, der kommer på besøg i Førerhovedkvarteret i Berlin. „Quisling!”, råber han, og hæver højrearmen. „Ja, men navnet?” spørger vagten.)

Meget tyder på, at visse af de tyske ledere nu begyndte at forstå, at der ikke til stadighed kunne bindes så store styrker heroppe nordpå. Der var mere end god brug for en del af de tyske tropper fra Danmark–Norge på de øvrige fronter, til at dø for Føderen. Bekendtskabet med de nordlige „ariere” var blevet temmelig generende efterhånden. Måske forsøgte man direkte at købe sig fri for alle disse fredsforstyrreere. Noget tyder på det. Men i så fald blev det ikke til noget med handelen. Hverken den danske eller den norske modstandsbevægelse var til salg.

Ikke heller kammeraterne i lejrene.

Ikke deres personlige ofre.

Vi husker jo så godt disse ord, ikke? „Dem skylder vi vor frihed!”

Skønne ord. Sande ord.

Ofrene var ikke forgæves. Det kan vi sige med sikkerhed. De forfulgtes, de fangnes, de martredes, de invalideredes, de henrettedes og de af sult og sygdom og mishandlinger døde ofre – det var de ofre, der sikrede os vor genvundne frihed.

Og det var, paradoksalt nok, også den pris vi måtte betale for at redde netop så mange ud af lejrenes helvede, som det lykkedes at redde.

Men selv de skønneste og sandeste ord bliver til blotte talemåder, hvis de ikke følges op af de rette – de sande og skønne – handlinger.

Hvordan med vore handlinger, bagefter?

Dette spørgsmål er den tyngde, der ligger over et mindeskrift som dette. De, der aldrig kom hjem, betalte for dem vi fik tilbage. Men hvor mange kom ikke tilbage med sygdomme og svagheder, som ingen lægekunst har kunnet fri dem for igen. Hvordan har vi da mildnet dem deres kår i de femogtyve år, der nu er gået? Penge er visselig ikke alt, men dog mere end den blotte tak, når arbejdsevnen og med den livsmodet er svækket eller måske næsten ganske sat ud af kraft. Har vi prøvet at holde disse kammerater fri for de sure økonomiske problemer og sorger i disse femogtyve år? Har vi gjort alt, hvad vi kunne, for at sikre dem en tilværelse så nogenlunde normal, som det menneskeligt var muligt?

Tænk, om vi i dag havde kunnet svare et ærligt Ja på dette.

Indhold.

G.N. 351 =

Vedlagt er

Sra det 2.1. Censurkomiteet i Hamborg 19.7. 1945.

Strangeres Nummer 14 Efter personlig Forhandling med Lejrløjdsen kan meddeles et her intet er til hinder for at modtage Stortøj til danske Løstnære dog under forudsætning af at de kan bæres under de ydre Klæder. Det kan ogsaa tillades at der medsendes lidt Forbindstof og Særsalve med hver Frøje. Derimod lader det sig ikke for tiden arrangere at disse Kors Fæver ved vor Foranstaltning videregives fra Neuengamme til Udekommantocern og de fleste af disse ikke har nogen Censur. Spørgsmaal om at sende dem til de Løstnære i Hillerød lader ogsaa paa praktiske Grunde sig ikke anbefale derfor at krefte det med Forsikringer dets sikkerheds til i København.

Yde 27

Danmarks Frihedsråd

Som en af dem, der gik fri, som en af dem, det blev forundt at virke i frihed alle de fem lange år igennem, ønsker jeg at sende en hilsen til jer, som kom til at bære de fem onde års tungeste byrde: til jer, der mistede jeres kæreste dernede, til jer, der overlevede lejrenes helvede, men sjældent uden at komme til at bære mærker for resten af livet.

Jeg så jer ikke, da I kom hjem, min kone var med til at modtage jer i Sverige. Hvad hun har fortalt mig, vil jeg aldrig glemme. Vi skylder jer meget!

*Frode Jakobsen
Minister – Medl. af
Danmarks Frihedsråd*

D. 11.3. 1970

Tidl. medlem af Danmarks Frihedsråd rektor ved Københavns Universitet Mogens Fog's brev har jeg indtil nu ikke modtaget fra ham.

Det er tankevækkende, at netop hans kontor igår gennemrodedes af „Studenteaktivister“.

Måske ledte disse efter den form for aktivitet, som de mangler – for at kunne passe deres job – gøre deres pligt – lære at forstå.

Hvis disse fremstormere ikke har fundet netop dette på Mogens Fogs kontor – finder de det sikkert ikke.

Derfor, lad så en hilsen gå fra os til ham.

B. N.

Forbindelsen til den frie verden fra Stockholm

I foråret 1945 da vest- og østfronten lukkede grebet om Hitlers Tyskland, var Himmlers og Kaltenbrunners SS næsten den eneste tilbageværende organiserede magt i Tyskland. En af verdenshistoriens

største forbrydelser var nedkæmpet, det tyske sammenbrud var nu en kendsgerning.

Endnu inden amerikanerne kom over Rhinen ved Remagen-broen, var man i Stockholm i fuld gang med en række selvstændige planer, der tog sigte på krigens forestående ophør.

Den 1. marts 1945 blev jeg kaldt til det svenske udenrigsdepartement, idet man ønskede at meddele, at en svensk Røde Kors-ekspedition under ledelse af greve Folke Bernadotte den 6. marts ville afrejse fra Malmø via Gedser-Warnemünde for at afhente 5.000 danske og 8.000 norske deporterede i opsamlingslejren Neuengamme i nærheden af Hamburg. Herfra skulle det være muligt at føre denne og andre følgende transporter frelst gennem det tyske sammenbrud. Det svenske udenrigsdepartement henstillede, at den danske modstandsbevægelse blev underrettet om den forestående aktion.

Bernadotte havde selv talt med Himmler, den sidste af nazi-regimets top-forbrydere, der endnu havde magt. Himmler havde først modsat sig den oprindelige plan om at lade alle internerede danskere og nordmænd føre til Sverige. Det alternative forslag om en opsamlingscentral havde han til sidst accepteret efter kun to dages overvejelser.

Drømmen om de hvide busser – den bedste af alle drømme – var en realitet. Hjemtransporterne var i gang. I første omgang blev der overført 50 lastbiler, 25 ambulancer og en svensk gruppe på 330 personer. Senere blev det i samarbejde med Danmark til endnu meget mere. Men hvilken elendighed: udmarvede, udpinte mænd og kvinder, der næsten havde mistet deres identitet, indfanget af nazi-regimets destruktive organisation fra indslusning til forbrænding. Sachsenhausen, Dachau, Buchenwald, Bergen-Belsen, Auschwitz, Neuengamme-Ring osv. Gusten hud over knoglerne, udspilede fuglehænder, muselmænd og -kvinder, men dog endnu i live. 25 år siden, men kz-syndromets langtidsvirkninger er i mange tilfælde endnu ikke overstået. Det gælder også for søfolk og langtidsillegale.

Der er nok givet håndsrækning og støtte fra samfundet til de erhvervshæmmede, men hvad med den almene forståelse?

*Ebbe Munck
Hofchef.*

Danmarks Radio.

I tiden fra efteråret 1944 og indtil 4. maj i befrielsesåret sendte chefen for Pressens Radioavis i sine frie danske radioudsendelser over Sveriges Radios hjemmeprogram, der blev aflyttet forstyrrelsesfrit i Danmark og Sverige, meldinger om begivenhederne på fronterne og i Danmark. Dagligt indeholdt denne Radioavis rapporter om tyske henrettelser af danske patrioter, om hipoterror, om deportationer til tyske koncentrationslejre, om dødsmeldinger herfra, stikkerlikvideringer, og – henimod 5. maj kom de første efterretninger om hjemkommende fanger. Den 15. april 1945 kunne han oplyse, at Russerne havde sat hele deres angrebsstyrke ind i et gennembrudsslag, som skulle tvinge Tyskerne tilbage mod Berlin og føre til, at de vest-allierede og de russiske tropper kunne mødes i Midttykland.

Nu, snart 25 år efter, svarer chefredaktør Grunnet på en opfordring til at udtale sig om den tid, da han gjorde sit arbejde i svensk radio:

Jeg vil citere, hvad jeg udsendte den 30. april. Det var et citet fra et takkebrev fra en Mor, der havde modtaget en deltagende hilsen, efter at hun i løbet af kort tid havde mistet både sin mand og sin søn, begge myrdet af Tyskerne: Hun skrev: „Det er så svært at tænke på, at han nu – min søn – da krigen snart er forbi, også skulle bukke under for sygdom og de svære forhold i lejren, men, midt i sorgen er jeg stolt over, at min dreng turde gå ind for en sag, som han vidste kunne koste ham livet. Derfor takker jeg ham og de mange andre for den store indsats, de gjorde – for at vi kan leve i et frit land en gang igen”.

Den hilsen har jeg aldrig kunnet glemme.

Niels Grunnet.

Sabotage – second to none

Bopa sender de hjerteligste hilsener til alle gamle kammerater.

Børge Thing

Fra modstandsbevægelsens General Johansen

25 år er gået, siden hin minderige dag den 4. maj 1945, da de tyske besættelsestropper måtte kapitulere, – og dermed var afsluttet en periode i vort lands historie, hvor vold og terror havde hersket og det danske folk havde måttet kæmpe på to fronter, – mod besættelsesmagten og samarbejdspolitikere.

Midt i al glæden og forhåbningerne for 25 år siden, var det der gjorde det største indtryk på mig, hjemkomsten og modtagelsen af vore kammerater fra de tyske kz-lejre. Når man selv havde undgået denne helvedes forgård, følte man det næsten som en fysisk smerte ved at se vore kammerater ved hjemkomsten.

Når jeg nu ved 25-års dagen for befrielsen sender en hilsen til alle, der deltog i modstandskampen, så er det naturligt, at jeg først tænker på dem, som mistede deres kære, på dem, som i de 25 år har måttet leve med et stadig mere svækket helbred, - som følge af mishandlinger, fængsel eller kz-ophold.

Og har de forløbne 25 år for mange været fyldt med skuffede forventninger, – så er det vort håb, at det lykkedes fangesammenslutningerne at få regering og folketing til, inden det er for sent, at skabe tålelige livsforhold for dem, der mistede deres kære og for dem, der mistede deres helbred ved deltagelse i Danmarks frihedskamp,

– – men det haster!

Svend Wagner

Modstandsstyrkernes General Bennike

Når man nu, 25 år efter, tænker tilbage, undres man over, at det lykkedes nogen at komme hjem. Mange af jer var foregangsmænd i kampen.

Fædrelandet skylder jer tak.

*V. Bennike
Generalmajor.*

Bygning af en barak i Padborg

CBU kol.ch. Jacobsen

De barakelementer, som skulle anvendes til etablering af karantænestationer ved grænsen, blev allerede i 1943 i stor hemmelighed opmagasineret i Tinglev, Sønderborg og Haderslev. Da hjemtransporten af fangerne begyndte blev elementerne i Tinglev og Sønderborg anvendt først og i fuld udstrækning.

En dag kl. ca. 16.00 ringede baronesse Wedel Wedelsborg til mig, der dengang havde kommandoen over kolonnen, og meddelte, at hun havde fået tilladelse til at få stillet en barak mere op, idet hun ventede en større transport dagen efter kl. ca. 16.00.

Gode råd var dyre, elementerne skulle transporteres fra Haderslev til Padborg, kolonnen havde ingen vogne hjemme og vognmændene i Haderslev var travlt beskæftiget, og ikke til at få fat på før om aftenen. Ved 18.00 tiden fik jeg fat i en 3-4 stykker og fik forklaret dem, hvad sagen drejede sig om. De erklærede sig straks villige til at køre hele

CBU tømmervogn ved barakbygning.

natten, så elementerne kunne være i Padborg næste morgen. Mandskabet til læsning blev udtaget blandt kolonnens mandskab, der alle var mere end villige til arbejdet og næste morgen kl. 0800 lå alle elementerne i Padborg, og mandskabet her gik i gang med opførelsen. Kl. 16.00 stod barakken klar med senge og alt hvad dertil hører, så baronessen kunne få indkvarteret alle, der ankom. Jeg nævner dette som et bevis på den villighed til at hjælpe, man mødte fra alle sider, når det drejede sig om hjemtransport og modtagelse af vore landsmænd. Det arbejde, der blev præsteret af mandskabet på karantæne-stationen var i det hele taget enestående.

Flere gange indladede man i timer de hjemvendte i ambulancetog for, når afgangstiden nærmede sig, at få at vide, at banelinien mellem Padborg og Fredericia var sprængt, hvorefter man måtte udlade igen og indlade i ambulancer. Alt dette uden sure miner og med stor omsorgsfuldhed.

RAPPORT FRA EKSPEDITIONEN TIL BUCHENWALD OG MÜHLBERG 1945

Tidl. kolonneass. C. E. Castenskiold, CBU.

30/1 *Vognene mødte kl. 05.00 på Seruminstitttetm hvor de blev endelig lastet til turen.*

Efter endt lastning samledes deltagerne med instituttets ledelse og personale til morgenkaffe, og ca. kl. 7.00 afgang fra instituttet. Mester Høyer Johansen og undertegnede, der førte en Triangel lastvogn med ekspeditionens beholdning af benzin, olie og reservedele, nåede i første omgang kun til Hedehusene, idet der gik to lejer i motoren. Ankomst til Hedehusene kl. ca. 7.30.

Der blev straks ringet til Statens civile Luftværn, og man lovede her at tage sig af sagen. Fra ekspeditionens leder, ritmester Zeilau fik vi besked om at følge efter så snart en ny vogn var bragt til veje, samt at der ville blive sørget for overfart med færgeren og passagen over Lillebæltsbroen.

Kl. ca. 13.00 erstatningsvognen fra A/S Shell af mærket „British Commercial”. Efter endt omladning og et kortere ophold i Roskilde for reparation nåede vi til Korsør kl. 17.00. Færgeren, der fra Socialministeriet havde fået pålæg om at vente på os indtil kl. 16.30, gled netop ud af færgelejet på samme tid, som jeg meldte mig på færgekantoret. Efter telefonisk samtale med Socialministeriet fik vi tilladelse til at komme over med natfærgeren, der havde ordinær afgang kl. 23.30, og ankomst til Nyborg kl. ca. 01.00.

Afgang fra Nyborg kl. ca. 02.00 og ankomst til Padborg kl. 08.30. Efter tankning af de øvrige vogne og reparation af lastvognen passerede kolonnen, bestående af 1 personbil, 1 dieselomnibus, 2 ambulancer fra detachementerne Tinglev og Vollerup samt 1 lastautomobil, grænsen ved Kruså kl. ca. 12.00. Kortegen passerede i løbet af dagen gennem Neumünster og Hamborg og nåede

- 1/2 om formiddagen ned syd for Braunschweig, hvorfra ruten gik videre over Magdeburg, til Weimar, som vi nåede kl. ca. 19.00.
Ekspeditionens deltagere tog ind på det tyske røde kors, hvor vi spiste vor mad og fik nogle brasede kartofler, som husets frue lavede til os. Deltagerne fra CBU blev indkvarteret i byen i en stor kontorbygning tilhørende O.T.
- 2/2 var ritmester Zeilau og dr. Holm om formiddagen i lejren for at holde konference og gennemgå sygejournalerne
For de øvrige deltagere gik dagen med vognestersyn. Da vi måtte indfinde os i lejren efter mørkets frembrud, ankom ekspeditionen til Buchenwald kl. ca. 18.00. Fra lejren fik vi 16 politifolk. 8 mand transporteredes i ambulancerne og resten i omnibussen. Afgang fra Buchenwald ca. kl. 20.00, og følgende dag kl. 11 ankomst til Mühlberg. Strækningen fra Weimar til Mühlberg tog noget længere tid end beregnet på grund af meget dårlige

Vanskeligt passable Elb-broer ved Hamborg.

biveje, og fordi ekspeditionen måtte køre en meget stor omvej for at komme over Elben.

Fra Mühlberg fik vi kun 1 mand, og et forsøg på at få flere fra arbejdslejren i Torgau mislykkedes. På tilbagevejen, der gik over Leipzig, Magdeburg, Braunschweig og Hamborg, var der ret kraftig allieret flyvervirksomhed, af hvilken grund kolonnen måtte køre udenom Magdeburg, og om natten delvis. Om morgenen skete ekspeditionens eneste alvorligere uheld, idet undertegnede med lastvognen kørte ind i en W.H. lastvogn, der parkerede på autobahn uden parkeringslys. Vor lastvogn blev temmelig medtaget, men var dog efter 3 timers forløb i stand til at fortsætte turen med mester Høyer Johansen som fører og undertegnede som observatør. Uheldet skete kl. ca. 06.00, og samme dags aften ved ca. 20-tiden ankom vi til Hamborg, hvor der blev holdt hvil og spist til aften, hvorefter turen fortsatte til grænsen. Kruså blev nået følgende dag d. 5/2 kl. 06.30. Fra korpsdepotet havde vi heldigvis fået 2 fåreskindspelse, og uden disse ville det have været så godt som umuligt at gennemføre denne sidste tur, da vognen efter uheldet havde mistet såvel vindspejl som højre dør, og det desuden var faldet ind med frost og stærkt snefog. Undertegnede var ikke i stand til at føre vognen grundet på snitsår af glassplinter i højre hånd, og i Padborg fik jeg af dr. Holm forbud mod at køre, og påbud om at opholde mig i omnibussen i liggende stilling. Mester Høyer Johansen har således været ene om at køre vognen de sidste 36 timer af turen.

5/2 kl. 07.00 ankomst til Padborg, hvorfra vore passagerer blev kørt ud til Frøslev lejren.

I Padborg afgik to ambulancer til Deres detachementer. Efter en god nats søvn – den førtse virkelige søvn i 6 døgn – fortsatte kolonnen den følgende dag d. 6/2 kl. ca. 06.00 mod København.

I Aabenraa hentede vi på vejen 2 patienter fra sygehuset, der var blevet frigivet fra Frøslevlejren. Patienterne blev transpor-

teret liggende i omnibussen. Efter nogen forsinkelse ved færgen ankom ekspeditionen til Serumintituttet ca. kl. 23.15.

For fuldstændighedens skyld bør forplejningen lige nævnes. Da man ikke kunne påregne at få nogensomhelst udefra på hele turen, medførte ekspeditionen selv fødemidler og øl samt vand til hele perioden, og der har fra alle deltageres side været stor glæde og tilfredshed med den gode og rigelige kost.

78.001

København K, den 17. Februar 1945.

2. K. J. Nr. 600/2/44.

(Dette skrift i hændelse med
Sag nr. 600/2/44)

[Ved forskellige Transporter til Tyskland med det Formål at afhente danske Statsborgere, der er løsladt fra tyske Koncentrationslejre eller Fangelejre, har Luftværnet beredvilligt stillet Mandskab og Materiel til Disposition. Samtlige Luftværnets Folk har under disse Transporter gjort udmærket Rydst, men der er enkelte, som Socialministeriet finder særlig fortjener at fremhæves.

Det drejer sig her for det første om Mester Aksel Christian Nyger Johansen, Berastorff Slot, der under Hjemtransporten fra Buchenwald og Mühlaberg med stor Udholdenhed i 36 Timer førte en stærkt havareret Lastvogn, tildels under meget stærk Snestorm.

Såvidere finder man Anledning til at fremhæve Grupperfører Johan Lorenzen, O.B.U. sydtydske Udrykningskolonne, Hædespolv, der under en Transport fra Neuengehausen til København på bedste måde drog Omsorg for 11 løsladte Fanger og viste udmærket Konduite under en pludselig indtrædt Vanskelig Situation.

Socialministeriet beder Luftværnet foranledige, at Ministeriets Takbevisninger tilkendegives Mester Johansen og Grupperfører Lorenzen.

P. H. V.

Statens civile Luftværn

AB 1. 10.000 s. 42.

Koen *M. Nielsen*

HJEMTRANSPORT AF ÆLDRE DANSKE STATSBOGERE FRA STIFT ROSENBORG, HAMBORG, 9–10/8 1943

I begyndelsen af august 1943 modtog Sydjyske CBU-kolonne, hvor jeg dengang var souschef, ordre til at klargøre en ambulance til hjemtransport af ældre danske statsborgere fra det danske alderdomshjem ved Hamborg, Stift Rosenborg.

Efter de heftige angreb på Hamborg i begyndelsen af august nærrede man frygt for, at et angreb på en nærliggende ammunitionsfabrik kunne medføre evakuering af alderdomshjemmet, og da de omtalte ældre var sengeliggende ville dette volde vanskeligheder, hvorfor man ønskede dem overflyttet til deres respektive hjemstedskommuner i Danmark.

Ambulancen blev rigget til med madrasser på bårerne, ekstra tæpper og sygeplejestyk og bemanded med underværkstsleder Nissen, en værnepligtig, som jeg desværre ikke kan huske navnet på, og undertegnede, afgik vi den 9. august til Aabenraa, hvor vi fik en

Navneskilte på gader og veje var ofte spolerede.

politiasistent med, som skulle fungere som vejviser i Hamborg, idet han nogle få dage tidligere havde været dernede på en anden opgave.

Vi ankom til Hamborg ud på eftermiddagen og efter at have kørt en tur rundt i byen for at danne os et indtryk af skaderne efter angrebene, satte vi kursen mod Stift Rosenborg, hvor vi blev modtaget af generalkonsul Yde og hans medhjælpere. Disse havde søgt tilflugt her, da konsulatet var totalt udbombet.

Vi fik besked på, at vi skulle have 3 ældre med hjem samt en såret dansk arbejder, der var indlagt på Altona sygehus.

Næste morgen tidligt blev de ældre mennesker anbragt på bårerne og med konsulatets chauffør som vejviser kørte vi mod Altona sygehus, men selv for denne stedkendte mand var det vanskeligt at finde vej gennem ruinerne. Da vi nåede frem, viste det sig, at arbejderen var evakueret i et ambulancetog og vi satte kursen mod Danmark. Vi nåede grænsen sent på eftermiddagen, og det viste sig nu, at det var godt, vi havde politiet med, idet den ene af patienterne intet pas havde. Det blev klaret med lodder og trisser og turen gid videre til Kolding, hvor vore patienter blev indlagt på sygehuset og vi tre fra kolonnen indkvarteret.

De to af patienterne skulle ikke videre, men den tredje skulle indlægges på Nørre Hospital i København, hvorfor vi næste dag startede mod København og fik afleveret ham i god behold.

Dette kan vist betegnes som den første langtransport i Civilforsvarets historie.

H. Jacobsen

REFERAT
St. Civile Luftværn

AA/ET

1944–21/12. J Nr. 2512, 23.

På et møde i socialministeriet, hvor erfaringerne fra den stedfundne hjemtransport af politifolk fra Buchenwalde blev drøftet, og hvor repræsentanter for Socialministeriet, Udenrigsministeriet, Dansk Røde Kors, Sundhedsstyrelsen og Generaldirektoratet for Statsbanerne var til stede, kom man også ind på spørgsmålet om eventuelle fremtidige transportere, og afdelingschef Hvass i Udenrigsministeriet fremhævede herved, at muligheden for sådanne transportere var nærliggende, samt at man herved måtte regne med et relativt stort antal syge.

Man drøftede herefter chancerne for at få egnede ambulancer til transport af et passende antal patienter, men der var enighed om, at ingen eksisterende type kunne ligestilles med de 3 ambulancer, som Luftværnet har udstationeret i Sønderjylland, hvorfor man kraftigt henstillede til Luftværnet et bygge nogle flere vogne af denne type, som specielt kunne benyttes ved transportere i og fra Tyskland.

Jeg oplyste herved, at Luftværnet var i besiddelse af 2 chassiser, der var egnede til påbygning af ambulancekarosseri, og at disse vogne ville kunne bygges ret hurtigt. Fra Socialministeriets side oplystes, at man lagde så megen vægt på bygningen af disse vogne, at man om fornødent var villig til af Socialministeriets midler at betale udgifterne ved bygningen, og jeg lovede herefter, at Luftværnet omgående ville gå i gang med arbejdet.

Umiddelbart efter mødet drøftede jeg sagen med kontorchef Saxild, Indenrigsministeriet, der var indforstået med bygningen, men fandt det hensigtsmæssigst, at udgifterne blev afholdt af Indenrigsministeriets egen konto.

CBU bedes herefter på sædvanlig måde sætte bygningen i værk samt, når oplysning haves om udgifterne, udarbejde indstilling til Indenrigsministeriet om fornøden bevilling.

Ifølge sagens natur haster arbejdet meget, og der må lægges ethvert pres på leverandørerne for at få sagen fremskyndet.

Sig. Aarøe

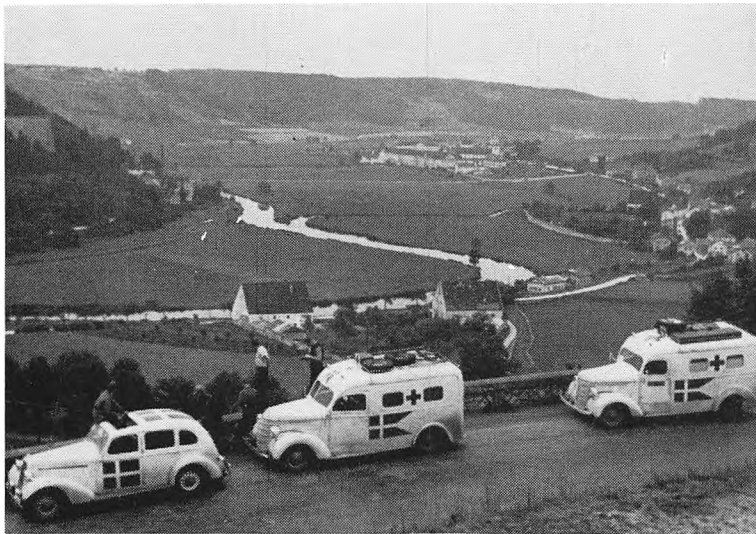
LIDT AF SYDJYDSKE CBU's RAPPORTER

I november og december måned 1943 får kolonnen meddelelse fra indenrigsministeriet om, at der vil tilgå den 16 barakker fra arbejds- og socialministeriet til opstilling på 2 projekterede karantænestationer i henholdsvis Kruså og Padborg. Barakkerne, der skal oplagres med 8 i Haderslev, 4 i Tinglev og 4 i Sønderborg, tilgår i den 1. halvdel af 1944. Mandskabet indøves i rejsning af barakkerne, og der forberedes fundamenter til dem på de udpegede pladser ved Kruså og Padborg.

I april 1945 transporteredes barakkerne fra opmagasineringen i Haderslev, Tinglev og Sønderborg til de to karantænestationer, hvor de rejses. Detachment B opstiller indvidere 4 barakker i Frøslevlejren. De bliver senere nedtaget og flyttet til Padborg. Endvidere afgives der dagligt mandskab til assistance på de to karantænestationer ved modtagelsen af de hjemvendende fanger fra koncentrationslejrene. Styrken, der afgives, beløber sig til 50 mand på enkelte dage, og arbejdet er på en enkelt dag foregået under beskydning af en allieret flyver, uden at mandskabet forlod deres arbejde med at bringe kvinder, der var kommet med tog til Padborg, fra koncentrationslejrene i Tyskland, over i karantænestationens barakker.

Et kapitel for sig er CBU's deltagelse i transport af danskere, nordmænd, polakker, hollændere m. fl. fra de tyske koncentrationslejre tilbage til friheden. Allerede den 8/8 1943 havde kolonnen en ambulance i Hamborg for at hjemføre 4 personer fra Stift Rosenborg til Kolding og København. Lige før udgangen af 1944 deltog kolonnen med tre ambulancer med personel i hjemtransport af danske politifolk fra Buchenwalde. Straks i begyndelsen af 1945 kom der rigtig fart i dette hjælpearbejde. Enkelte køretøjer og konvojer afgik til Tyskland, hvorfra de kom hjem med løsladte fanger, for at kulminere i de store hjemførsler af danske og nordmænd fra Neuengamme umiddelbart før krigens afslutning. Umiddelbart efter krigens afslutning blev der i Padborg oprettet et kørselskontor, som skulle tage sig af konvojerne til Holland. I disse konvojer, som med levnedsmidler m. m. kom det nødstedte Holland til hjælp, deltog kolonnen i stor udstrækning med både personel og materiel. Kørselskontoret i Padborg, som en tid lang

var underlagt syddjyske udrykningskolonne, havde fra kolonnen til stadighed afgivet en styrke til vagttjeneste og andet arbejde. Efterhånden udviklede denne hjælpetjeneste sig således, at danske konvojer under CBU-befalingsmænds ledelse snart var at træffe på de fleste landeveje, idet kolonnen nu også kørte til Belgien, Østrig, Chekoslovakiet, Polen og Ungarn. Der blev under disse ofte meget anstrængende kørsler vist en enestående offervilje fra personalets side og navnlig de menige CBU'ere, som i stort tal deltog i disse konvojer, fortjener megen anerkendelse for deres indsats. Der var også afgang blandt personalet, idet gruppefører E. Clausen døde den 3/5 1945 efter at være styrtet med motorcykle under konvojkørsel, og gruppefører G. H. Simonsen afgik ved døden den 16/5 1945 på grund af plettyfus, som han formodes at have pådraget sig under konvojtjeneste. For alle, der har deltaget i disse konvojer i CBU's tjeneste, har det stedse været en spore at mærke de nødstedte medmenneskers dybe taknemlighed, og dette hjælpearbejde har vel også i høj grad bidraget til at sprede kendskabet til CBU's humanitære arbejde.

CBU ambulancer med udkigsmand i midttysk dal.

Den 10/10 1944 blev kolonnechefen kl. ca. 17.00 under falsk foregivende lokket op på fodfolkskasernen i Haderslev, hvor han på standortältestes kontor blev arresteret af 2 mand fra det tyske sikkerhedspoliti. Efter et foreløbigt forhør blev han indsat i kasernens arrest og kl. 21.00 transporteret til staldgården i Kolding til et nyt forhør. Kl. 02.00 blev han indsat i Kolding arrest, hvor han hensad til den 10/1 1945, da han med et døgn's ophold i Frøslevlejren blev ført til Neuengamme i Tyskland, hvorfra han blev transporteret til Sverige den 16/4 1945, og efter et 5 ugers sygehusophold på Malmø sygehus vendte tilbage til Danmark den 25/5 1945.

Den 14/4 1945 blev skildvagt og vagtkommandør „holdt op” af mandskab fra det tyske sikkerhedspoliti, da det trængte ind på kasernen for at arrestere kolonnechefens hustru og sønner.

FRØSLEVLEJREN

13. AUGUST 1944 oprettedes Frøslevlejren som tysk politifangelejr i udkanten af Frøslev plantage. I tiden fra oprettelsen til Danmarks befrielse blev i Frøslevlejren interneret ca. 6.890 fanger, der ikke blev sendt videre til Tyskland. Med de fanger, der passerede Frøslevlejren på vej til eller fra Hitler-Tyskland, kom tallet op på knap 13.000. Frøslevlejren blev således et kapitel i den danske modstandsbevægelses historie og dermed et stykke Danmarkshistorie.

Frøslevlejren blev oprindeligt projekteret til at have plads til 1.200 fanger, senere blev den udvidet til at kunne rumme 1.800 mænd. Periodelvis var lejren stærkt overfyldt og rummede op imod 5.000 danske kvinder og mænd, der gennem deltagelse i modstandsbevægelsen havde „kvalificeret” sig til ophold i Frøslevlejren.

Trods den trængsel, det store fangetal medførte, trods de mange deportationer til Tyskland, der gennemførtes fra lejren, og trods den indespærringspsykose, der ramte mange, var forholdene i Frøslevlejren dog paradisiske i sammenligning med de tilstande, der herskede i de tyske koncentrationslejre – hvortil bl. a. de danske jøder og de danske politifolk blev sendt.

Det begyndte i Horserød

Og det var netop for at undgå deportationer til Hitler-Tyskland, man fra dansk side udkastede tanken om en tysk politifangelejr i Danmark. Efter at den danske regering og det danske folketing havde ophørt med at fungere den 29. august 1943 besatte tyske politienheder Horserød-lejren, hvor en række danske kommunister sad i fangenskab under dansk bevogtning. I oktober 1943 begyndte jagten på de danske jøder. Kort efter blev de – heldigvis ret få – jøder, det var lykkedes nazisterne at fange, ført til koncentrationslejr i Tyskland. Samtidig førtes ca. 150 danske kommunister til kz-lejr i Tyskland.

Herefter blev Horserød benyttet som opsamlingslejr for internerede og for politiske fanger, der endnu ikke var dømt. Horserødlejren fortsatte lige til august 1944, da dens fanger blev overført til Frøslevlejren.

I begyndelsen af 1944 var foruden jøderne og kommunisterne over tre hundrede danske modstandsfolk sendt til tyske lejre. Samtidig skærpedes nazisternes terror med clearingmordene, bl. a. mordet på pastor *Kaj Munk*.

Under disse omstændigheder rejste direktør *Nils Svenningsen* på den danske administrations vegne overfor „Det Tyske Riges Befuldmægtigede i Danmark”, dr. *Werner Best* tanken om en tysk fangelejr på dansk grund.

Dr. Best var ikke meget interesseret, bl. a. fordi deportationerne ikke sorterede under ham, men under „Den Højere SS- og Politifører i Danmark”, SS-Obergruppenführer, politigeneral *Günther Pancke* – og samarbejdet mellem de to germanere var mildest talt dårligt!

De danske administrative myndigheder udnyttede – som ved andre lejligheder – det indre modsætningsforhold i fjendens lejr. Den 1. marts 1944 kunne Udenrigsministeriet henvende sig til dr. Best for at spørge, om deportering af et nyt stort hold danske modstandsfolk, der var planlagt til den følgende dag, ikke kunne undgås.

Dr. Best anede intet om, at Pancke havde planlagt nye deportationer, men lovede at undersøge spørgsmålet. De danske oplysninger viste sig rigtige, hvad der ikke overraskede andre end dr. Best. Under hele besættelsen var de danske myndigheder almindeligvis bedre underrettet om de forskellige tyske myndigheders planer end de pågældende myndigheders egne kolleger.

Da Best havde fået bekræftet, at der virkelig *var* tale om nye deportationer, erklærede han, at de kunne standses, hvis man fra dansk side ville sørge for de fornødne fængselsrum. Men han krævede svar i løbet af fire timer!

De danske myndigheder svarede ja. I Vestre Fængsel i København skaffede man plads til de ca. 100 danske modstandsfolk, der var planlagt deporteret.

I fortsættelse af denne begivenhed genoptoges med dr. Best drøftelsen af muligheden for at få en tysk politifangelejr på dansk område.

Fra tysk side krævede man, at den påtænkte lejr skulle ligge så nær den tyske grænse som overhovedet muligt, fordi man fra tysk militær

side ville sikre sig, at de internerede hurtigt kunne føres til Tyskland i tilfælde af en allieret landgang i Danmark. Videre krævede dr. Best, at Danmark skulle betale udgifterne.

Fra dansk side satte man som betingelse for at hjælpe med til at indrette en sådan lejr, at der ikke skete yderligere deportationer til Tyskland, og at alle danske deporterede førtes tilbage til Danmark. Dr. Best svarede, at når lejren var færdig, ville alle danske – dog ikke jøderne – kunne komme tilbage.

Dette løfte blev *ikke* holdt!

Men Frøslevlejren blev bygget – og den 15. august 1944 udsendte „Pressekontoret hos den Højere SS- og Politifører i Danmark” følgende meddelelse:

„Transporten af de 741 fanger fra interneringslejren i Horserød til interneringslejren i Frøslev er blevet gennemført i løbet af dagene fra fredag den 11. august til søndag den 13. august 1944. Transporten forløb glat”.

OMKRING BERNADOTTE-AKTIONEN BLANDT FANGERNE I FRØSLEV

NOGLE GLIMT

af Kate Fleron, Frit Danmark

Det er så længe siden, at det er svært at skrive om det – det kan være svært at nærme sig det tværs igennem det kvarte århundrede, der er forløbet, og når man så atter, gennem læsningen og de associationer den fremkalder, er midt i det fortidige forløb, bliver man usikker: hvordan skal man nogensinde få læsere, der ikke oplevede, miraklet til at forstå dets indhold og virkninger: de formidable, de himmelske effekter ved, at fangerne fra koncentrationslejrene kom hjem.

Fra en artikel jeg selv skrev i 1945:

„Det var i Frøslev, en blygrå dag i begyndelsen af det nye år, som sædvanlig vandrede man tur omkring barakken på den snævre plads indenfor kvindernes pigtrådsindhegning. Det regnede fra en tung himmel, og det var tungt at få træskoene med sig i pløret. På sådan en dag var Frøslevlejren ikke opmuntrende at skue ud over: der lå de mørke barakker lave og kuede foran de truende vagttårne Om morgenen var det for Gud ved hvilken gang sket at en skare tilfældigt udvalgte mænd var blevet kaldt sammen med ordre til at begive sig til Tårnet. Det betød tysklandsdeportation, det betød rejse til Helvede På et vist tidspunkt under min vandring blev et vindue smækket op og en kammerat kaldte på mig: „Har du hørt, sagde hun, har du hørt, at grev Bernadotte er i Berlin for at få tyskerne til at sende de danske fanger hjem. Han er dernede for at få tyskerne til at sende de danske fanger hjem. Han er repræsentant for Svensk Røde Kors.”

„Sludder, svarede jeg, hvor kan du tro på sådan noget vrøvl”.

. . . DER GIK et stykke tid, hvor der var stille om Svensk Røde Kors og om Bernadotte, men så tog disse dumme rygter igen fart, og nu var de simpelthen ikke til at dæmme op for. Det hed sig, at alle danske

fanger skulle samles indenfor et bestemt afsnit af Neuengammelejren, hvor svenskerne så ville overtage forplejningen, indtil de alle var samlede og skulle føres til Sverige. Det hed sig, at over hundrede Røde Kors biler var set holdende på landevejen ved Kruså, parate til at køre over grænsen. Officielt var vi kvinder stadig enige om, at det kunne ikke passe – men en og anden der havde en søn eller en mand i Tyskland begyndte vel så småt frygtsomt og forsigtigt at tro en lille bitte smule på beretningen om de utrolige hændelser i fangelejrene.

Det var en nat i påsken 45. Jeg havde sovet en timestid, da jeg mærkede en hånd på min arm, og en stemme hviskede: „Skynd dig der sker noget”. Ned sprang jeg fra min overkøje og ud på den bælgmørke gang, hvor en skare kvinder i pyjamas og natkjoler uden tanke for kulden og regndråber der gennem tagpappet faldt tungt i deres hår, pressede sig sammen foran barakkens gavlvindue, det eneste sted, hvorfra vi kunne se glimt af, hvad der foregik på appelpladsen. I det smalle kighul mellem barakkerne faldt projektørlyset fra Tårnet skarpt på en mamutlignende bil, sorte skikkelser bevægede sig frem og tilbage i lyskeglen. „Hvad er det de laver, rømmer de lejren? Det kunne ligne dem at være borte i morgen tidlig – jeg har hørt, at netop på den måde har de forladt lejrene i Holland og Belgien . . . Hvad er det de laver? Se nu, se!” Den store vogn var kørt væk og ind i lyskeglen gled en hvid bil med vældige Røde Kors på – der stod en glans fra den bil som fra englevinger. Vi kunne ikke se, om der kom nogen ind i bilen, eller om nogen steg ud, den holdt med køleren lige imod os. Så kørte den og en ny gled frem i dens sted. Der var i klyngen een, der nævnede Bernadottes navn: „Det kan jo være, det er rigtigt, at han har fået lov at få fangerne hjem”.

Det var en transport af politibetjente, der var kommet hjem den nat. Senere da de politiske fanger kom hjem, mændene der var blevet sendt bort fra Frøslev, og for hvis skæbne vi bestandig frygtede, talte vi en nat otteogfyrre biler – den nat følte vi det som lejrens barakker stod på glødende pøle”.

Senere, den 22. april, besøgte Folke Bernadotte Frøslevlejren – men da var jeg selv blevet illegalt løsladt, så jeg oplevede det ikke. Men her

er en af fangernes beskrivelse af det indtryk Bernadotte gjorde på dem:

„Pludselig så jeg ham. Han stod på den store plads foran Tårnet midt for barakkerne, Storbanditten (Sturmbannführeren, lejrens tyske kommandant) det lille tykke asen, stod og kroede og snoede sig for ham, men Bernadotte henvendte hele tiden ordet til Digmann (chefen for den danske lejrledelse) og lod som den lille ikke eksisterede. Så gik de allesammen over i Sygebarakken. Det var, medens Bernadotte var derinde, at hele pladsen blev fuld af mennesker, tusinder af norske og danske fanger stod og ventede på, at han skulle komme ud. Der var ganske stille, da Bernadotte trådte ud på trappen. Så med eet var der een, der begyndte at fløjte ganske sagte: „Du gamla, du fria . . .”. De andre faldt i, dæmpet fløjtede og nynnede dette hav af dybt bevægede og taknemlige mennesker Sveriges nationalsang. Bernadotte tog sin uniformskasket af og – oh fryd – tyskerne var tvunget til at gøre det samme. Kan du tænke dig, hvad det var for et herligt syn. Da sangen var forbi, sagde Bernadotte højt og klart: „Tack skal Ni ha”. Fangerne, der stod tæt som en mur omkring trappen, veg lydigt til side, så der blev en vej for Bernadotte og hans folk og lukkede sig stille bag ham igen.

Da Bernadotte kørte bort fra lejren gjaldede hurraråbene og en skov af vinkende arme var det sidste han så bag pigtrådshegnet” . . .

Når man tænker på det, der dengang skete bliver det hedt bag øjenlågene. Hvor bevægende det var at få vore overlevende kammerater hjem fra dødslejrene, kan man nok ikke meddele dem, som ikke var blandt de ventende.

Kate Fleron

Tiden fra slutningen af august 1944 til kapitulationen tilbragte jeg som fange i Frøslevlejren. Den var formelt en afdeling af koncentrationslejren i Neuengamme ved Hamburg, men der var i virkeligheden en meget stor forskel på de to steder. I Frøslevlejren fik vi god og rigelig mad, indkvarteringsforholdene var – i alt fald lige til marts 1945, hvor lejren blev overfyldt – tålelige, og arbejdet alt andet end anstrengende. Ledelsen af arbejdet og ordningen af forholdene inde i lejren sørgede vi selv for, og det var ikke ofte, at de tyske vagter – hvoraf Gestapo og S.S. udgjorde et mindretal, medens flertallet var soldater – blandede sig deri. Når de gjorde det, var det til gengæld ikke behageligt.

Langt det værste i denne tilværelse var „Transporterne“ dvs. udtagelsen af nogle af fangerne til transport til Neuengamme eller en af de andre tyske koncentrationslejre. Tyskerne indfandt sig ved disse lejligheder i ret stort tal i barakkerne, kommanderede os opstillet på to rækker i barakkens mellemgang, og så kom oplæsningen af navnene – med efternavnene først og derefter fornavnene – på dem, der skulle sydpå.

Og så vidste vi endda ikke til at begynde med, hvor frygteligt opholdet i de tyske koncentrationslejre var, selv om vi jo nok var klare over, at det var slemt.

Første gang det rigtig gik op for os, hvor frygteligt dette ophold var, var kort før jul 1944, da den første „Transport“ tilbage fra Neuengamme kom til Frøslev. Vi mødte her kammerater, der for få måneder siden som raske var sendt sydpå, som afmagrede og afkræftede syge ofte med åbne sår, og de fortalte os om lejrenes rædsler og om de mange kammerater, der var døde dernede.

I den følgende tid blev meddelelser om kammeraters død hyppigere og hyppigere, og det stod os klart, at nu, hvor Nazisternes sammenbrud stod for døren, blev forholdene værre og værre.

På denne tid – i foråret 1945 – fik vi i Frøslevlejren besøg af grev Bernadotte. Vi vidste, at han som formand for „Røde Kors“ havde gjort et stort arbejde for vore kammerater i koncentrationslejrene ved at sende dem Røde Kors pakker, og at han var i færd med at redde

dem ud af lejrene inden sammenbrudet. Vi havde, før han kom derned, fået ordre til ikke at vise nogen form for glæde eller begejstring for ham, men da han kom, og vi så ham og tillige så den overlegenhed, hvormed han behandlede Gestapo-folkene bl. a. så vidt jeg erindrer „den højere Pancke” så samledes vi og fløjtede, idet Bernadotte gik forbi os, den svenske nationalsang „Du gamla, du fria”.

Det var for os i Frøslevlejren en stor glæde, da nogle af de kammerater, der kom tilbage til Danmark med „De hvide Busser” kom ind til os i lejren, men det var naturligvis først og fremmest for kammeraterne i koncentrationslejrene, at De hvide Busser kom til at stå som symbolet på den nye tid, der var ved at bryde frem.

De har fortalt om det for dem fuldstændigt utrolige, der skete, da de i Neuengamme blev samlet i en særskilt afdeling af lejren, undergivet en helt anden og bedre behandling end før, og „De hvide Busser” kom for at transportere dem hjem. Synet af „De hvide Busser”, der for dem betød redningen fra døden og hjemkomst til deres kære, var det, der stærkest af alt prægede sig i deres erindring fra krigen.

Redningsaktionen „De hvide Busser”, hvortil Bernadottes navn uadskelligt er knyttet, er kommet til at stå og vil vedblive at stå i vor historie som et af de smukkeste udtryk for vilje til at gå ind i faren for at redde andre. I en tid med så mange mørke træk lyser „De hvide Busser” op, således som medmenneskelighed og offervilje altid lyser op i mørke tider og viser vej til en bedre fremtid.

Knud Thestrup

GRÆNSEGENDARMERIETS SKÆBNE

Flose gik da hen til døren og kaldte på Njal og sagde, at han ville tale med ham og Berghora. De gjorde så. Flose sagde: „Jeg vil tilbyde dig udgang, Njal Bonde, thi det er ubilligt, at du brænder inde”. Njal svarede: „Jeg vil ikke gå ud, thi jeg er nu en gammel mand og lidet skikket til at hævne mine sønner, men jeg vil ikke leve med skam”.

I DEN TIDLIGE MORGEN den 9. april 1940 var det danske 101-årige Grænsegendarmeri som sædvanlig på sin post. Denne morgen, da de tyske panservogne selvbudent kørte over den danske grænse.

Morgenen genlød af mange skud. Tre af disse skud havde ligesom et særligt smæld. De blev affyret af *civilklædte* tyskere. De traf overgendarmerne Birk, Albertsen og Hansen.

Disse tre overlagte mord fik besættelsesmagten dysset ned. Først efter kapitulationen blev det fastslået, hvem gerningsmændene var.

Det var en forretningsmand i Randers, som bragte løsningen på gåden. En tysk befalingsmand havde den 9. april 1940 indfundet sig hos denne forretningsmand og krævet at låne skrivemaskine og papir. Han skulle udfærdige – viste det sig – en rapport om besættelsen af Padborg. Da tyskeren gik igen glemte han imidlertid det stykke carbonpapir, han havde benyttet. Forretningsmanden gemte det, og det afgav ved en senere undersøgelse sit vidnesbyrd: Mordene var begået af tyske civilklædte Abwehr-folk.

Sønderjylland skulle komme til at danne rammen om endnu mange dramatiske og skæbnesvangre begivenheder. Den, der her har kaldt et replikskifte fra en gammel saga frem i erindringen, udspillede den 26. maj 1944 ved firetiden om morgenen.

På dette tidspunkt blev der hamret på døren hos Grænsegendarmeriets chef, oberst *Paludan-Müller*, i dennes bolig i Gråsten. Obersten

blev næppe overrasket, og lukkede derfor heller ikke op, men meddelte, at ville man ham noget var han at træffe på sit kontor hver dag fra kl. 10.

Så blev døren sprængt, men den første, der trængte ind, blev omgående skudt ned – dræbt med et velrettet skud fra oberstens pistol. Dette skabte en lille stilstand. Tyskerne uden for huset tilkaldte forstærkning fra Sønderborg. Snart efter var der på stedet fyrretyve tyskere, som forsøgte at bane sig vej ind i huset.

Det voldsomme skyderi i den tidlige forårs morgen kaldte i mere end een forstand gråstenerne ud af den lille slotsbys idyl. Man søgte at intervenere, og det lykkedes at få tyskerne til at lade oberstinden, en datter og en ung hushjælp komme ud af det belejrede hus. De tre kvinder blev anbragt i havens lysthus. Og herfra blev de da i de næste tre timer vidner til oberstens ulige kamp med den tyske styrke. En kamp, under hvilken tyske håndgranater og brandbomber efterhånden forvandlede huset til et flammende inferno.

Kampen kostede tyskerne i hvert fald fem, og måske syv faldne. Og så faldt da obersten selv. At dette måtte blive enden var han naturligvis fra det første på det rene med. Men han kunne ikke leve med skam.

Nu levede hans eksempel.

Oberst S. B. Paludan-Müller,
korpsets chef fra 1934 til 1944.

Men tyskerne havde en hævn at tage. I dagene den 19. og 20. september internerede man Grænsegendarmeriet. Af dets 340 mand fik man kloen i de 289; et par mand var allerede arresteret den 4. og den 26. maj.

141 gendarmere førtes samlet til Neuengamme. De fik numrene 50.407–50.547.

Gendarmene førtes sydpå, og deres skæbne blev som et skoleeksempel på hvad opholdet i tyske koncentrationslejre betød.

Det var mennesker i god fysisk kondition. Friluftsmennesker, vant til at bevæge sig ude dag og nat i al slags vejr. Og hvordan klarede de sig så, disse 291 gendarmere?

Regnskabet ser således ud:

Af de 73 mand, der førtes til kz-lejren Schandlag, døde 9; af 21 mand i kz-lejren Alt Garge døde 3; hvor mange der anbragtes i henholdsvis Bergen Belsen og Neuengamme ved man ikke, men man ved, at i Bergen Belsen døde 5 og i Neuengamme 19.

Alt i alt døde 39 mand i de forskellige lejre.

Og under hjemtransport 3 af de mest udhungrede og ødelagte.

Der overlevede 102 mand. Af disse er i dag 79 tilbage, mere eller mindre invaliderede.

Det er bekymrende at erfare, hvorledes disse overlevende men invalideredes pensionssager har været medhandlede. Det er i løbet af de seneste år lykkedes at få bragt orden i en række af disse sager; men der har været tilfælde, hvor sagens behandling først har nået sin afslutning, efter at den, hvormod sagen drejede sig, er afgang ved døden.

Man siger vel ikke for meget, om man ytrer, at sådanne sager åbenbart er meget indviklede og vanskelige at behandle.

Som sagt: der er i dag 79 mand tilbage. Måske vil det kunne lykkes at få skaffet hjælp til nogle af disse nu i 25-året for det, der blev årsagerne til invaliditeten.

Fra nogle af dem, der i sin tid kørte jer hjem, sendes hilsen og håndslag.

Fra Grænsegendarmeriet

Det er mig en glæde at sende en hilsen fra alle tidligere internerede grænsegendarmer.

Vor hilsen retter vi til alle de kvinder og mænd, der i 1945 ofrede alt for at hjælpe fangerne fra de tyske koncentrationslejre. Der var ingen af dem, der tænkte på arbejdstid og træthed. Alle var besjælet af at hjælpe.

Vor hilsen retter vi til alle – både dem, vi kender – og dem, der er navnløse i vor erindring.

Alle gjorde et stykke arbejde, de kan være stolte af.

*Aage Malling-Jacobsen
tidl. Distriksofficer
i Grænsegendarmeriet.*

DET HÆDERLIGE TYSKLANDS SKÆBNE

– FOR SS-MANDEN gælder ubetinget een grundregel: Vi må være ærlige, anstændige, trofaste og kammeratlige overfor alle af vort eget blod og ikke overfor nogen anden. Hvad der sker med russerne, hvad der sker med czekerne, er mig komplet ligegyldigt. Hvad der måtte findes hos folk af rent blod som vort, tager vi, idet vi, hvis det er nødvendigt, fjerner børnene fra dem og lader dem vokse op hos os. Om de andre folkeslag lever i velstand eller om de går i hundene af sult, interesserer mig kun for så vidt, vi kan bruge dem som slaver for vor kultur, – ellers er jeg ligeglad. Om 10.000 russiske kvinder under bygningen af en pansergrav falder om af udmattelse eller ej, interesserer mig kun i relation til, om pansergraven bliver bygget færdig for Tyskland. Vi vil aldrig optræde råt og hjerteløst, hvis det ikke er nødvendigt, – dette står fast. Vi tyske, der som de eneste på denne jord altid har haft en anstændig indstilling til dyr, vil også indtage en anstændig holdning overfor disse menneskedyr, men det er en forbrydelse mod vort eget blod at bekymre sig om dem og at bibringe dem idealer, der kun vil gøre det vanskeligere for vore sønner og børnebørn at have med dem at gøre. Hvis en eller anden dukker op hos mig og siger: „Jeg kan ikke bygge den pansergrav ved hjælp af børn eller kvinder. Det er umenneskeligt, de dør af det, –“ så må jeg svare: „Du optræder som en morder overfor dit eget blod, thi bliver pansergraven ikke bygget, så dør tyske soldater, og de er sønner af tyske mødre . . .“ Jeg tænker på jødeevakueringen, udryddelsen af det jødiske folk. Det er noget af det, man så letsindigt udtaler sig om. – „Det jødiske folk skal udryddes,“ siger en eller anden af vore partifæller, „I vort program står det ganske klart, udsondring af jøderne, udryddelse, det er det, vi skal.“ Og så dukker de op, alle disse brave 80 millioner tyskere, og enhver af dem kender sin egen anstændige jøde. Naturligvis er alle de andre svin, men denne ene er en prima jøde. Alle de, der siger noget sådant, har

ikke oplevet noget, har ikke gennemliedt noget. De fleste af jer vil vide, hvad det betyder, når der ligger 100 lig ved siden af hinanden, eller hvis det er 500 eller 1000. At have gennemlevet dette og alligevel – vi ser bort fra undtagelsestilfældene af menneskelig svaghed – at kunne forblive anstændig, det er det, der har gjort os hårde. Dette er et hæderskapitel i vor historie, der aldrig blev skrevet og aldrig vil kunne skrives . . .
Uddrag af en Himmler-tale ved SS-førermødet i Posen, 4. oktober 1943).

DET ER SÅ SVÆRT at forklare mennesker af årgangene efter 1935, hvad det er vi nu *må* mindes. Og så er det dog sådan, at netop den tid, vi nu lever i, gør alt dette længst forgangne aktuelt igen. Det er nu igen det enkelte menneskes personlige frihed, som er i fare. Og tragedien dengang begyndte med, at det enkelte menneske blev berøvet sin personlige frihed. Kan man da ikke se det?

Det drejer sig her ikke om, at så og så mange tyskere var nazister; her gælder det alle de tyskere, som ikke var det, og som derfor blev tromlet ned. Man tålte ikke deres frie tanke. Havde man i det Tredie Rige en anden mening end den af magthaverne autoriserede betød det døden, eller i „bedste” fald indespærring. Fra 1932–33 begyndte de frit og anderledes tænkende tyskeres indtog i fængsler og i lejre. Tusinder og atter tusinder, titusinder og atter titusinder torteredes og myrdedes.

Her blot et par eksempler på hæderlige tyskeres skæbne.

Blandt deltagerne i arbejdernes 1. maj-demonstration i Hamborg i 1932 var også en 19-årig speditøreløv ved navn *Herbert Schemmel*. Da han den 1. juni modtog sin månedsløn fik han samtidig besked om, at han var uønsket som medarbejder i firmaet. Han faldt som offer for SA's terror, der her op mod Magtovertagelsen i januar 1933 var så massiv, at ingen turde beskæftige en sådan person. Forgæves gik Herbert Schemmel fra dør til dør.

Så lykkedes det ham dog engang i 1933 at få et job i Dresden. Man havde der af sære grunde ikke forlangt at se hans papirer. Men Gestapo havde ikke glemt ham. Han stod en dag indklaget for en såkaldt

Hovedport Neuengamme 1944.

Særdomstol; at den frikendte ham betød ikke meget – to Gestapomænd ventede ham uden for retssalen, og så gik turen til Sachsenhausen Sonderlager for nærmere „uddannelse”.

Det var en ganske vanlig proces. Herbert Schemmel var kun en af to hundrede, som den dag afleveredes i Sachsenhausen. To måneder senere var der af de to hundrede kun en halv snes i live.

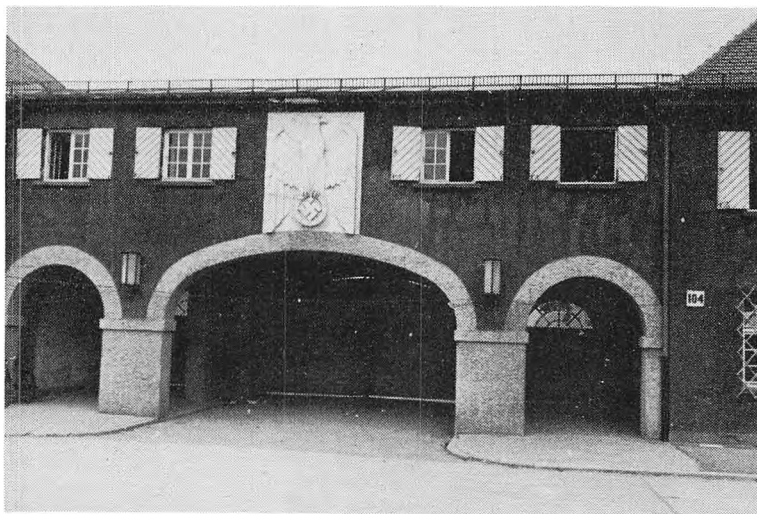
I 1945 var Schemmel avanceret til *førsteskriver* i Neuengamme. Man kan i dag vanskeligt forestille sig, hvad det vil sige at være en af de øverste fanger blandt tusinder af fanger, at være i vid udstrækning ansvarlig for alle disse ulykkelige liv og færden under sådanne forhold som i en tysk kz-lejr. Men så meget kan siges: ingen kunne i 1945 sætte en eneste plet på Herbert Schemmels navn og ære. Således havde han forstået at forvalte den stilling, han var blevet placeret i af den horde af menneskedyr, som i givet fald dækkede sig bag ham som den ansvarlige.

Herbert Schemmels senere hustru, *Ruth* Schemmels vej bør også trækkes op. Hun var seksten år gammel blevet ført til en tvangsarbejds-

lejr ved Berlin; det var det arbejde der var til en purung pige, hvis far havde haft den utrolige dristighed at lade sig vælge som socialdemokratisk borgmester i Saargebiet. Ruth Schemmels vej førte senere frem til Neuengamme, hvorfra hun først kom fri i 1945.

Så var der også hamborgeren *Franz Glienke*. SA's jagt på ham begyndte i 1932, og en dag sad Franz Glienke i fængslet Alexanderplatz Berlin. Som medfange fik han *Dimitroff*, manden, der i processen efter Rigsdagens brand havde mod til hen over anklagebænken at tilråbe Hermann Göring, at det var *ham* og hans slæng af slyngler, som havde anstiftet den brand. Som man vil huske var Dimitroff den eneste, som blev frikendt.

I cellen delte Dimitroff sine rationer med Glienke. Og så lykkedes det en dag Glienke at slippe ud og flygte til København. Efter 9. april 1940 skjulte han sig hos venner i Århus. Hertil sporede man ham, og Gestapo havde igen hold på ham. Han sendtes afsted til fængsler i Frankrig og Tyskland; det må betragtes som et rent mirakel, at han endnu var i live i 1945. Måske skal man søge forklaringen deri, at SD i ham så en mulig kontrapion; han havde så værdifulde forbindelser.

Hovedport Bergen Belsen.

Nu søgte han ved frigivelsen 1945 tilbage til Hamborg, til resterne af sit hjem. I kælderens under ruinhoben fandt han sin hustru i live. Og en opgave meldte sig for ham. Han satte sig det mål at ville efterforske, hvordan det var gået nazisternes ofre i Neuengamme-lejren: deres ankomst til lejren, deres dødsdag, og deres begravelsested. Den opgave stred han med i de næste tyve år som leder af „Vennekredsen for Eftersøgning af KZ-Fanger fra Lejren Neuengamme”; resultatet foreligger i den vældige *Totenbuch Neuengamme – Dødebogen* –, hvori er omtalt 35.000 af de antagelig omkring 86.000, som døde i denne ene lejr og dens udkommandoer.

Neuengamme er den eneste lejr, hvorfra man i dag har nogen chance for at finde oplysning om savnedes skæbne.

Tallene taler deres eget sprog. Af de hæderlige tyske borgere, som det ikke i tide lykkedes at flygte fra Tyskland, måtte et antal svarende til halvdelen af Danmarks befolkning gå vejen gennem Hitlers fængsler og udryddelseslejre. Tallet ligger på omkring 2 1/4 million mennesker.

Den frihed, de havde kæmpet for, mødte de kun i mottoet over lejrportene: „Arbeit Macht Frei”.

Som SS forstod dette valgsprog: Vejen til friheden gik gennem lejrens krematorieskorstene.

BONN: 200 politifolk trækkes i weekenden til Wertheim am Main, hvor det neonazistiske parti NPD begynder sin partidag, mens vandkanoner og andet anti-demonstrationsmateriel holdes i beredskab. Der ventes 700 delegerede til mødet, hvor det anses for givet, at Adolf von Thadden genvælges til partiformand. Det tyske LO har bebudet, at 8000 demonstranter i busser, biler og tog vil stævne til Wertheim for at protestere mod NPD.

POL. Lø 14. febr. 1970

En ven fra Hamburg

På „Vennekredsens” vegne som har skabt dødebogen fra KZ-lejren Neuengamme, vil jeg hilse alle kammerater, som lever endnu og ønsker, at de vil aldrig glemme, at kampen for friheden var det bedste, de kunne gøre, for at ungdommen fra i dag, kunne leve i ro og fred.

Hamburg, den 5. jan. 1970

Franz Glienke

FANGE NR. 60.846

Mindet om et af de 100.000 kz-ofre

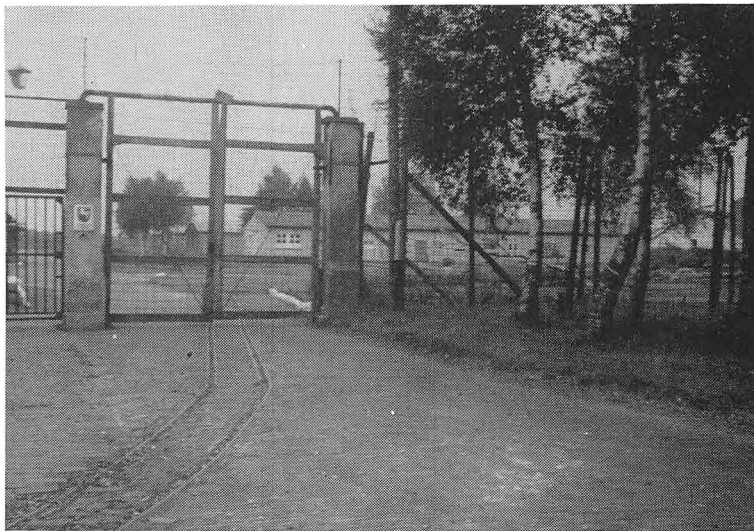
SOM UNG måtte du ud i det fremmede. For at se Danmark udefra. Så du kunne sammenligne.

Du kom hjem igen. Men snart efter var det såkaldte herrefolk over landet. Og det, de stod for, måtte du bekæmpe.

Ikke alle danske kunne se, hvad de bragte med. Og så sad du en dag i fængslet i Aalborg sammen med en faldskærmsmand.

Næste dag – sagde man jer – ville I blive sendt til et tysk tugthus. Men da kom en brav dansk fængselsbetjent til jer, med tov og med knebel. Sådan skal I gøre, sagde han. Og I lo alle tre, da I måtte lægge den ældre mands kunstige tænder på gulvet ved siden af for at det dog ikke skulle blive for træls for ham.

En dag kom du så til København. Som katolsk pater! Du kunne fortsætte arbejdet sammen med dine kammerater i BOPA.

Indgang Versen Meppen.

Men så ringede klokken igen for dig. På Børnehjælpsdagen 1944. Du sad på Akselborg Bodega sammen med Børge Brandt. Gestapo fik to gode fisk i nettet.

Men det var Børnehjælpsdag. Gaderne fyldt med mennesker, en sporvogn i fart ad Jernbanegade. Hurtighed og held reddede Børge.

Dig fik de med til Dagmarhus. Derfra gik turen videre – Vestre Fængsel, Horserød, Frøslev, Neuengamme. Sammen med kammerater og venner foretog du denne moderne dannelsesrejse.

Senere igen blev I drevet til Versen-Meppen. Nu havde man næsten opnået, hvad man ønskede for dig. Du var blevet muselmand.

Hen under jul 1944 jog de nogle af dine lidelsesfæller tilbage til Neuengamme. Men du kom ikke med dem.

3. januar 1945 blev så din sidste dag.

Dit liv var omme, men ikke dit minde. De, der kendte dig, har vidnet: Han blev aldrig fange eller slave for herrefolket.

Du døde som en fri mand.

TAVST BUKKER LIVET UNDER
INTET KAN NÅ HAM HER
HANS GRUPPE BLEV IKKE RØBET
NU SLÅR DE HAM IKKE MER
DET STORMER I HØSTENS TIME
DET STILNER I ALT SOM STRED
HANS VENNER ER MED I AFTEN
HANS DRØMME ER EVIGT MED

Halfdan Rasmussen

VITA BUSSERNE

DEN 9. MARTS 1945 passerede konvojen København. Det mærkeligste vogntog, der nogen sinde var kørt gennem den danske hovedstad. Fyrretyve store busser og lastvogne, alle helt hvide og med store røde kors påmalet ved siden af det svenske flags skarpe gule og blå farver. Konvojens besætning var på halvtredie hundrede mand, alle iklædt Røde Kors-uniformer, og under kommando af den svenske oberst Gottfried Björck. Samtlige køretøjer var af nyere dato, og alle benzin-drevne. Også det var noget, som måtte vække opsigt i et på femte år besat land, hvor gengassen osede og Gamle Lotte løftede halen, træt og udaset.

Fra København drog konvojen vestpå, til Jylland, og der sydpå, over den dansk-tyske grænse til Friederichsruhe, ca. 25 km fra Hamborg, hvortil den ankom den 12. marts. Her, i skoven ved von Bismarcks berømte slot, slog man lejr – en teltlejr med kantiner og værksteder. En hovedbase var etableret. De indledende kapitler til det moderne

Et særsyn i Danmark, moderne benzindrevne busser.

æventyr om de *Vita Busserne* var forlængst skrevet; nu begyndte den egentlige handling.

Men de indledende kapitler må ikke forbigås her. Det hele begyndte i Paris, i efteråret 1944. Da rejste greve *Folke Bernadotte* og konsul *Raul Norling* overfor vestmagternes ledere spørgsmålet om, hvordan man eventuelt kunne hjælpe de tusinder af skandinaviske fanger, som hentæredes i de tyske koncentrationslejre.

Senere, i februar 1945, optog greven forhandlinger med rigsfører for SS *Heinrich Himmler* og dennes højre hånd, SS Gruppenführer *Heinrich Müller* – højre hånd i den helt bogstavelige og dæmoniske forstand, at det var Müller som uden svigten eller tøven fuldbyrdede sin herre og mesters udslettelsesordrer. I grevens forhandlinger deltog

Pause i Friederichsruh, med svensk telt i baggrunden.

Fra Padborglejren med kendte folk fra 1945.

også SS-brigadeføreren *Walter Schellenberg*, der (efter admiral Canaris) var chef for kontraspirationen under SD, og den med rette berygtede professor *Gebhardt*, der på forunderlig vis evnede at forene hvervet som præsident for Tysk Røde Kors med den opgave at lede de medicinske forsøg med kz-fanger.

Greve Folke Bernadottes anstrengelser resulterede i, at han fik tilladelse til at formere et Svensk Røde Kors-detachement med køretøjer, materiel og drivmidler med det formål at samle skandinaviske fanger fra kz-lejre og tugthuse rundt om i Tyskland i een lejr, nemlig Neuengamme ved Hamborg, med henblik på senere at bringe dem tilbage til deres hjemlande.

At grevens anstrengelser førte til det positive resultat var formodentlig ikke helt uden forbindelse med, at Himmler ifølge samstemmende udsagn fra Walter Schellenberg og fra professor Gebhardt – Himmlers ungdomsven og en af deltagerne i Münchenkuppet 1923 – nærrede håb om at kunne opnå asyl i Sverige, når løbet i Tyskland var kørt til ende. Eller i hvert fald at kunne få lejlighed til at skjule sig i Sverige. Denne tanke levede i ham så sent som den 4. maj 45, da han

om formiddagen i tilsyneladende strålende humør tog afsked med sine betroede mænd ikke langt syd for den danske grænse og gav kommandanten fra Auschwitz Rudolf Höss og kz-lejrinspektøren Glück ordre til at opsøge Flensborgs politipræsident og hos ham iklæde sig værnemagtsuniformer som underofficerer og i den forkleddning og under andet navn at forsvinde over grænsen til Danmark.

Og så er vi tilbage ved lejren i skoven ved Friederichsruhe. Værkstedskommandoet var en sand fryd for os alle, effektivt og moderne, under ledelse af sergent Lööw. Og næppe var lejren ved Friederichsruhe etableret før man organiserede en sanitetsafdeling med læger og sygeplejersker i kz-lejren Neuengamme for at forberede ankomsten af de skandinaviske fanger.

Det er vel rigtigt at sige, at greve Bernadotte svævede over vandene og fik ting til at glide, som ellers ville have kørt sig fast. Den svenske redningsaktion var i gang. Den første destination var kz-lejren Sachsenhausen ved Oranienburg nord for Berlin, hvorfra alle nordmænd og danskere skulle føres til Neuengamme. Hver transport omfattede halvtredie hundrede mennesker.

Så skete der i begyndelsen af april det, at en del af det svenske personel af forskellige grunde rejste tilbage til lyset og livet i det fredelige Sverige. For de danske hjælpekolonner fra Dansk Røde Kors og Statens Civile Luftværns CBU-personel havde det svenske hjælpearbejde betydet overordentlig meget, og de svenskere, der rejste hjem, blev afløst af dansk personel. Og turene gik videre, bl. a. til Theresienstadt, 60 km fra Praha. Frihedens time slog for 423 danske jøder, som med femogtredive hvide busser bragtes gennem Tyskland og Danmark til Sverige. Denne transport fra dødslejren sættes ind den 13. april.

For vore jødiske landsmænd var glæden over at være fri dog blandet med sorg: omkring 11–12.000 jøder var stadig overladt til SS'ernes forgodtbefindende. Lykkeligvis blev lejren Theresienstadt den 29. april overtaget og beskyttet af Internationalt Røde Kors, Geneve, repræsenteret ved M. Dunant. Det var ved at være i sidste øjeblik. Efter kommandantens plan skulle byen have været jævnet med jorden og alle spor efter den slettet den 10. maj.

Ellen Bro – med glade landsmænd undsluppet fra Theresienstadt.

De sidste transporter, hvor assistancen fra Svensk Røde Kors var af uvurderlig betydning, gik fra Ravensbrück, hvor vore svenske venner deltog i hjemtransporten af 10.000 kvinder fra mange lande. Turene til Neue Brandenburg og Malchow skal også huskes. På en eneste dag kørtes der omkring fem tusinde fanger fra Neuengamme til Danmark.

Svenskernes sidste dage i krigens Tyskland kostede et dødsoffer. En svensk transport mellem Plöen og Kiel blev udsat for et angreb fra luften – Tysk Røde Kors havde misbrugt det røde kors så ofte, at vi ikke kunne forvente at vore allierede uden videre skulle tage ethvert rødt korstegn for gode varer –, og angrebet kostede 9 dræbte og 20 sårede. Blandt de dræbte var den svenske chauffør Ringman – chauffører var hentet i det civile liv blandt erfarne lastvogns- og buschauffører –, og en svensk løjtnant blev såret ved et hovedskud og ført til et lazaret ved Schwerin. Den døde chauffør bragtes senere af CBU AMB. Ø 5818 tilbage til Padborg og begravedes den 27. april på dansk vis fra Smedeby kirke.

Padborg hilser farvel til den svenske chauffør Ringman.

Næste dag var den storslåede svenske indsats færdig. Greve Folke Bernadotte, som havde været sjælen i den svenske aktion, erklærede sig da overfor detachementets ledere indforstået med, at virksomheden i Tyskland blev indstillet. Den sårede svenske løjtnant blev efterladt på lazarettet. Det faldt i vor lod at forsøge, ved vor sidste kørsel under krigen, at få denne løjtnant bragt til Danmark, men forsøget mislykkedes. Det store sammenbrud var inde.

Fra overrabbiner M. Melchior og søn

Vi nærmer os midten af april 1970, og ved 25-året for begivenhederne i 1945 vækkes minder til live – minder, der for så vidt altid er der, men som netop intensiveres i de kommende måneder.

Den, der skriver disse linier, opholdt sig fra oktober 43 til maj 45 i Sverige. For så vidt har jeg slet ikke lov til at tale om dem, der var bortført, og om dem, der aldrig nåede hjem igen. Men den ene ting tør jeg sige, at vi, der havde den lykke at komme i sikkerhed i Sverige, dog ved dag og ved nat var pint af frygten for den skæbne, der kunne ramme de deporterede på den dag, da det for alvor ville gå op for vore bødler, at slaget var tabt. At de da i deres afmægtige raseri ville gå så vidt, at de myrdede også den sidste rest af dem, der indtil nu havde overlevet.

Hjemtransporten af disse overlevende kom derfor som en mirakuløs overraskelse, og vi – der altså havde været udenfor – evnede vel i nogen grad, når vi tog vor egen lykkefølelse som udgangspunkt, at måle dybden i de hjemvendendes følelser. Men netop kan i nogen grad. Det ligger i sagens natur, at befrielsen måtte virke på de i bogstavelig forstand befriede med anden styrke end på dem, der strengt taget aldrig havde mistet deres frihed.

Men sorgen over dem, der ikke oplevede frigørelsen og friheden, var vi fælles om. Og vi er fælles om den endnu i dag, som vi vil være det til sene tider. Det er derfor helt naturligt, at vi i april 1970, næst efter at takke himlens Herre og de mennesker, denne Herre benyttede som sine redskaber, tænker på dem, der blev efterladt i det fremmede. De kom ikke med hjem til Danmark, men Danmark vil altid mindes dem i kærlig ærbødighed og i ærbødig kærlighed.

På jødisk hold vil vi føle det på denne måde, uanset om det var jøder eller kristne, der forblev derude. Ikke mindst i forbindelse med begivenhederne fra oktober 1943 til maj 1945 kom kirke og synagoge for alvor hinanden nær. De har imidlertid ikke blot fået fælles minder, men også fælles opgaver. Vi vil løse dem, enhver efter sine muligheder. Der kan være mange forskellige veje, der fører til målet. Ideen vil være den samme.

Marcus Melchior.

Da ovenstående hilsen blev skrevet, var der ingen, der anede, at det skulle blive nogle af de sidste linier, der skulle komme af min fars pen. Hvor ville han gerne have oplevet mindedagene i april og maj 1970. I stedet kommer hans hilsen til at stå som et minde over ham selv, hans engagement i alt ægte menneskeligt, hans respekt for egen identitet som for andres afvigende mening og hans ønske om gennem forståelse og tolerance at bygge bro.

Det er tragisk at tænke på, at der 25 år efter Hitlers rædsels-regime er titusinder af fanger rundt omkring i verden udsat for umenneskelige lidelser af diktatoriske systemer. Det er grotesk at tænke på, at mange af disse systemer sender repræsentanter til FN for at tale om moral og menneskeret i andre lande.

Det er helt naturligt, at mindedage giver anledning til, at man fordyber sig i minderne, tænker på dem, der ikke oplevede befrielsen, og på dem, der blev så hårdt knækkede, at de ikke havde kræfter til at leve et fuldt livs længde. Men hvis mindedagene ikke efterhånden skal få karakter af en logeagtig øvelse blandt dem, der er gamle nok til selv at have oplevet besættelsens gru, så må vi understrege mindedagenes betydning for fremtiden. Det gamle ord siger, at kun brændt barn skyr ilden. Men det vil være for ondt, om også vore unge skal udsættes for ilden, før de forstår, hvilken fortærende kraft den har.

Bent Melchior.

LANDEVEJENES BEHERSKERE

PÅ KØRETURENES tusinder af kilometre på vejene i krigens Tyskland, i bjerge, ad nødbroer og langs bombkratere blev mange af os CBU'ere klar over, at det at være chauffør krævede sin mand.

Vore kammerater i busserne – og dem i kølevognene, der var erhvervschauffører – var gode læremestre.

Mindes vil vi altid de stoute kølevognsfolk fra Esbjerg, de kunne klare enhver situation. En sen aften kørte en konvoj syd på til lejrene i midt-tyskland. Imellem køretøjerne var en CBU lastvogn, bl. a. med 1 ton kartofler. Ved punktering endte vognen og CBU 425 Nielsen i grøften, kartoflerne røg ind på marken. Den efterfølgende vogn – en kølevogn med bivogn – stoppede op for assistance, de øvrige køretøjer fortsatte. Snart efter var 2 tyske soldater på stedet og holdt vore folk op med deres pistoler. Det viste sig, at de manglede kartofler blandt

Kølevogn hjemad med fanger.

meget andet. Dog, inden der var brugt tid på nærmere overvejelser, lå de 2 kæmpere i vejgrøften. CBU lastvognen kom på vejen igen med monteret reservehjul. Kartofflerne læssedes i kølevognen. Da man var klar til at fortsætte kørslen, garanterede de 2 esbjergensere, at de første par timer ville de 2 krigere ikke være i stand til at hente assistance fra feltgendarmet. Tyskerne ville heller ikke kunne komme til ulykke med pistolerne, for dem var der bedre brug for hjemme i Esbjerg. – Var man først accepteret af disse landevejens riddere, løste de ens eventuelle problemer. Af dem lærte vi også en god del om, hvorledes valutariske besværligheder skulle behandles i praksis. De spekulerede ikke i markens nominelle stilling, men lærte os, at en dåse minileverpostej eller en cigaret svarede til, hvad en turist af 1970 ofrer i valuta en nat på Reberbanen i Hamburg, når der skal sørges både for legeme og sjæl. Disse gode kammeraters indsats og viden gav livet til mange KZ- og fængselsfanger ved transporterne af tøj, mad og medicinalvarer, driftsmidler på turene, først for Røde Kors og deres hjælpeorganisationer og sidst ved den endelige hjemtransport. Generaldirektør P. E. N. Skovs brev til disse brave kammerater karakteriserer deres indsats bedre, end jeg kan gøre det. Men jeg vil aldrig glemme deres kammeratskab.

Transport DSB

Noget, der har prentet sig dybt i min erindring fra arbejdet med hjemtransport af koncentrationslejr-fanger, er den hjælpsomhed og villighed, som prægede alle herhjemme, vi måtte trække på. Det var uden betydning, om der skulle arbejdes om natten eller om arbejdstiden blev lidt lang. Aldrig modvillighed.

Det var derfor heller ikke så mærkeligt, at „passagererne” viste chaufførerne tillid og nærmest betragtede dem som det halmstrå, der var deres spinkle tilknytning til livet, sådan som det fremgik af beretningen fra en chauffør, der under kørslen syd for grænsen kom ud for et flyverangreb. Alle måtte søge dækning, men det var ikke så meget flyverangrebet, der forskrækkede, som angsten for at skulle komme bort fra chaufføren. Han måtte holde dem alle i hånden på en gang.

Villighed, hjælpsomhed og tillid, 3 ting, som det er velgørende at erindre.

Med venlig hilsen

*P. E. N. Skov
Generaldirektør
Danske Statsbaner.*

.

DE SAMLEDE ANSTRENGELSER FOR DE DEPORTEREDE

De kammerater, som gav mest i de „fem forbandede år“, kan vi ikke nå med vor tak. De gav deres liv, og vi står hjælpeløse tilbage med alt hvad vi skylder dem.

Vi kan kun ære dem ved at huske dem, og ved at samle vore tanker om dem, de måtte lade tilbage med en sorg og en smerte, der kun karrigt mildnes af den retfærdige stolthed.

Og så vil vi her mindes alle dem, der på den ene eller anden måde var med i arbejdet for at holde liv i de deporterede, at styrke deres mod og optimisme, endeligt at befri dem og bringe dem hjem. Tænker man i dag tilbage over de år og det arbejde tegner der sig det billede for en, at hvor den ene hjælpeorganisations virke hørte op, der begyndte den næstes. Man ser, at overalt var landsmænd engagerede i den ene eller den anden aktivitet.

Sygeplejersker ved lazarettog i Padborg.

Cafe de la Paix, Padborg. Direktion: DKB.

Engagerede, men rigtignok i en helt anden situation, var de pårørende til alle modstandsbevægelsens aktive. Det var svære og bængstede år, hvad enten uroen skrev sig fra en hemmelig indforståelse med ting, hvorom der ikke kunne tales, eller den var affødt af den uvidenhed om det faktiske, der kunne give anledning til så mange personlige bekymringer i forholdet til en pludselig så besynderligt forandret og under allehånde sære påskud atter og atter fraværende ægtemand eller kæreste, søn eller datter.

Selv under en krig som den, der i 1940 blev påtvunget Danmark – eller *netop* under en sådan krig – må der føres civile forhandlinger med fjenden. Og det må da – uden at rækkefølgen af mindeordene her i øvrigt kan eller skal tages som udtryk for en graderet vurdering – være naturligt straks at nævne departementernes folk. Der var *Svenningsen*, der var *Koch* og *Hvass* og *Finn Nielsen*, der var *Kirstein*, og med dem alle deres medarbejdere, som på fremragende måde udnyttede alle foreliggende muligheder for at opnå en mildnelse af vore kammeraters vilkår i de tyske lejre. Ofte spillede man ganske

bevidst på kompetencestridighederne mellem Werner Best og den såkaldt „højere” Pancke. Vore forhandlere viste sig at være utrolig godt informeret om interne tyske forhold, og deres arbejde – forudseende, som det var – havde den største betydning for det endelige resultat.

Dansk Røde Kors fik mulighed for at køre. Man kørte langt og længe til de mange forskellige lejre, med mad, med tøj, og med den medicin, uden hvilken maden og tøjet i mange tilfælde ville have været uden større værdi.

Læger var strømmet til fra fjern og nær – og sygeplejersker. Mange, ja måske de fleste af dem, ganske unge, hentet lige fra Sygeplejeskolen i Århus. De fik alle i billedlig forstand og mange også i bogstavelig forstand ildåben under dette arbejde, når ambulancerne på de tyske veje udsattes for beskydning. De var utrættelige, de unge, og så fulde af mod og tro.

DKB i Bov sogn – hvilket vældigt arbejde ydede man ikkø der ved

Kvinder fra Ravensbrück ved ankomsten til Padborglejren.

De samme kvinder 2 dage efter. På vej til Sverige.

bespisninger, nat og dag, ofte til hundredevis af fanger og hjælpere, når de store transporter kom ind.

En speciel episode rinder mig i hu i denne forbindelse.

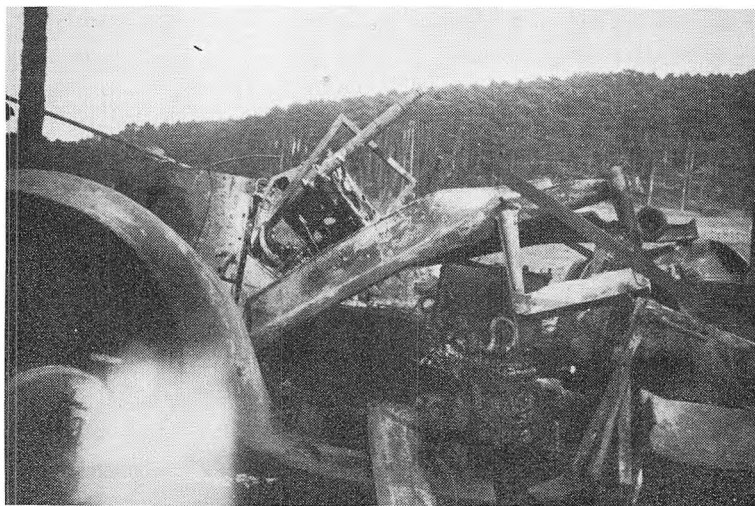
Seruminstituttet havde posteret personale i Padborg. Der virkede, bl. a., forvalter *Bjarne Jensen*, *Ulla Fiehn*, *Willeberg*, *Lilleballe*. Selvfølgelig var der grænser for, hvad de kunne skaffe, men det føltes som om de skaffede alt, hvad der skulle bruges til de store konvojer sydpå og til modtagelsen af de frigivne sydfra. Sådan kom der en dag en konvoj med i hundredevis af kvinder fra Ravensbrück. Elendige, udhungrede, dødsenstrætte kvinder. Men der var mad og åbne arme i Padborg-lejren, det gav modet på livet tilbage, og så havde Seruminstituttets folk med fin psykologisk indfølelse forstået, at her gjaldt det ikke *kun* maden. Der blev sørget for at kvinderne blev udstyrede med kamme og spejle og lidt kosmetik; de kunne vinde ikke bare det øjeblikkelige nye livsmod, men også deres kvindelighed tilbage. Det var i altovervejende grad kvinder fra Belgien og Frankrig; der gik kun et

par dage, så var det som havde barakkerne i Padborg fået om sig en air af det charmane Bruxelles, det evigtunge og dårende Paris.

Et par organisationer, der sjældent nævnes, men som var karakteristiske for indsatsen i tiden, bør ikke glemmes her.

Den 31. august 1943 stiftedes på pastor *Th. Glahns* initiativ PUF – Præsternes Uofficielle Forening –, hvis formål var at skaffe hjælp til deporterede, efterretninger om dem, og hjælp til modstandsarbejdet. Præsterne betalte 1 pct. af deres løn til PUF og medvirkede i Kirkens Fronts arbejde.

PUF samarbejdede også med en kreds af mennesker, hvis ledende skikkelse var professor *Rich. Ege*. Denne særlige kreds havde sat sig som opgave at søge at bringe hjælp til jøderne i Theresienstadt. Det var fra tysk side nægtet enhver organisation at yde hjælp til disse jøder, og dette forbud stod ved magt indtil december 1943. At forbudet hævedes stod i forbindelse med en inspektion af lejren, foretaget af *Hans Hvass* og overlæge *Juel Henningsen*.

Hvid dansk bus efter træffer.

Fra de første til de sidste ture til Tyskland var CBU implicerede med vogne og personel. Det var et arbejde, som bar lønnen i sig selv. De frigivne fangers glæde over omsider at komme hjem vil aldrig kunne glemmes af dem, som oplevede den.

Vi ærer i CBU mindet om vore to kammerater, gruppefører *Simonsen*, der døde af plettyfus, og gruppefører *Clausen*, som en af de første majdage 45 dræbtes ved styrt med sin motorcykle.

For alle de CBU-folk, der fra 1943 til omkring september 1945 medvirkede ved kørsler med mad og materiel til lejrene og ved hjemtransporten af de frigivne fanger, var det tungeste og bitreste oplevelsen af køretøjernes og konvojernes beskydning fra luften af vore allieredes flyvere. Mange af de netop frigivne dræbtes eller såredes så at sige på dørtrinnet til hjemmet. Sådan har krigen sine egne love og vilkår. Og det kunne jo ikke nægtes, at køretøjerne bevægede sig på jorden og dermed annoncerede sig som mål.

Det skete ikke sjældent, at de udhungrede kammerater fra lejrene bukkede under for strabadserne i de overfyldte køretøjer. Det var tungt at være vidne til. Vi glemmer aldrig disse ulykkelige oplevelser.

Men lykken ved at bringe hjælp var dog fremherskende. Og mandskabet på køretøjerne og i konvojerne oplevede direkte den lykke. Anderledes var det med en mand, der sad i sit kontor på Skt. Annæ Plads i København og aldrig nogen sinde havde de befriedes glæde direkte for øje. Det var vor gamle ingeniør *Hejn*, der med sine folk sled for at skaffe vogne, benzin, gummi og generatorbrænde m.m. til køretøjerne, hele dette så trivielle arbejde, uden hvilket intet havde kunnet udrettes. Trods alle vanskeligheder og alle stadig skærpede restriktioner *skulle* vore gamle vogne rulle – ja, for på et vist tidspunkt kunne dette mærkelige CBU-korps køretøjer træffes på de fleste veje i krigens Tyskland.

Det var et arbejde i døgn drift for ingeniør Hejn og hans hjælpere. Det store mål var at det skulle lykkes at få tilladelse til at bringe *alle* norske og danske hjem. I begyndelsen af 1945 var tallet omkring 17.000 mennesker. Vi ved, at hans ihærdige arbejde kronedes med held til sidst.

K. Nr.

Afd.: < B. U.

1006

JAN 1945

til
Direktoratet for Fødselsopgørelse,
Fødselsregistergade 2,
København, S.

Til Brug ved Fremstilling
af den kemiske kommission
sammendesat af S. L. Direktoratet
om Indtægtskredsløbet for
20 Høst og Vinter, samt
40 no. 72 Forsøgspløder 23.7
10 Gulvbrænde Plade for Indtækt
25 Sukker 1° Løn 07
100 Sukker 1° i forhold af
plødet Brænde.

Forsøgsplan til disse kem-
isk-kemiske der, som vist, paa
overførte Tegning, nummer
5 Indtækt for Bæret eller
3 paa Bæret og 3 adderede
for Bæret, samt bygges paa
Fødsels Fødsels- og Forsøgsplødet
i Løbet af 14. 12. København, S.

(Af Hånden til Løbet
beholdende Direktoratets indtækt
S. L. sig Direktoratets
oplysning og de smudsige-
bedømmelse ansat tillyst)

10/1 1945

Ansøgning fra ing. Hejns hånd.

Direktoratet for Vareforsyning

Postadresse:
VOGNMAGERGADE 2, KØBENHAVN K.

Personlige og telefoniske
Henvendelser angående denne Sag
maa rettes til

KRONPRINSESEGADE 4 - CENTRAL 16911
KLL/GR Fordelingskontoret

Den 19

Konto Nr.	Ref.
33820	33

For at undgaa unødigt Forsinkelser
bedes saavel Konto Nr. som Ref.
anført ved Henvendelser angaa-
ende denne Sag.

Paa Foranledning af Handelsministeriet skal
man hoslagt fremsende:

- 4 Stk. Indkøbstilladelser à 2.000 Liter = 8.000
Liter blandet Benzin
til Brug ved Drift af de under Luftværnet sorterende
Motorkøretøjer.

P. D. V.
E. B.

Will
Sekr.

4 Indkøbstilladelser

Statens civile Luftværn,
Sct. Annæ Plads 13, K.-

XIV

Regne - søge - skrive - vente ...

DANMARK
360

J. STEFFENSEN

TELEFON 275 STÅLSTEDSVEJ 12
BETRIJVERENDELESE 1275 PANG
KØBENHAVN
1913-1914

KØBENHAVN, V. 15/3. 1945.

KØBENHAVN
1913-1914

REF. S.

Statens civile Luftværn.

Tordenskjoldsg. 27.

I Anledning af Herr Ingeniør Heins Henvendelse ignar jeg ønske om, at Statens civile Luftværn skulde disponere over to af vore Læstvogne, anmoder vi høfligt om at blive fritaget for at aflevere de to Vogne.

De Transporter, vi til daglig gennemfører, hører til de mest livsvigtige, idet vi transporterer fersk Kød fra og til Kølehus og ferske, letfordærlige Varer til Befolkningens daglige Forbrug.

Vort Materiale er for Mjeblikket udsat for et uhyre Pres og da flere af Vognene er ældre Modeller, har vort eget Automobilværksted de største Vanskeligheder med at holde Automobilerne skæklare til den mest nødvendige Kørsel.

I den sidste Tid har vi stadig haft 2-3 Vogne paa Værksted, saaledes at vi allerede nu har det største Besvær med at gennemføre Kørselen og faa Varerne rettidig frem.

Vi tillader os tillige at anføre, at vor Fabrik i Tilføds af Katastrofe deltager med meget store Leverancer til Folketsbespisning, og i saa Fald maa vi ikke mangle vore Automobiler til disse Transporter, - selv om de skulde tjene andre nationale Formaal.

Man vil maaske anføre, at vi har opklodsede Biler, som vi kan sætte i Gang i Stedet for. - De fleste af disse Vogne er det imidlertid umuligt at gøre køreklare foreløbig, fordi det er gamle Modeller, der har staaet opklodset i de mange Aar, ligesom de fleste af dem er ganske uegnede til Montering af Gasgenerator, selv om Tilladelse kunde opnaas.

Dertil kommer, at der fra forskellige af de opklodsede Vogne fornylig blev stjælet 13 Dæk, og da vi desuden selv har taget en Masse Reserveredde fra dem til Brug for de andre Vogne, regner vi det for haabløst at komme i Gang med disse opklodsede Vogne som eventuel Erstatning.

Vi mener, at den Opgave, som vore Vogne opfylder idag, skulde kunne sidestilles med enhver livsvigtig og national Opgave. - Derfor beder vi høfligt Statens civile Luftværn

MAA TILBESYNDRE I DENNE KØBETIDSBREV, INDEHOLDETS INDHOLD ER IKKE GARANTJERET

Ak ja . . .

80

J. STEFFENSEN
KØBENHAVN

Statens civile Luftværn.

her.

15/3.1945

No. 2.

overveje, om der ikke skulde være Mulighed for at skaffe Udvej
for de ønskede Vogne paa anden Vis.

Jeg beklager, at jeg ikke personlig kom til at tale med Herr
Ingeniør Hein ved hans Besøg her i Forretningen, saa jeg selv
mundtlig kunde have forklaret Ingeniøreren vor paa mange Maader
uhyre vanskelige Stilling.

Med Højjagtelse

N. Kjøpman
/s/

C. C. LØVGREEN A/S

Indregistreret Varemærke

POSTKORT 210PS - FANCKONTO, FOLKEBANKEN - GODSTATION, FREDERIKSBERG - TELEFONER CENTRAL 1302 - 1306

AUTOMOBILHANDEL
AUTO SERVICE STATION
VULKANISERING
FABRIK FOR:
CALFAX GENERATORER
CALFAX SLIDBANEDÆK

MEB/

Car.

KØBENHAVN V., den 9 August 1945.
HENRIK STEFFENSEN 4

Til Statens civile Luftværn,
Set. Anns Plads 16 B. K.

Vedr. Udlæveringstilladelse Nr. P 2059 - Løbe Nr. 2434.

Fra Forenede Gummi Importører i Aarhus har vi modtaget Meddelelse om at man ikke har bedre Motorcykledæk at tildele for Tiden, end det Dæk Herr Depotmester Jacobsen har besigtiget hos os, og man har derfor atter afsendt Dækket til vor Adresse.

Dækket kan saaledes forventes at være hos os i Løbet af fea Dage og er saaledes atter til Deres Disposition.

Maatte De stadig formene at Dækket er for defekt til Brug i Deres Tjeneste er Forenede Autogummi Importører indforstået med at Dækket returneret og det af vort Selskab udlagte Beløb refunderes.

Altid gerne til Tjeneste, tegner

med Høfagtelse

C. C. Løvgreen A/S

*Hans Erik Poulsen
Tjeforsøger*

all. m. p.

*Placet best.
7/11/45*

10 8 - 5

Det var før det, med 1 m/m dækmønster.

Tilbage står så den mærkelige kendsgerning, at et helt nystartet korps, etableret så at sige på basis af forhåndenværende gamle øl- og lastvogne, i et af nazisterne besat land kunne udbygges – hastigt og på primitiv vis – til et hjælpekorps, som fik en opgave at løse både hjemme og ude. Dette kun tre år gamle liliputkorps og dets personel medvirkede i krigens sidste, svære år til at bringe omkring 22.000 KZ-fanger fra mange forskellige lande hjem – i første omgang betød „hjem”, at de bragtes til Sverige eller til Danmark. CBU er lykkelig ved på den måde at have fået lov at give udtryk for Danmarks taknemmelighed overfor disse mennesker og deres indsats for en sag, der også var vor.

Gamle chassiser og rustikbrædder – men effektive . . .

Kort over koncentrationslejrene, hvor der sad danskere.

Sundhedsstyrelsen

I løbet af efteråret 1944 blev vi i sundhedsstyrelsen og luftværnet bekendt med de forhandlinger, som foregik mellem det danske udenrigsministerium og tyskerne om evt. hjembringelse af et antal danske politifolk, internerede i koncentrationslejren Buchenwald.

Planerne var såpas vage, at det kom som en bombe for os, da vi, en af de første dage i december, erfarede, at det nu var blevet aftalt, at et dansk ekspeditionskorps skulle køre ned til Buchenwald for at hente ca. 200 politifolk. Vi var udset til at være læger på denne ekspedition. Vore forestillinger om, hvad denne opgave ville rumme af problemer for læger og sygeplejersker var naturligvis ret tågede. Vi forberedte os derfor grundigt på alle tænkelige muligheder. Vi fik fra Statens civile Luftværn et antal ambulancer til rådighed for konvojen, der jo som bekendt iøvrigt bestod af statsbanebusser. Vi samlede sammen af lægemidler, instrumenter og forbindsstoffer, hvad vi kunne tænke os at få behov for. Vi sørgede for let fordøjelig mad. Vi sørgede for at have drikkevand i mælkejuger (med aftapningshaner). Vi medbragte rengøringsmidler til busserne, vi fik bolcher og tobak m. m. Statens Seruminstitut næsten tryllede disse ting frem.

At få adgang til at komme ind i koncentrationslejren Buchenwald, at passere appelpladsen, hvor en uoverskuelig grå masse af internerede var opstillet, at gå en slags stuegang på infirmeriet, hvor flere hundrede danske lå syge, var en forfærdende oplevelse for læger og hygiejnikere med dansk baggrund.

Vi så der hygiejniske forhold, som vi ikke havde tænkt det muligt kunne findes i et europæisk land. Vi så udhungrede og syge landsmænd bragt til næsten den yderste grænse. Tanken om den forestående transport tilbage fyldte os med bange anelser, men rent bortset fra det beredskab, vi havde til at imødegå, hvad der kunne ske på sådan en transport med 200 koncentrationslejringer, lidende af mange forskellige akutte og kroniske sygdomme og alle mærkede af de lidelser, som et koncentrationslejringsophold havde tilføjet dem, blev vi glædeligt overraskede over den ånd, som prægede vore landsmænd. Vi mødte vanskeligheder på hjemtransporten, men det var forbløffende,

hvor megen legemlig styrke og ikke mindst åndelig styrke, som politifolkene kunne mobilisere, således at vanskelighederne kunne overvindes.

„Sprøjten“ model 1944. En gammel fidus . . .

Seruminstituttet skaffede øl, heldigvis.

Af denne første transport lærte vi en mængde om, hvordan de kommende problemer skulle løses. Det blev en dansk opgave at gennemføre endnu en række transporter, dels fra Buchenwald, dels fra andre lejre, hvor politifolkene efterhånden var blevet anbragt. Trods manglende materielle resourcer, dårligt motorvognsmateriel, osv., fik de danske transportkolonner mere og mere greb om opgaven.

Da forhandlingerne med Bernadottes svenske fortrop begyndte, var vi i stand til fra lægelig side at give dem en række oplysninger om de forhold, hvorunder koncentrationslejrjangerne levede, og om det beredskab, som var nødvendigt, hvis man skulle transportere dem tilbage med mindst mulig risiko for at beskadige dem yderligere. Det var forståeligt, at vore oplysninger ikke vakte tiltro hos svenskerne. De kunne ikke forestille sig, at situationen på de lange dagsmarcher kunne være sådan, at man ikke overalt kunne få friskt drikkevand blot for at tage et eksempel. Til deres ros må man sige, at da de havde gennemført den første transport, kom de til os og sagde I havde ret, det var ikke det mindste overdrevet, hvad I havde fortalt os.

I den allersidste fase af krigen, hvor der blev åbnet mulighed for med en stor svensk transportkolonne at tilbagetransportere danske koncentrationslejrfangere i et omfang, som vi slet ikke havde turdet håbe på, og føre dem til Sverige, var det os danske en stor tilfredsstillelse og glæde, at vi fik lov til at være med, også fordi vi i al beskedenhed kunne bidrage med materiel og personel. Ingen, der havde været med, glemmer den nat, hvor 100 busser stævnede sammen i Sønderjylland, blev hvidmalet, fik røde kors på og drog videre sydpå for at forene sig med den svenske kolonne. Ingen, der har set arbejdet på karantænestationen i Padborg, vil glemme det kæmpearbejde, der blev gjort af overlæge N. B. Krarup og hans assistenter for at modtage, forpleje og videresende de transportere, som gik igennem der, inden de drog tværs igennem Danmark og via Frihavnen sejlede over til Sverige.

Nu så mange år efter tænker man tilbage på det, man fik lov at være med til, som en gave. Vi lærte som læger og som hygiejnikere noget fagligt, og vi blev belært om medmennesker på godt og på ondt. I sorgen over de mange, som døde i koncentrationslejrene, og de mange, som blev mærket for livet, står der tilbage i erindringen et billede af dem, som trods fornedrelsen, fysisk og psykisk, fik held til at kæmpe sig igennem og sejre over de umenneskelige vilkår.

Juel Henningsen.

Christian Toftemark.

Sundhedsstyrelsen.

Til mine kendte og ukendte venner fra de store og dramatiske dage i 1944–45.

Kære venner:

Tiden flyver hurtigt, – utroligt – 25 år, en mindre evighed, og samtidig – så klart og stærkt som var det i går, – ikke „huske“ det, men fornemme det, føle det, genopleve det, til tider næsten lugte det.

Dr. med Trier Mørck ved Bjørns elskede Bulldog ford. 1945.

25 år er en lang tid, og – skade at Amerika ligge skal så langt herfra, – men følelserne er lige stærke, – måske endog stærkere som den kronologiske og fysiske fjernhed forøges, stærkere, – og måske lidt mere arrogante når vi tænker på – og savner – dig – Puslingland, som hygger dig i Nord, mens hele verden raser om din vugge.

Dette var så sandelig ikke tilfældet i 44–45, hvor Danmark satte et strålende eksempel for hele verden, et puslingland. Ja, men hvor hele befolkningen rejste sig i protest mod umenneskelig misbrug, mishandling, uværdighed, det eneste af de besatte lande, som rejste sig, ikke alene i protest, men også for at demonstrere sin positive indstilling, – kravet om menneskelig værdighed, kravet om respekt for livet, friheden, anstændigheden.

Tusindvis af gode Danske endte i koncentrationslejrene, ene og alene fordi de var anstændige danskere, som protesterede imod en uværdighed så beskidt, at selv Nero må betragtes som en amatør. Og tusindvis af danske satte alt ind på at formindske skaderne. Lad mig blot nævne to, som jeg er taknemmelig for at have mødt:

Henrik Kauffmann – vores ambassadør i Washington D.C., USA, som nægtede at modtage ordrer fra den danske regering, da han forstod, at den var ufri, og som – med stor personlig risiko – påtog sig det tunge ansvar at representere danskheden udenfor Danmark – og gjorde en strålende indsats.

Den anden var overlæge Troels Thune Andersen, som – midt i krigen – frivilligt lod sig internere i en koncentrationslejr, for resten af krigen (på det tidspunkt en ukendt tid, måske kort, måske lang) for at have mulighed for at give fangerne den mest nødtørftigste lægebehandling.

Utallige andre udførte lignende, omend mindre velkendte bedrifter, og resten af os er taknemmelige for det privilegium, det var at deltage i en human reaktion – og aktion –, som vil blive husket – evigt, mens tiderne vekslende går.

*E. Trier Mørch, professor dr. med.
Chicago*

Aabenraa Sygehus

Kære hr. Bjørn Nielsen!

Mange tak for Deres venlige brev, som kaldte så mange minder om de begivenhedsrige dage i 1945 frem. Jeg har fundet en gammel dagbog frem, og af den fremgår det, at jeg søndag den 8. april 1945 var her i mit hjem i Sønderborg. Jeg blev ringet op ved middagstid af vor fg. overlæge Jørgensen (overlæge Wallesen sad jo i Frøslevlejren) om hurtigst at komme tilbage til Åbenrå, da Røde Kors havde bedt om at sende et par sygeplejersker og en læge til Padborg for at tage imod de første fanger, som svenskerne kom til grænsen med. Vi skulle så køre videre med dem i de hvide busser og aflevere dem ved Malmøfærgen. Jeg cyklede de 34 km til Åbenrå i strid modvind (tog og busser var det

jo skralt med i de tider). Jeg fik fat i en sygeplejerske frøken Maja Bjerrum og een af de unge læger, dr. Nielsen. Vi blev afhentet af Røde Korsfolk og skulle være i Padborg kl. 17. Der blev vi instrueret af en herre fra udenrigsministeriet (jeg har glemt hans navn), og der var et højerestående medlem af værnemagten tilstede. Vi skulle have en tysk soldat med i hver bus og skulle endelig være venlige imod dem for ikke at risikere at „Bernadotte” indsatsen blev standset. Der kom imidlertid luftalarm syd for grænsen og i Padborg. De hvide busser blev mange timer forsinkede og nåede først frem ved 1 tiden om natten. Der var kvinder fra Ravensbrück. De fik et måltid varm mad tilberedt af D.K.B. kvinder fra omegnen. Jeg glemmer aldrig deres henrykkelse over at få hele kartofler og rigtigt brød. Først kl. 2,30 kunne vi starte nord på. De fleste var ikke mere medtagne, end at de kunne sidde i busserne, kun nogle få var i ambulancer indrettet til 4 bærer. Det var danske og norske kvinder, og vi to sygeplejersker fik en mængde adresser og telefonnumre, som vi skulle ringe op og skrive til, at deres pårørende var i sikkerhed i Sverige. Det var drøjt for nogle københavnere ikke at kunne slippé hjem med det samme, men vi havde jo vore ordrer, som måtte følges. Vi kørte tilbage natten mellem mandag og tirsdag og havde to københavnske sygeplejersker (den ene var frk. Wagner) med. Sammen var vi fire i Padborg og tog imod en ca. 100 mand fra Neuengamme. De var meget medtagne, de overnattede i Padborg under meget primitive forhold, og vi fire havde mere end nok at gøre hele natten. Alle skulle afluses, det var norske og danske fanger, og mange var meget medtagne af dysenteri og tyfus, så vi før rundt med de fire bækkener og nogle få urinkolber, som vi havde. Onsdag startede vi så med lazarettog mod København. Alle vegne, hvor vi holdt, kom masser af mennesker til toget med gaver til fangerne, lagkager og alt muligt godt, og patienterne ville have det, vi var jo noget betænkelige af hensyn til alle de dårlige maver, og løb rundt med opiumsdråber til dem. Senere blev banegårdene afspærrede af tyskerne, ingen måtte komme hen til fangerne. Torsdag morgen kom vi til Frihavnen og afleverede til svenskerne. Senere blev alt jo bedre organiseret, der kom forsyninger til Padborg, og sygeplejersker fra Danmarks sygeplejerskoleskole i Århus kom og afløste os. Afslutningen

af krigen nærmede sig, og jeg kunne ikke være borte fra mit sygehus i Åbenrå.

Dette er en længere historie, og De kan bruge, hvad De synes. Vi fik jo også en del af de allerdårligste indlagt på Åbenrå sygehus, de var for syge til videre transport, og nogle nåede desværre aldrig hjem, men en del pårørende nåede dog at komme og se dem, inden de døde. Vi havde et dejligt kammeratskab med chauffører og ambulancefolk i de bevægede dage.

Mange venlige hilsener

*Ellen Biering
Sønderborg*

Fra Holmens provst

Kære Bjørn Nielsen,

Det er længe siden, alt dette skete, som denne bog handler om.

Men vi er nogle, der ikke har glemt og ikke glemme disse år, og som med glæde hilser, at en ikke-historiker fortæller, hvad han husker om disse år (eller – om denne tid) hvor man jo bogstaveligt talt måtte bekæmpe fanden med sprængstof.

Takket være engelske bombefly slap jeg fri for koncentrationslejrens helvede – men sender med glæde en hjertelig hilsen til dem, der måtte tage den hårde tøm.

Harald Sandbæk

P. U. F.

Den danske kirke under besættelsen gled naturligt ind i det folke liv, som bar modstandsbevægelsen. Præster og menigheder tog deres tøm rundt om i sognene. Da situationen i sommeren 43 strammedes var der

nogle af os, der fandt, at en form for uofficiel samling måtte finde sted. Harald Sandbæk var begyndt på det ovre på Viborgkanten. Thorkild Glahn og jeg sammen med tre andre kolleger havde samme tanker. For at koordinere tingene blev jeg sendt ud på en „missionsrejse” som formand for Dansk Pathanmission. Jeg begyndte hos Sandbæk og rejste så landet rundt og organiserede pålidelige præster i smågrupper under navnet PUF, præsternes uofficielle forening.

Den var først og fremmest en indbyrdes kommunikationstjeneste, hvor illegale meddelelser af betydning sendtes ud til oplysning og eventuel oplæsning fra prædikestolene. Her var vi naturligvis i stadig og god kontakt med biskopperne, hvor forbindelsen med Fuglsang-Damgaard i København og Øllgaard i Odense, der blev medlem af frihedsrådet var de afgørende. En erklæring om Kirken og Retten blev til ved et møde i Odense af medlemmer af PUFs ledelse. Professor Regin Prenter er den egentlige ophavsmand til dokumentet, som efter mit skøn fortjener at læses den dag i dag. Vi beskattede også os selv med 1% af lønnen, som skulle bruges til præster eller præstehjem, hvor der var brug for penge af en eller anden grund. Noget af det sidste, vi var med til var at sende en instruks om, hvordan man skulle forholde sig, hvis man kom ud for engelske faldskærmssoldater. Det allersidste, vi planlagde var en forsyningstjeneste, hvis alt blev kaos i befrielsesdagene, hvad der dog ikke blev brug for. Også hjælpen til jøderne fik vi lov at give en hånd med i. Det var pastor Fritz Lerche, der stod i spidsen for pakkeforsendelser til Jøderne i Theresienstadt. Den illegale kirkelige presse særlig bladet „Kirkens front” havde vi naturligvis kontakt med.

Bagtanken med PUF var vel, at den dag kunne komme, da kirkeledelsen blev fjernet, og så måtte vi andre jo være parat til at holde sammen. Der blev som bekendt ingen kirkekamp i Danmark, som der blev i Norge. Det kan næppe tænkes, at Tyskerne ikke vidste, at vor lille forening eksisterede, men der var ingen af os, der blev generet i den anledning. Om man ikke regnede sammenslutningen for at have nogen betydning eller man forstod, at så at sige hele den danske kirke var på den linje, og at man derfor ikke ønskede at rejse den samlede kirke til modstand, skal jeg ikke kunne sige. Thorkild

Glahn blev ganske vist fængslet i februar 45 og kom til Frøslevlejren, men det var af andre grunde. Tyskerne tog en del præster enkeltvis, 5 blev dræbt, 40 sad fængslet i kortere eller længere tid. Ca. 75 gik „under jorden” og 10 rejste til Sverige.

Når jeg på opfordring skriver disse linjer er det ikke for at vi skal huske på, at der blev udrettet store ting, men for at give udtryk for, at det var godt at opleve, at den danske kirke i besættelsestiden følte sig solidarisk med folket i den modstand, der voksede sig stærk jo mere trykket blev mærkbart. Så er der en ting, jeg altid tænker på, når jeg mindes disse længst forsvundne dage, og det er, at vi som ikke fik et hår krummet og ikke led skade hverken på legeme eller sjæl i grunden ikke har nogen særlig ret til at tale med i forhold til dem, der satte livet ind og oplevede både fængsel og tortur. Hvis nogle af dem, der overlevede deres trængsler i disse år læser dette vil jeg gerne bede dem opfatte disse linjer som en taknemlig hilsen fra en, der nok var med, men som slap uskadt fra det hele.

N. J. Rald

Fra Indenrigsministeriet.

I anledning af Deres henvendelse til mig om de 25 år, som er gået siden de mindeværdige hjemførelser af danske mænd i „Røde Kors busser” fra koncentrationslejre i Tyskland, vil jeg gerne udtale, at jeg endnu mindes den store indsats, som det daværende CBU-korps udrettede. Skal navne nævnes, bliver det nok foruden Dem selv ingeniør Hein, som på korpsets vegne i ganske særlig grad var med til tilrettelægge rammerne for CBU-korpsets omfattende virke med „De hvide busser”.

Med venlig hilsen

K. T. Vorstrup

FOR 25 ÅR SIDEN

CBU-korpset med alle sine civilforsvarspligtige unge indkaldte, deres befalingsmænd og civilforsvarsinspektør E. Schrøder som den udøvende kraft præsenteredes første gang for den danske offentlighed i sommeren 1941. At en sådan organisation kunne opbygges i et af Tyskland besat land skyldtes for en stor del de daværende indenrigsministres indsats og interesse. Det blev muligt fra deportationernes begyndelse og til efteråret 1945 at sætte CBU-korpsets personel og materiel ind på planlægningen og senere udførelsen af opgaven med at bringe vore ulykkelige medmennesker hjem fra NAZI's fængsler og udryddelseslejre i marts–april 1945 i samarbejde med Folke Bernadottes svenske personel.

I 1944–45 drog de våbenløse CBU'er med deres gamle køretøjer ad de lange landeveje i krigszonerne, hvor alt, hvad der bevægede sig på disse veje, var de allierede dykflyveres vigtigste krigsmål. Selv måtte jeg som tyskernes fange i København nøjes med at følge vore unge CBU-pligtige i tankerne. CBU'erne fra de dage gav ved deres pligtfølelse, energi og frygtløshed, ved at sætte alt ind på at bringe hjælp til medmennesker i yderste nød, et lysende eksempel til efterfølgelse for vore unge CBU'er af 1970 og fremover.

En hilsen sender jeg til alle tidligere KZ fanger og deres hjælpere.

Arthur Dahl

I eftersommeren 1941 var Statens Civile Luftværn i gang med at organisere det nye CBU-korps, herunder indkaldelse af værnepligtigt mandskab og opbygning af de nødvendige køretøjer med materiel i det omfang, det var muligt at fremskaffe på det tidspunkt af den tyske besættelse.

Korpsets formål var, ligesom civilforsvarskorpsets i dag, at stå civilbefolkningen bi og mildne og afhjælpe skader forvoldt af krigshandlinger. Ingen af os tænkte dengang på, at disse gamle vogne, som i hast var ændret til ambulancer, brandsprøjter og andre

hjelpekøretøjer, et par år efter skulle deltage i hjemførelsen fra krigens Tyskland af kz-lejrfanger af dansk og mange fremmede nationaliteter. Ved de lejligheder blev vort formål udnyttet på en særlig aktuel måde, og CBU-ernes kunnen kom til fuld anvendelse.

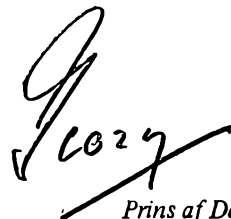
Som daværende luftværnsinspektør og chef for CBU-korpset sender jeg alle, der blev hjulpet, og alle gamle CBU-er mine bedste hilsener.

Einer Schröder

Prins Georg, tidl. CBU kolonneassistent

Mit eget beskedne engagement ved evakueringen af fangerne fra koncentrationslejrene vedrørte transporterne fra opsamlingslejren Neu-Engamme via Padborg gennem Danmark til Sverige. Jeg husker nøje datoen den 16. april 1945 (det var nemlig min 25-års fødselsdag). Bortset fra elendigheden, der naturligvis har gjort et uudsletteligt indtryk, bevarer jeg samtidig mindet om den heltemodige og opofrende indsats, der blev præsteret af de danske deltagere i transporterne. Særligt husker jeg den kvindelige beredskabstjenestes store indsats og mit samarbejde med udenrigsministeriets embedsmænd, de senere ambassadører Frants Hvass og Bjarne Paulson. Også afdøde overlæge Thune-Andersens store arbejde bør erindres.

Jeg hilser denne lejlighed velkommen til at udtale min store respekt for de mange professionelle chauffører, der døgn ud og døgn ind var engageret i denne redningsaktion. Mange udsatte sig for den største livsfare. Deres pligtopfyldelse og offervilje var enestående. Som ukendte soldater, som modne mænd udførte de uden at blinke et job, som de vist aldrig nogensinde har fået en rigtig tak for.

Prins af Danmark

BAG TRANSPORTERNE

Af afdelingsforvalter Bjarne Jensen, Seruminstitutionet, fra bogen: „Sådan kom de hjem”. Munksgård 1945. Med venlig tilladelse fra Bjarne Jensen's enke.

UNDER BESÆTTELSEN, hvor tyskerne deporterede uhyggeligt mange mennesker til de berygtede koncentrationslejre og fængsler, udførtes der fra dansk side et stort hjælpearbejde gennem Røde Kors. Der sendtes tusinder af pakker med levnedsmidler, toiletsager, tobak, fodtøj og beklædningsgenstande til de internerede.

I december 1944 opnåede Udenrigsministeriet tilladelse til at transportere 200 syge og ældre danske politimænd fra koncentrationslejren Buchenwald hjem til Danmark.

Søndag den 3. december blev jeg af dr. Juel Henningsen opfordret til at hjælpe Socialministeriet med at udruste en transport, der skulle afgå dagen efter. Den skulle bestå af 4 rutebiler med påhængsvogne, 4 ambulancer, 1 lastvogn og 1 personbil. Bilerne skulle lastes med medicinalvarer, forbindstoffer, instrumenter, serum, vaccine, madvarer, frugt, øl, spande til drikkevand, nødklosetter, automobilkort, lygter og redskaber, kort sagt alt, hvad der kunne blive brug for på en sådan transport, der ville vare ca. 6–8 dage.

Det var indledningen til det hjælpearbejde, jeg kom til at deltage i, og som varede lige til kapitulationen, og som senere fortsatte og stadig er i gang.

Det blev ikke ved denne ene transport. I december afgang 1 til Dachau, i januar 1945 1 til Buchenwald og 2 til Neuengamme. Foruden danske internerede hjemførtes 5 urner med asken af danske politimænd.

Da Tysklands sammenbrud nærmede sig, aftalte vi med SHAEF, at vi skulle transportere alle norske og danske internerede samt tysklandsarbejdere til Danmark og videre, når sammenbruddet kom.

Danske hvide busser på vej mod frihed.

Vi regnede med 12–15.000, som skulle hentes på 3–4 uger ved hjælp af ca. 120 rutebiler, 25 ambulancer, en del lastvogne, forplejningsvogne og tankvogne. Jeg fik den opgave at indkøbe alt materiellet og deponere det, så det ikke kom forkerte til gode, men dog kunne være parat, når tiden var inde.

Men allerede inden kapitulationen fortsatte transporterne af internerede danske fra koncentrationslejrene i Danmark. I februar afgik transporter til Mühlberg, Berlin, Danzig, Neuengamme og Torgau, i marts til Berlin, Buchenwald, Neuengamme og Mühlberg.

Den 11. marts meddelte de allierede, at de danske biler af sikkerhedshensyn skulle være hvidmalede med Røde Kors og danske flag, og dette blev udført i løbet af een søndag nat.

Grev Folke Bernadotte havde på dette tidspunkt udvirket, at norske og danske internerede skulle samles i koncentrationslejren Neuengamme og have bedre hygiejniske forhold og tilsyn af læger og sygeplejersker fra Svensk Røde Kors. En større svensk Røde Kors-kolonne, bestående af ambulancer, busser, lastvogne og feltkøkkener m.

m., ialt ca. 60 biler, passerede 9.–11. marts gennem Danmark til Tyskland og begyndte arbejdet.

Den 1. april afgik 31 danske køretøjer til Friedrichsruhe for at slutte sig til svenskerne; vi fik nu brug for det indkøbte materiel. Den 3. og 4. april afgik endnu 67 danske køretøjer. De vendte tilbage den 6 april om aftenen med ca. 600 danske politimænd, der skulle interneres i Frøslevlejren. Chaufførerne havde tændt lysene inde i rutebilerne og kørte ganske langsomt gennem Padborg. Byens befolkning var på benene for at byde politimændene velkommen hjem; politimændene var i godt humør og sang fædrelandssange. Rutebilerne gjorde et kort stop og fortsatte så til Frøslevlejren.

Den 8. april så vi for første gang et håndgribeligt resultat af Bernadottes forhandling med Himmler, svenske og danske biler bragte 100 norske og danske kvinder, som skulle direkte til Sverige.

Vi glemte ikke den 9. april. På vejen gennem Danmark gik rutebilerne i stå kl. 12; vi steg ud, blottede hovederne og stod stille i 2 minutter. Gestapomændene havde intet opfattet, de sad forspiste og

Nødvendig last indtages i Bjarne J's „varøhus“.

*Digestion
Hans Christian Andersen*

m
sci. lmc kh

Sci. LK Kh

Landsmølnocentralen, den 19/4 1945.

følgende melding er videresendt til Luftværnscheferne i Aarhus, Vejle, Viborg, Tøftlund, Horsens og Ringkøbing.:

Efter forhandlinger imellem udenrigsministeret og de tyske myndigheder kan det ventes at der i morgen den 19. d. m. vil foreligge tilladelse til hjemtransport fra Tyskland af danske statsborger, som for tiden befinder sig i tysk fængenskab. Tilladelsen ventes givet på betingelse af, at der fra dansk side stilles fornødne køretøjer til rådighed til transporten, der i øvrigt vil blive organiseret af socialministeret og statens civile luftværn i fællesskab.

Med henblik på fremskaffelsen af de fornødne køretøjer har statens civile luftværn rettet henvendelse til kredsformændene under landsforeningen Danmarks Bilruter i Aarhus, Vejle, Viborg, Jels, Horsens og Spjald med anmodning om at lade det størst mulige antal køreklare ruteautomobiler give møde i Padborg torsdag den 19. d. m., saavidt muligt inden kl. 12.00. Om antallet fra de enkelte byer vil der blive forhandlet direkte imellem luftværnet og de paagældende kredsformænd og om fornødent vil køretøjerne blive taget fra de kørende ruter, som da eventuelt midlertidigt vil blive nedlagges

af sikkerhedsmæssige grunde skal de paagældende vogne alle ved udkørslen af Danmark være kvinmaleet og forsynet med dannebrogsflag på taget og på siderne.

Man har samtidig meddelt de paagældende kredsformænd, at vejledn og hjælp på forskellige områder vil kunne erholdes ved henvendelse til den paagældende luftværnschef, og under hensyn til til sagens yderst presserende karakter og store betydning for væsentlige dele af den danske befolkning skal man indtrængende henstille til de herre luftværnschefer at sætte alt ind på at de paagældende vogne kan fremskaffes, klargøres og afsendes indenfor den givne frist.

Man skal herved særlig henlede opmærksomheden på følgende punkte

1. Det kan blive nødvendigt at der fra luftværnscheferne side ydes assistance ved fremskaffelsen af malere og farve til maling af vognene, idet det må forudses, at dette arbejde må ske i løbet af i nat. Saafremt saadan assistance bedrages må den henvises til

vognene, idet det maa forudsætes, at disse vogne maa ske i løbet af 1 nat. Saafremt saadan assistance begæres, maa den ydes.

2. Saafremt derfra rutebilerjernes side fremsættes ønske om ydelse af forskudsbeholdning til afnotering af vognens malingsgulv andre udgifter ved dennes afsendelse, kan saadzana forskud ydes af Luftværnets konto.

Iøvrigt vil de økonomiske spørgsmål herunder den afgift som vognmændene skal betale, senere blive ordnet.

3. Forudsætes driftsmidler til kørsel i tyskland vil i løbet af den 19. d.m. forefindes ved grænzen, men det maa overlades de paagældende rutebilerjere selv at fremskaffe driftsmidler til kørsel til pasborg. Saafremt dette i enkelte tilfælde ikke maatte være muligt anmoder man hr. Luftværnschefen om at yde bistand ved fremskaffelsen af generatorbrændse, olie, og evt. benzol. Indkøbstilladelser vil efter begæring tilgaa fra statens civile luftværn.

4. Om fornødent kan hr. Luftværnschefen rekvirere nødvendige vogne efter aftale med kredsformanden eller statens civile luftværn men i almindelighed forudsættes vognene afgivet frivilligt.

Det bemærkes, at der med de paagældende rutebilerjere træffes aftale om afgivelse af chaufføren samt at der, da de tyske myndigheder har erklæret sig indforstået med transportens foretagelse, ikke skal udstedes køretilladelse for de paagældende rutebiler. Saafremt bilers -ne undervejs maatte blive a'krævet køretilladelse af tyske patruljeler, bør chaufførerne instrueres om at opgive kørselens formaal med henvisning til de mellem uoenrigsministeriet og de tyske myndigheder førte forhandlinger.

De i nærværende meddelelse indeholdte oplysninger bør efter begæring stilles til raadighed for de rutebilerjere, som efter aftale med kredsformændene skal afgive vogne til kørselen.

e. schreder

fg.

aaree.

afsendt af ugrf. noimert ++++++slut kl. 11.30+++++
modtaget af ugrf. ningaard+++++slut+++++

12 5 10 22
2012-11-15
192 6

sov i rutebilerne. Om eftermiddagen var vi i Frihavnen, og allerede samme nat gik turen mod Padborg igen. I Padborg var der travlhed – svenske og danske busser og ambulancer havde bragt mange interne-rede til karantænestationen, læger og sygeplejersker. DKBer og frivillige sled i det for at hjælpe. CBUerne byggede barakker og riggede ambulancetog til. Vi sendte dem videre til forskellige steder i Danmark, og samtidig sendte vi nye transporter til Tyskland.

Jeg måtte sørge for forplejning, medicinalvarer og materiel til konvojerne og være behjælpelig på katantænestationen og desuden tage mig af kørslen; det var i længden uoverkommeligt. Driftsbestyrer Jespersen fra Sønderborg tilbød at tage sig af kørslen, skaffe benzin, olie, generatortræ og svellkoks. Jeg følte mig lettet og fik lejlighed til at lære en fortræffelig medarbejder og ven at kende.

De nærmeste dage gav os arbejde nok til alle døgnets 24 timer.

Den 17. april afgik 30 køretøjer til Friedrichsruh og den 18. atter 2 transporter. Den 20. april afsendtes foruden de svenske vogne 104 danske køretøjer til Neuengamme samt transporter til Lübeck og

Busserne stod rede, hvidmalede osv. d. 19.4.45 kl. 12,00.

Hamburg. Den 22. april gik turen til Neuengamme, Lübeck og Kiel, den 23. til Slesvig, Friedrichsruhe, København og Ravensbrück, den 24. til Lübeck, den 25. til Friedrichsruhe og Lübeck, den 26. til København og den 27. april til Wismar. Så kom en række indenlandske transporter til Møgelkær, København osv.

Vi havde afsendt en række ambulancetog, og den 3. maj om aftenen rullede det sidste af sted fra Padborg til Sverige.

Dag og nat fik vi hjælp – fra Frøslevlejrens danske personale, fra sygehuset i Aabenraa, fra sygehuset i Kolding, fra Røde Kors i Fredericia, Odense og Nyborg med bespisning af passagerer i rutebilerne og i jernbanevognene, en hjælp, som ryddede alle hindringer af vejen.

Vi havde slet ikke haft tid til at tænke på os selv, og jeg blev ganske forbavset, da professor Rundberg en nat kom ind på vort kontor i „Fiskerikontrollen” i Padborg for at advare os. „Gestapo er ude efter jer, I har set for meget og ved for meget.” Der skete dog ingenting, og først den 3. maj om aftenen, da det sidste ambulancetog var kørt, forlod jeg Padborg. Den 4. maj var jeg hjemme i København, dødtræt. Jeg nåede at komme hjem til kapitulationen.

En anstrengende, men givenhedsrig tid var forbi, en tid, jeg aldrig vil glemme, og som jeg trods sliddet ikke ville undvære. Vi lærte, hvad sammenhold og hjælpsomhed betød. Alle, der var med, både læger, sygeplejersker, chauffører. DKBer og CBUer, jernbanepersonale, hjælpemandskab og egnens befolkning, var besjælet af den samme tanke: at hjælpe.

KVINDERNES SMIL – KVINDERNES SLID

Omkring Danske Kvinders Beredskab

St. St. Blicher fortæller, hvordan det københavnske borgerskabs kvinder efter slaget på Rheden 1801 tillagde sig den nydelige vane, at de under søndagspromenaden besøgte de sårede. Frederiks Hospital i Bredgade var jo også lige velegnet som spadsereturens hvilepunkt, hvad enten man kom fra Christianshavns Vold eller fra Ravelinen og Kastelsvolden. Men så var den gode gerning også gjort, og frem gennem 1800-tallets krigsperioder og også under den Første Verdenskrig indskrænkede den danske kvindes almene indsats sig til at fremstille charpi eller til blot at afvente fredens udbrud og forberede de krigsdeltagende familiemedlemmers hjemkomst. Vi har intet dansk sidestykke til den stolte og modige franske Madelon, der under Napoleonskrigene trak i regimentets uniform og fulgte med ud i felten, som en Skt. Bernhardshund bærende en lille cognac-tønde i sit strålende bandoler.

Det var vel først under og efter den Finske Vinterkrig, at vi herhjemme – ikke mindst gennem de erfaringer *Ole Chivitz* bragte med tilbage – fik øjnene op for hvad kvinders organiserede deltagelse kan betyde. Men så skulle det også snart vise sig, hvad danske kvinder – og her taler vi om kvinder fra alle dele af samfundet – kunne udrette. I perioden 1940–45 var medlemmerne af *Danske Kvinders Beredskab* sandelig ikke kun i beredskab. De blev ved mange lejligheder kastet ud i handling, og her skal det huskes, at deres handlen blev af uvurderlig betydning for udfaldet af det humanitære arbejde, hvorom denne bog samler sig.

Unge piger, hustruer og mødre ofrede den hjemlige lilleverdens relative beskyttethed for at kunne være med der, hvor deres hjælp var påkrævet. De havde ikke Madelons farveprægtige, guldindvirkede uniform, deres arbejdsdragt var mere simpel; der hørte opsmøgede ærmer til den, og der blev for resten slidt drøjt på den. Under

hjemtransporterne af kz-fangerne var de at finde på de lange, lange veje og ved færgstederne med deres feltkøkkener og øvrige grej, og det skal ikke være glemt, at de af deres egne nok så karrige rationer lagde til, hvad de kunne, af forskelligt kræs og af de cigaretter, som de syge og udtærede fanger i den øjeblikkelige situation kunne synes var det først fornødne. Og de lagde også til, hvad der hos dem ikke kendte rationering: smil, hjertevarme, offervilje.

Disse DKB-kvinder var hjemlandets første velkomsthilsen til de tilbagevendende. Midt i et mørke, der endnu ikke havde mistet sin uhygge og sine farer, levede de op til den gamle danske overbevisning, at hvor lurmærket er, dér er der kvalitet.

I nogle breve fortæller de her selv om deres virke.

Fru Brandt (Lillemor m. kat) og stab.

DKB – Danske Kvinders Beredskab – i Bov sogn blev oprettet på foranledning af politimesteren i Gråsten i sommeren 1944 med henblik på krigshjælpearbejde. Formand var lærerinde Rigmor Rasmussen, Bov skole. Medlemmerne var hovedsageligt gifte kvinder, de fleste ikke helt unge – flere endda lidt ældre – og nogle få unge piger. De var inddelt i et forplejningshold og et sygeplejehold.

DKBs arbejde tog sin begyndelse den 11. december 1944. Da var der anmeldt transporter af danske politifolk og gendarmere fra koncentrationslejrene på gennemrejse. De var ventet til bospisning på karantænestationen i Padborg – en baraklejr beliggende i nærheden af DSBs remise. – De blev imidlertid ført til Frøslevlejren, hvor de overnattede og hvortil maden i stedet blev bragt. Senere kom der flere transporter, der blev bospist eller fik udleveret madpakker, bl. a. også jøder fra Theresienstadt.

Det var dog først i marts 1945 det helt store hjælpearbejde kom igang. Da blev karantænestationen „hjem” for mange mennesker fra Røde Kors og CBU, både for de mange, der varetog arbejdet i selve lejren, og de mange, der kom og gik med transporterne til og fra koncentrationslejrene. Forplejningen af alle disse mange mennesker tog DKB sig af. Dertil kom forplejningen af fangerne, der oftest overnattede i lejren inden de blev sendt videre til Sverige.

Når det kunne lade sig gøre at sørge for mad til alle disse mange mennesker trods et ikke overvældende stort antal DKB'er, skyldtes det kun, at der blev ydet en meget stor arbejdsindsats af hver enkelt. Der var arbejde på karantænestationen fra tidlig morgen til sen aften – ofte til langt ud på natten, og mange af DKB'erne måtte være på karantænestationen det meste af tiden, dag efter dag.

Maden blev lavet på gammeldags komfurer, der var to, og man fyrede med træ. Der var også en gruekedel i køkkenet, den blev brugt dels til at varme vand i til opvask, dels til madlavning, når der var brug for de helt store portioner. Der var to „kogehold” til hvert komfur bestående af 4 damer, og det var altid de samme. Andre tog sig af borddækning og servering i spisesalene – samt opvask. Det kedeligste

arbejde var gulvskuringen, der var brædegulv i køkkenet, og det blev skuret hver dag over middag. Desuden hjalp DKB'erne med at pleje de syge fanger.

Indkøb og fordeling af arbejdet i køkken og spisesale varetoges af lederen af forplejningsholdet, fru Brandt, der meget hurtigt af CBU'erne fik navnet „Lillemor“. En central skikkelse i karantænestationens historie. Med et godt humør, afholdt af alle, men også med fasthed og myndighed ledede hun arbejdet. Og det er vist aldrig hændt, at der ikke har været mad på bordet til den aftalte tid, eller at der ikke har været mad nok. Der var altid rigeligt, og maden var god.

Kødet blev bestilt på slagteriet i Gråsten og hentet af CBU, der i det hele taget sørgede for al transport til køkkenet. Alle andre varer blev indkøbt hos de lokale handlende. Til „spisekammer“ anvendtes en af Jens Jensens kølebiler. Der var også 2 CBU'er til hjælp i køkkenet. De hentede brænde, løftede de tunge gryder og udførte andet grovere arbejde.

Transporterne sydfra kom næsten altid sent om aftenen eller ud på natten. Der blev altid serveret varm mad for konvojpersonalet, når de kom hjem – uanset tidspunktet. Fangerne fik havregrød eller anden let kost, de kunne jo slet ikke tåle almindelig mad. Kom der uanmeldte transporter, og det skete af og til, blev der sendt en CBU'er med en af DKB'erne rundt efter forstærkning. Man vækkede bare de DKB'er, der var brug for, ofte ved at banke på sovekammervinduet, og alle mødte så hurtigt, de kunne.

I det hele taget tror jeg, at alle DKB'erne følte det ikke blot som en opgave, men også som et privilegium at være med i arbejdet på karantænestationen.

Det var en tid, hvor man oplevede meget. Og det var i sig selv en oplevelse at føle det kammeratskab, der opstod blandt alle, der hjalp med i arbejdet på karantænestationen, uanset alder og stilling. Og som noget, der har gjort et stærkt og varigt indtryk på mig, vil jeg nævne den måde, hvorpå CBU'erne, ganske almindelige unge mennesker fra forskellige samfundslag, udførte det ofte meget ubehagelige arbejde, der blev pålagt dem. Jeg tænker her navnlig på transporterne med de meget syge kvinder fra Ravensbrück. De blev af CBU'erne båret ud og

ind af jernbanevognene på armene, som man bærer et lille barn, og da mange af dem led af dysenteri, var det et særdeles ubehageligt arbejde. Men CBU'erne gav kun udtryk for medlidenhed og stor medfølelse.

Og hermed vil jeg så slutte denne lille beretning. Mine tanker har beskæftiget sig meget med emnet i den forløbne ugestid, og jeg har nu en fornemmelse af at have givet udtryk for det væsentligste af det, jeg erindrer fra denne tid. Nu håber jeg, det vil være tilstrækkeligt.

Jeg vil slutte med at sende de bedste ønsker om et godt nytår.

Venlig hilsen

*Gudrun Lund-Jensen,
Padborg*

De gamle DKB'ere blev opfordret til at fortælle om deres oplevelser i 1944 og 1945. Der er jo gået lidt for mange år, så det er svært at huske det klart, dog er der jo nogle oplevelser, som jeg aldrig glemmer. Jeg håbede, at jeg kunne få stof til det, når jeg tyede til min mands dagbøger og papirer, men der er alt for meget og for mange fotografier, det er håbløst, og det er svært at samle det. Sørgeligt at han ikke selv fik lov til at arbejde det store flittige arbejde til en enhed. Jeg husker det første hold asociale, han hentede, de holdt uden for huset i de hvide busser, og jeg mener, det var de allerførste, men de var i hvide busser, og det var mest unge mænd, dem har vi billede af i vore album. Jeg tror, det var den 12. marts 1945, den første store konvoj med svenskerne kom. Da vi hørte, at de skulle komme, lod vi alt ligge derhjemme og tog til grænsen i Kruså, da mærkede vi, at nu ville alt blive godt, de kom for at hente fangerne hjem, de store flotte hvide busser og motorcykler og menneskene, officerer og læger. Man kunne se, at de havde ikke været med i krig i de fire år. Tyskeren, der gik vagt ved grænsen, så noget duknakked ud, men han kunne da endnu tage fotografiapparatet fra dr. Linnert Jepsen, som den gang var vikar hos os.

I gæstebogen er der skrevet, at 12. december 1944 skulle en transport afsted efter 25 danske gendarmere. Det var dr. Johs. Holm,

dr. Juhl Henningsen og min mand. 11. december 1944 efter 200 danske politifolk, og så gik det slag i slag, altid var vore gæsteværelser fyldt i denne spændende tid, med de læger der skulle afsted. Vi har med megen stor glæde åbnet vort hjem for mange kendte mennesker, der gjorde en stor personlig indsats. – Havde vi så tid, tog vi til karantænestationen, som efterhånden kom i gang. Før det rigtig blev sat i system, fik DKB samlet alle de damer, der havde forstand på sygepleje, alle fra Bov sogn, og også i køkkenet var der arbejde til mange.

Der blev spurgt hvorfor og hvordan vi kom til at hjælpe på karantænestationen. Der var ikke andet og andre til hjælpen, og vi lod alting ligge i vore hjem og gjorde det så godt vi evrede.

Der var mange taknemmelige stakler. Jeg husker især et jernbanetog, hvor de lå i vogne, det var nærmest skeletter af nordmænd, der blev i vognene, de fik havresuppe, og en mand bad for hans sidekammerat om et æg, da jeg kom med det, græd han. Jeg tænker nok, der var nogle, der aldrig blev raske.

Forlagsboghandler Dreyer fra Stavanger sad jeg hos, han var meget medtaget, han fortalte mig, at de havde taget alle hans ringe fra ham. Jeg ved ikke, hvad han fejlede, men der blev fortalt os, at i den sal, hvor han lå, var samtlige farlige sygdomme. Vi blev pudret med DDT i skoene og skulle have handsker på. Det var det første DDT, vi blev kendt med. Fru Dreyer har skrevet til mig senere, men han døde kort efter hjemkomsten til Norge. Fra karantænestationen blev han indlagt på Åbenrå sygehus.

En morgen var jeg stået tidligt op og dækkede bord, meget lange borde på karantænestationen, husker jeg. Da kom frk. Rigmor Rasmussen, der var lærerinde i Bov og formand for DKB, og fortalte, at nu havde Gestapo hentet min mand ud af sengen og sat ham i Åbenrå arrest. Han skulle netop have været med svenskerne efter fanger. Folke Bernadotte skriver om episoden i sin bog „Mennesker jeg mødte“. F. B. skriver også i bogen, at min mands skæbne kunne ellers blive betragtet som sikker, hvis han ikke var i stand til at udrette noget hos den højtstående tyske officer, som netop havde fulgt ham til flyvepladsen. En aften kom der en tysk forbindelsesofficer, som var

med på transporterne, og ville advare min mand og sagde: „Nu kan jeg ikke beskytte dem længere, nu må De flygte til Sverige”. Næste dag rejste min mand med toget med transporten af de såkaldte Ravensbrücks kvinder, det var stakkels jødiske kvinder med spædbørn. De lå på tværs i vore børnesenge, som K. T. havde lånt, de fyldte så lidt, for de var små og udpinte.

Store Bededag 1945, dagen efter min mand var rejst til Sverige, telefonerede vagtmester Nissen: Hvor er dr. Lorenzen. Jeg sagde, at han var rejst til Sverige. Det er godt, for der holder en tysk bil og venter på ham uden for haven. Vi vidste begge to, hvad den skulle.

Amalie Lorenzen
Bov

Overlærer Tegewaldts hustru fra Bov – skriver

En dag kom to nordmænd hen til hende i spisesalen. Den ene sagde til hende, at han lige havde sagt til sin broder, at hende den lille tykke med de brune øjne lignede sådan deres mor, så nu skulle hun have et kys af dem begge, for det varede jo længe, før de kom hjem til mor. Så gav de hende et knus og et smækkys hver.

En af mine oplevelser er den nat, jeg i hast måtte hjem efter spædbørnstøj sammen med en CBU. Vi modtog kvinder fra Ravensbrück med spædbørn. Der blev spurgt i køkkenet, om der var nogen af os, der havde spædbørnstøj liggende, og det var så heldigt, at jeg havde et depot liggende, som vi DKB'er havde samlet i første del af krigen, og det blev der vel nok god anvendelse for.

M. Høxbro
tidl. Padborg, nu Tønder

Dansk Røde Kors

Ved fængslingernes og deportationernes begyndelse oprettede Dansk Røde Kors hjælpekontorer i Odense, Aalborg, Århus, Kolding og Padborg.

Opgaven for disse kontorer var at bringe hjælp til de fængslede og deres pårørende.

Kontoret i Padborg, hvis leder var baronesse *Wedell-Wedelsborg*, fik en særlig betydning, dels fordi man jo havde Frøslevlejren i nabolaget, dels – og ganske særlig – fordi dette kontor havde specielle funktioner som formidlende led i forbindelse med de 60 Røde Kors-konvojers passage til og fra de tyske koncentrationslejre og udkommandoer.

Disse 60 konvojer, der var sammensat af Røde Kors-køretøjer og civile vogne, heriblandt kølebusser, bragte ialt 137.280 pakker alene til norske og danske kz-fanger. Og ingen, der har passeret Padborg i forbindelse med disse konvojer, eller har gjort tjeneste der, vil kunne glemme *Baronessens* rige virke og aldrig svigtende venskab. Det er os en glæde, at dette lille skrift kan bringe en hilsen også fra vor utrættelige Baronesse. Hilsenen er sendt os fra Vallø, fra stiftsdamens stille stue.

RAPPORT FOR RØDE KORS TRANSPORT NR. 61 TIL KRIGSFANGELEJRE 12/4–23/4 1945

Leder: Kaptajn Rolf Zimsen.

Biler: Vogn nr. A. 35119, Chauffør E. Christiansen.

Vogn nr. A. 35363, chauffør E. Simonsen, Hjælper H. Hansen.

Ordre: Besøg i 1) Stalag XI A. Altengrabow

Besøg i 2) Lazarett T. Tangerhütte.

12/4 *Start kl. 5.30 fra Kbhvn. Ank. Korsør kl. 9.00 færgefordin-
delsen ganske uregelmæssig. Færgen gik lige for vore øjne.
Kom over med en færge kl. 12.00 ank. Nyborg kl. 14.00
ankomst Krusaa kl. 20.00.*

13/4 *Formid. Ordning af Toldpapirer etc.*

*Start fra Krusaa kl. 13.30. I Rendsburg var broen over
Kielerkanalen svinget ud på gr. af luftalarm, vi kom over med
en svøvefærge, men måtte gøre et længere ophold på grund
af nærgående „Tief Flieger“. Ank. Stellingen aften. Overnat-
tede i den gamle kro. Flere luftalarmer med bombardement.
Efter oplysninger gennem den tyske radio og gennem anden
grundig undersøgelse stod det mig klart, at en gennemførelse
af min opgave til Tangerhütte og Altengrabow ikke mere var
mulig, da disse steder var under besættelse af amerikanske
tropper.*

*I henhold til min forholdsordre besluttede jeg mig derfor til
næste morgen at køre til Stalag X B Sandbostel og Marlag-
Milag i Wester Timke, da jeg havde bragt i erfaring, at oflag X
D i Hamborg Fischbeck var rømmet.*

*Jeg opnåede derved, at den sending der var bestemt for
Polakker i Altengrabow og Tangerhütte således kom de i
Sandbostel værende Polakker til gode.*

- 14/4 *Start fra Hamborg kl. 7.30 via Harburg-Buxtehude – Bremer-vörde ankomst Sandbostel eftm. Som det fremgår af vedlagte kvittering, blev lasten fordelt dels til officerslejren dels til mandskabslejren. Hilste på Oberst Dr. Ignacy Izdebski og tillidsmanden hr. Cienciala.*
- Fortsatte aften til Zeven, hvor vi overnattede i Stuhlmachers hotel. En meget urolig nat med gentagne luftalarmer med nedkastning af bomber samt angreb på vejtrafikken af „Tief Flieger“. Ustandselig forbipasserer af tyske tropper og transporter.*
- 15/4 *Ankomst til Marlag og Milag ved Wester Timke kl. 9.30. Meldte mig hos den ny kommandant, kaptajn Rogge, og hans adjutant, oberleutnant Giessefeld.*
- Derefter til lejren til tillidsmanden – chief confidence officer, kaptajn R. S. her aflæssedes i henhold til vedlagte kvittering. Det blev mig meddelt, at alle marineofficerer etc. fra Marlag var evakuerede og på vej til en lejr ved Lübeck – alle til fods. Jeg havde besluttet at forlade lejren efter lunch, men lejrkommandanten meddelte mig nu, at der var mangel på proviant især brød i lejren, og man havde ingen transportmidler til at hente noget fra det tyske magasin i Zeven. Jeg stillede mine 2 vogne til rådighed, og resten af dagen gik med provianttransport. Om aftenen meddelte capt. Notman mig, at han lige havde modtaget meddelelse om, at 4.000 krigsfanger af flere nationaliteter i løbet af natten og næste dag skulle overføres fra Sandbostel til Marlag, flere hundrede var allerede ankommet, deriblandt flere jeg havde set dagen i forvejen i Sandbostel – de havde pludselig fået evakueringsordre.*
- Forplejningssituationen, sagde capt. Notman, ville nu i Milag-Marlag blive kritisk, og han spurgte mig, hvad jeg eventuelt kunne gøre. Jeg besluttede mig straks til at stille mine 2 vogne til disposition og tilbød at køre til Internationalt Røde Kors's depoter i Lübeck efter proviant, hvilket han blev meget glad for.*

Jeg tilbragte aften og nat i lejren – at køre om natten var livsfarligt på grund af „Tief Flieger” aktiviteter, de udvælger sig de mest trafikerede veje, nedkaster lysbomber og beskyder alt, hvad de træffer på.

I det hele taget var vi meget truet af disse flyvere, vi havde jo ingen garanti for sikkerhed under „Røde Kors” mærket, flere R.K. vogne var blevet beskudt, vi havde set dem gennemhulede i Lübeck.

Jeg måtte derfor placere en mand oppe på den forreste vogn, hvorfra en snor gik som forbindelse til mig i førerhuset, hvor jeg sad med den i hånden. Så snart truende flyvere var i sigte, trak han i snoren, vi standsede vognen og sprang ud og søgte om fornødent dækning i grøften eller huse, til trods herfor blev vi flere gange ved gennemkørsel gennem skove, hvor oversigten var begrænset, pludselig overrasket af maskiner strygende få meter over vore vogne. Det gjorde jo ikke forholdene mere betryggende, at vi i dette område ofte kun med kilometers mellemrum kørte forbi sønderskudte og brændte biler. Under sådanne forhold foregik kørslen i de dage, vi tilbragte her.

Jeg sov ind på lazarettet i lejren til akkompagnement af kanontordenen fra den nære kamp om Bremen.

16/4 *Start tidlig. På lazarettet i Zeven besøgte jeg en engelsk søofficer, der nogle dage i forvejen under evakueringen fra Marlag til Lübeck på landevejen var blevet hårdt såret under et angreb af engelske flyvere, 3 englændere dræbtes, de stod i samtale med tyske befalingsmænd.*

Ank. Lübeck kl. 17. Jeg opsøgte straks direktøren for Int. Røde Kors, Paul de Blonay, jeg medbragte et brev fra capt. Notman. Direktøren stillede sig først ret afvisende, men på min kraftige yderligere anmodning gik han ind på mit forslag og var nu meget interesseret og bad mig starte næste morgen kl. 7.

17/4 *Efter indladning af ca. 13 tons canadiske fødevarerpakker fra I.R.K.'s store lagerbygninger ved havnen afgik vi direkte til*

Marlag og Milag, hvortil vi – efter adskillige udspringninger af vognene – ankom kl. 18 med over 2.000 pakker. Natten tilbragtes i lejren.

18/4 *Ved starten til tilbagekørslen til Lübeck lovede jeg at forsøge at hente en ny ladning, da jeg så ville have forsynet halvdelen af lejren med proviant for mere end en uge, man mente dog ikke, at det ville lykkes os.*

Inden afrejsen overgav capt. Notman mig et brev – vedlagt i kopi (bilag 4) – hvori han takkede for den ydede hjælp.

Ankomst til Lübeck aften. Efter samtale med hr. de Blonay fik jeg tilladelse til indtagelse af ny last.

19/4 *Umiddelbart efter start morgen punkterede et hjul – 2 timers reparation – da vi derefter passerede Bad Oldesloe, gik bremsen på den ene vogn itu. Reparationen var først tilendebragt kl. 19, vi fortsatte til Hamborg og besluttede at overnatte for ikke ved natkørsel at udsætte ladningen for den store risiko.*

20/4 *Start tidlig morgen. Efter at have passeret Harburg, hvor der hørtes fjern stærk skydning af artilleri, bemærkede vi, at al trafik på vejene var indstillet. Vi fortsatte til Buxtehude og var stærkt spændte på, om vi skulle nå frem til vort mål.*

Umiddelbart på den anden side af denne by fandt vi vejen spærret af en svær panserspærring, flyverne svirrede over os, vi fandt dog en markvej, der førte os uden om spærringen og fortsatte til landsbyen Apensen – igen panserspærring, vi kom atter ad sideveje forbi denne og fortsatte, til vi midt i en skov atter blev standset af en svær spærring, på begge sider af vejen var dybe grøfter – ingen mulighed for at komme videre.

Der var intet andet at gøre end at vende om, hvad der på den snævre vej var noget vanskeligt med de svært lastede vogne. Kommet tilbage til Apensen forsøgte jeg at finde en genvej til vejen fra Bremervörde til Zeven, også her var fuldkommen spærring. Vor opgave var nu uløselig, og med dyb skuffelse for os alle måtte vi tiltræde retraiten.

Da vi passerede igennem byen, mærkede vi stærk brandlugt,

og ved at udspørge beboerne, blev det oplyst, at der nylig havde været angreb på byen af 5 engelske panservogne, vi gik hen til angrebsstedet og fandt her 2 panservogne i brand, i den ene sad et forkullet lig endnu ved rattet.

Vi fortsatte vor tilbagekørsel uden om de tidligere passerede panserspærringer mod Hamborg, mange gange måtte vi ud af vognene for flyverne – ved passeringen af Harburg var denne nu under beskydning af engelsk artilleri. I Fischbeck Hamburger Neugraben forsøgte jeg at blive af med lasten i Oflag X D – men lejren var rømmet.

Ved ankomst til Hamborg besøgte jeg generalkonsulatet og afhentede det af os rekvirerede brændsel til vognene, vi kørte derefter til Glaser Batl. X i Altona (franskmænd og belgiere) og blev her af med ca. halvdelen af pakkerne til de i Hamborg internerede forskellige kommandoer. Glaser Batl. var nogle dage før blevet ramt af bomber – 3 dræbte franskmænd. En fortegnelse over disse styrker vedlægges. Man opgav mig her adressen på en fransk lejr i Pinneberg (kommando Wedel) ikke langt fra Hamborg, og jeg besluttede derfor at overnatte og aflevere resten af lasten her. Et brev hertil blev mig medgivet af tillidsmanden.

21/4 Ankomst Pinneberg kl. 10, hvor resten af pakkerne blev læsset af, den uventede forsyning vakte stor glæde.

En fortegnelse vedlægges.

Om eftermiddagen returneredes til Lübeck, hvor hr. de Blonay straks opsøgte.

Situationen havde nu udviklet sig således, at man, hvornår det skulle være, kunne vente en fremtrængning af engelske panserspidsere i rummet mellem Hamborg og Lübeck, Kiel og Neumünster var jævnlig udsat for svære bombardementer. Hr. de Blonay tilrådede mig derfor at køre hjem, da hans arbejdsområde hver dag blev indsnævret, og han havde 30 lastbiler – iøvrigt bemandede med engelske og canadiske krigsfanger som chauffører – til sin rådighed. For ikke at udsætte os for at blive afskåret og dermed berøve D.R.K.

brugen af vognene besluttede jeg mig til at køre hjem den næste morgen.

For dog at udnytte hjemturen tilbød jeg at medtage last til Stalag X A i Slesvig, dette blev med glæde modtaget.

22/4 *Efter indtagelse af 13 tons canadiske pakker startede vi til Slesvig. Ved afrejsen bad hr. de Blonay mig takke D.R.K. for hjælpen. Da det var søndag, og han ingen kontordame havde, var han afskåret fra at gøre det skriftligt.*

Efter besøget i Stalag X A, Slesvig, med vor last fortsatte vi til Kruså, hvor der overnattedes.

23/4 *Start morgen – med ankomst til København sen aften.*

Den oprindelige vognfordelingsliste vedlægges.

Til slut vil jeg gerne fremhæve mine medarbejdere – chaufførernes – uforfærdede holdning under de ofte særdeles farefulde situationer.

København, den 25. april 1945.

(sign.) Rolf Zimsen.

Rejse 38.

Vogn Nr. L 323

Hovedvogn: 720 Rugbrød til int. danske i Ochsatz.
800 kg. Gulerødder
1 Postboks

Anhænger: 571 Komitepakker til int. danske i Ochsatz.
128 Privatpakker " " " " "
670 Måskeuale " " " " "
6 Kander " " " " "
4 Kartoner indeholdende 7200 Pakker Cigaretter
✓ 500 kg. Klipfisk til Krigsfanger
✓ 50 Kartoner Skummetmilk "
Stalag IV G. Colditz
✓ 500 kg. Bryggevyn
✓ 200 kg. Bæcon
✓ 50 Kartoner Skummetmilk.

Vogn Nr. L 1443

Hovedvogn: 720 Fødevarerpakker til int. danske i Ochsatz
Anhænger: 720 Ekstrapakker " " " " "

København, den 16. Marts 1945.

Casino Leger

Ky Toldbodgade 9.

Rejse
Mine
Wagner
Albin
Conrad
Albin
Albin
Albin

Der Reichsbevollmächtigte
in Dänemark

Der Handelsattaché
H. spec./F.

Kopenhagen, den 12. Februar 1945.

Bescheinigung.

Das Dänische Rote Kreuz sendet in vier Lastkraftwagen
A.35119, A.35363, A. 36.508, A.28.270,
alle mit Anhänger,
Liebesgabenpakete für in Deutschland internierte dänische
Staatsangehörige. Führer des Transportes ist Hauptmann a.D.
Aage Kasmussen.

Es wird gebeten, den Transport zu unterstützen, soweit
die geltenden Vorschriften - auch wegen der zollfreien Ein-
lassung von Liebesgabensendungen - es zulassen.

Die Lastkraftwagen sollen nach Dänemark zurückkehren.

I.A.

An die
deutschen Zollstellen.

Internationalt Røde Kors'Leder i Lübeck, Mr. de Blonay, hjalp i de sidste travle og forvirrede dage før befrielsen Svensk Røde Kors med at skaffe biler. Det var jo blot om at redde så mange mennesker på så kort tid som muligt. Fronterne var ved at mødes, og luftkrigen rasede med stor voldsomhed.

Da det var umuligt at fremskaffe mere rullende materiel, og da der stadig i Ravensbrück befandt sig mange kvinder, der havde fået tilladelse til at blive bragt til Sverige, blev der ved forhandlinger arrangeret at sende et tog efter de 4.500 resternede kvinder. Det utrolige skete, at toget kom afsted og efter nogle dages forløb kunne vi modtage dem i Padborg.

Fangetransporterne afsluttedes den 2. maj. Læger, sygeplejersker og CBU'erne havde forladt karantænestationen, og vi ventede Englænderne når som helst. Pludselig stod der et tog på stationen med 2.800 kvinder fra Ravensbrück. SS Obersturmbanführer Danziger kom til os og meddelte, at nu overlod han toget til os og trak det tyske vagtmandskab tilbage. Kvinderne fra Ravensbrück var imidlertid så udsultede, at vi ikke kunne holde dem i togene. De styrtede ud på baneterrænet, kastede sig over tændstikker, rev græs og løg op i haverne og spiste dem og endevendte skærkasserne. Da en Padborgbeboer rakte lidt brød til dem, kæmpede de som vilde dyr om det, og de 8 CBU'er, vi havde tilbage, stod magtesløse. Vi havde altid kunne klare os alene, men aldrig havde vi modtaget fanger, der var så udsultede og forpinte. Jeg måtte derfor kræve, at SS Obersturmbannführer Danziger ikke trak sit mandskab tilbage, førend kvinderne var vel anbragt på karantænestationen og havde fået mad. Læger, sygeplejersker og CBU'er blev kaldt tilbage, og der blev naturligvis gjort alt, hvad vi kunne, for fangerne – og hvor var de taknemmelige.

Inden alle kvinder var anbragt på karantænestationen, kom der flyvvarsel og jernbaneterrænet lå i buldrende mørke, men alle kom dog til ro i løbet af kort tid. De var næsten afsindige af lidelse, da de kom, og så var det så mærkeligt at se dem næste morgen – efter at de

havde sovet ud, var gjort i stand og havde fået noget at spise – så virkede de (særlig de franske piger) som unge piger igen. 'Der var fremskaffet både læbestift og pudder, hvor de så end havde fået fat i det. Der var liv i øjnene og de var ligefrem pjankede. „Det er ikke alene det, at vi har fået mad og er blevet gjort i stand”, sagde en hollandsk pige, „men De forstår, hvad det vil sige at blive mødt med et smil – der er ingen, der har smilet til os i 3–4 lange år”. – De vogne, der var på vej for at hente fangerne, blev stoppet af jernbanesabotage, og først ved 20-tiden kunne toget afgå. Smilende og lykkelige drog de afsted. Marseillaisen blev sunget, og vi, der stod tilbage, åndede taknemmelige op.

Jeg tænker med beundring på alle CBU'erne, som gjorde en meget stor indsats. De fik i tiden fra 6/12 mange forskellige opgaver, f. eks. byggede de barakker, var vagtmandskab, sygepassere osv. Vi kunne ganske simpelt ikke have undværet dem.

Fritse Wedell-Wedelsborg
Baronesse, Vallø.

FORELØBIG SLUT PÅ CBU-TRANSPORTERNE

Tyskland var praktisk talt udslettet. Flensborg var næsten den sidste by, der var tilbage, og i dens radio forkyndte storadmiral Karl Dönitz 1. maj, at Hitler var død „heltedøden“, og at han selv af Hitler var udnævnt til fører. Officielt fik det tyske folk aldrig at vide, at Hitler døde fejgt. Dönitz erklærede det som sin opgave at redde det tyske folk fra bolchevismen, og han ville derfor fortsætte kampen. Han havde for ikke længe siden søgt at lade de tyske u-både optage virksomheden igen, men 5. maj måtte han lade dem indstille al kamp.

Han var som prinsessen i H. C. Andersens „Svinedrengen“, der stod uden for rigets port og sang: Alles ist weg, weg, weg.

Af ministrene blev Dönitz og teknikerne Speer siden anklaget for krigsforbryder-domstolen i Nürnberg, dog ikke for den lille episode i Flensborg. Fra Flensborg måtte Dönitz også godkende de følgende dages kapitulationer.

DEN 3. MAJ startede CBU-ambulancen med gruppefører *J. A. V. Jensen*, CBU, og ingeniør *Pontoppidan*, UM, fra Padborg-lejren. Målet var Lübeck, hvor man skulle hente den svenske løjtnant *Halquist*, som var blevet såret i hovedet.

Ved afgangen gav overlæge *Krarup* de to en lille pakke med et par ampuller. Den svenske løjtnant skulle straks have en injektion. Overlæge *Krarup* pålagde de to ambulancefolk at passe godt på sagerne. Ampullerne repræsenterede rent faktisk en værdi af 30.000 kr.

Det var den første penicillin, vi havde hørt om.

Men turen kom ikke til at forløbe som ventet. Den endte foreløbig ved Bad Oldsloe, hvor vejene var spærret. Briterne havde indtaget Lübeck.

Hvis sejr??

Da mørket faldt på, blev man enige om at sove i vognen en mils vej fra Plöen. Benzinen var brugt op. Ved dagry gik Pontoppidan så til Plöen for at finde Benzin. Ved kasernen var der lange køer af militære,

som var kommet i samme ærinde, men Pontoppidan gik uden om kørerne og direkte hen til en klynge tyske officerer, som stod og sludrede et stykke borte. Blandt dem var notabiliteter som *Raeder*, *Dönitz*, *Himmler*. Pontoppidan spurgte dem, om han kunne få noget benzin.

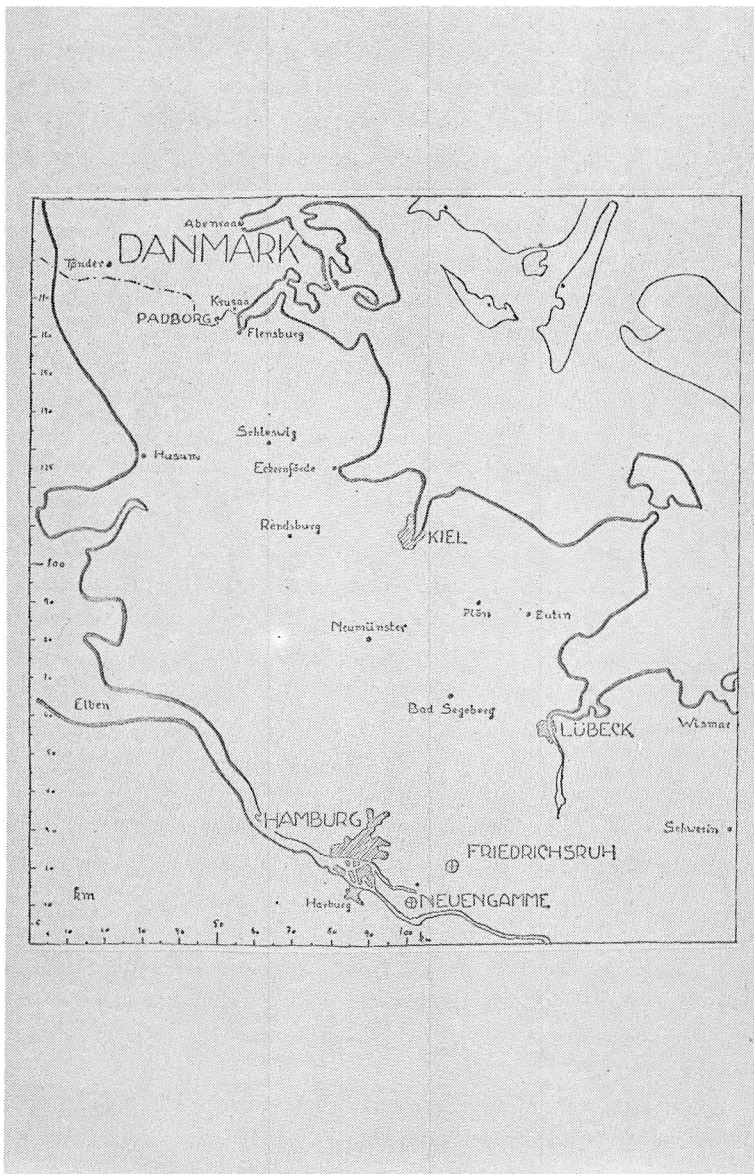
Alt, hvad De skal bruge, svarede man ham – og hils i Danmark og sig, at Tyskland til det sidste ville hjælpe Danmark og danskerne.

CBU's kørsler begyndte med Udenrigsministeriets, Indenrigsministeriets og Sundhedsstyrelsens udvalgte repræsentanter med det formål at få fastslået, hvordan forholdene i Tyskland var. Det blev til etableringen af en „gesandtskabslæge med stab” i Berlin i august 1944, med den opgave at efterforske fangernes skæbne i de forskellige lejre. Senere kom turene til Buchenwalde med hjemtagelsen af de første såkaldt „asociale”, og senere igen, i december 1944, hjemtagelsen af de ældre politifolk.

Alt dette gjorde ganske naturligt Sønderjylland til det centrale hjælpe- og interesseområde, men naturligvis var man ud over hele landet i samme grad optaget af, om det nu skulle lykkes at bjerge de norske og danske kammerater hjem. Hvor vore køretøjer passerede mødte omegnens folk op med gode sager til passagererne, og når turen endte ved Malmøfærgen var der åbent hus hos *fru Nielsen*, CBU 425 Helge Ingemann Niensens mor, der på alle døgnets tider var parat med mad og drikke til vore folk. Hun fulgte det hele arbejde med levende interesse, man kunne hos hende altid få at vide hvor den eller den netop nu befandt sig. Fru Nielsen nævnes her som et eksempel på de mange, der støttede de ofte dødtrætte hjælpere, hvis eneste lyst og vilje var igen at køre tilbage til Tyskland for at hente flere kammerater hjem.

Da briterne nu var nået til Lübeck – man fik i Padborg den første meddelelse herom, da J. A. V. Jensen og Pontoppidan nåede tilbage først på formiddagen den 4. maj – besluttede man at evakuere lejren til sygehuset i Sønderborg.

Men hvordan tegnede situationen sig netop her, denne formiddag?

Resten af det tredje Rige.

På strækningen Husum–Neumünster–Lübeck ophobedes efterhånden titusinder af flygtninge, restpartiet af den tyske Wehrmacht. Bag disse igen de allierede kæmpehære, der pressede på. Nordefter, på linien Kruså–Tønder, befandt sig den tyske besættelsesstyrke, der på det sidste havde modtaget ganske mange og ganske alvorlige hilsener fra modstandsstyrkerne såvel som fra Royal Air Force. Forlængst var Gestapohovedkvartererne i Shellhuset i København, på Husmandsskolen i Odense og i kollegierne i Århus sat ud af spillet, i et tæt net landet over var modstandsstyrkerne på plads, sabotørerne sørgede for, at forbindelserne mellem de forskellige tyske garnisoner blev afbrudt. Alt dette, som vi jo hilste med hurra, blev desværre også årsag til, at togene fra Padborg med vore sårede kunne komme til at vente i timevis, inden den videre færd mod det fredelige Sverige kunne komme i gang: den jyske længdebane måtte atter og atter afbrydes for at stoppe tyskerne.

Klimaet i Bov sogn var i disse dage et ganske særegent. De kun så alt for godt kendte Gestapo-folk, der havde huseret i området, havde tydeligvis fået kolde fødder. De holdt sig helst inden døre. Vor meget gode bekendt, hr. *Max Pelving*, havde således sikret sig kvarter i den af tyske maskingeværer delvis sikrede Frøslevlejr. Ville man have kontakt med ham måtte det ske i de få sekunder, man flygtigt havde ham for øje, når han fløj forbi på vejene i sin sorte Citroën med en maskinpistolmand på hver forskærm.

Men hvornår kom eksplosionen? Det var hvad man var optaget af i Kruså, i Bov, i Padborg. Sønderjyderne, der kendte deres *Jomfru Fanny* som islændingene kender deres sagaer, vidste, at hun havde forudsagt, at denne krig ville ende med „de grønne”s nederlag: „Store sorte fugle vil slå ned på de tyske hære på landevejen mellem Knivsbjerg og Haderslev”, havde denne mærkelige kvinde spået – „og vejene vil blive farvet røde af deres blod. Hermed vil denne grusomme krig være omme”.

Realiteterne var, at Danforce stod opmarcheret i Hålsingborg med 5.000 mand, veludrustede, kampklare. Og BOPA var klar i Helsingør til at sikre brohoveder for landsætningen.

En alternativ plan var udarbejdet af Danmarks Frihedsråd via Ebbe

Munck, SHAPE. Britiske, svært udrustede faldskærmsstyrker var parate til indsats, hvor det krævedes. Enheder var formerede, danske forbindelsesfolk var rede, radiokoder var aftalt, en engelsk general havde myndigheden. Vor egen Jydske Kommando's folk stod på spring for at bjerge de deporterede norske og danske, der endnu befandt sig i den tyske gryde.

Alt var således parat til det dæmoniske dramas finale. Spørgsmålet var blot, om slaget alene skulle slås i det altid omstridte Sønderjylland, eller om hele landet ville blive krigsskueplads under nedkæmpelsen af de forhadte tyske styrker.

Men i Padborg var der den 4. maj om formiddagen ikke stunder til mange spekulationer af denne art. De syge og sårede måtte, som allerede omtalt, evakueres til statshospitalet i Sønderborg. Det skete i CBU's ambulancer, under ledelse af overlæge Krarup og hans sygeplejersker med *Ellen Bro* i spidsen. Kun otte CBU'ere blev tilbage til bevogtning af lejren. Der var nu ikke længer tale om flere ture sydpå, det stolte, stortyske rige var nu indskrænket til det begrænsede område fra grænsen og en snes kilometer sydefter. En Røde Kors-lastvogn, ført af CBU *Pacherzina* fra Hjerting, kunne med tak for lån sendes tilbage til Røde Kors i København.

Lad os følge *Pacherzina* på hans tur tilbage.

Han kommer omsider til Roskilde. Der melder han sig hos sin kolonnechef, *Goth*, og får besked om at melde sig hos sin kolonne snarest muligt, senest den næste dags morgen, når han havde afleveret sit køretøj i København. *Pacherzina* kører så til København og melder sig hos kontorchef *Finn Nielsen*, Udenrigsministeriet. Har De mon lyst til at ta' turen sydpå igen? bliver han spurgt. Jo, det havde han da. Men så må han først opsøge fru *Borghild Hammerich* i Gentofte, og der få nærmere besked. *Finn Nielsen* vil så give kolonnechef *Goth* besked.

Om eftermiddagen den 4. maj træffer *Pacherzina* fru *Borghild*. Og turen går nu i første omgang til Nationalbanken, hvor alle døre åbner sig for fru. *Pacherzina* får amerikanske og engelske penge, han får vist også et lille klap på skulderen, og så er destinationen: gennem

linierne. Han får opgivet fem adresser i Hamborg. Hvert af disse steder er der mennesker, der vil hjælpe ham videre.

Så går turen igen mod Korsør. Han når en aftenfærge. På denne har han som medpassagerer også den berygtede *Peter-Gruppe*, nu på vej mod asyl i det stortyske rige. Der jo da var *all gone*. Ved færgens ankomst til Nyborg forsøger Pacherzina at få nogle modstandsfolk til at arrestere disse slyngler, som sinkedes af vrøvl med deres gengasbil. Men inden en arrestation kunne sættes i værk havde færgens personale hjulpet vognen i gang – for at få ryddet færgen!

Det er nat, da Pacherzina når frem til grænsen, og alle har hørt *Johs. G. Sørensens* meddelelse fra London, de få ord ingen igen kunne glemme: „Her er London! I dette øjeblik” – klokken var 20,37 – „meddeles fra general Montgomery’s hovedkvarter på Lüneborg Hede, at tyskerne har kapituleret i Belgien, Holland og Danmark. Al militær modstand vil ophøre i morgen tidlig klokken 8,00”. Ved grænsen træffer Pacherzina nordmanden *Bjørn Heger*, der var kontaktmand til Jydske Kommando, og sammen tager de den 5. maj om morgenen til Frøslev og får kontakt med kammerater, som var indespærrede der. Men så går arbejdet videre som før. Endnu sad der mange norske og danske deporterede i Tyskland. Således var der bl. a. op mod halvfjerde hundrede norske officerer, som havde været fængslede i Liegnitz og Torgau. Sammen med flere CBU-folk tog Pacherzina del i dette store arbejde, en rapport om det kan læses nedenfor. Han blev undervejs udnævnt til norsk løjtnant, men modtog dog stadig sin løn som CBU’er fra kolonnen i Roskilde.

Med undtagelse af forskellige småkampe rundt om i landet med fanatiske tyske soldater og danske HIPO’er sluttede krigen for vort vedkommende kl. 8 om morgenen den 5. maj. Bornholm havde dog endnu ikke fred, heller ikke Norge.

Det var lykkedes at evakuere Padborg-lejren så hurtigt, at størsteparten af de syge og af personellet var i Sønderborg i løbet af den 4. maj. Næste dag tog personellet fra karantænestation Padborg til Frøslevlejren kl. 12, hvor man deltog i flaghejsningen og, naturligvis, den

almindelige jubel over befrielsen og den lidt besværlige hjemtransport af de mange fanger med bus og tog til disses hjembyer.

Aftenen før havde Royal Air Force foretaget sit sidste angreb inden for dansk område i Anden Verdenskrig. Det var et særdeles effektivt angreb, rettet mod tyske militære kolonner på vejen mellem Knivsbjerg og Haderslev.

Jomfru Fanny havde igen fået ret. Landevejen lå rød . . .

FRA HAM —

hvis stemme d. 4. maj 45 om aftenen vi ikke kan glemme.

Man har bedt mig om en hilsen. Den sender jeg gerne. Dog med et beklemt sind. Krigen blev en tragedie for utallige danske. Vi journalister var nok med, men så lidt, så lidt. Når vi var heldige, og det var de fleste, så blev vi en slags tilskuere. Det er vores job. Selv om lidt fare nu og da, var det kun, hvad tusinders af kolleger før og da og nu har gjort og gør. Journalister og radiofolk må altid føle ydmyghed over for handlingens folk.

*Johs. G. Sørensen
tidl. BBC London.*

EFTER 5. MAJ. DE SIDSTE MÅ HJEM

Rapport

*fra overlæge B. Paulson. Universitetets retsmed. Institut
samt nuv. professor H. Gormsen, med flere.*

I tiden 24. maj–12. august 1945 havde Udenrigsministeriet udsendt en ekspedition til Tyskland for at yde bistand til danske statsborgere, der under krigen blev deporteret fra deres hjemland til Tyskland.

I perioden 24. maj–1. juli d. a. var formålet principielt at finde og hjemføre danske deportanter, sekundært at skaffe oplysninger om afdøde deportanters grave og urner. Dertil kom som specialopgave i samarbejde med norske forbindelsesofficerer i Tyskland at hente og føre til Danmark 826 norske officerer. Som læger deltog hr. Ole Urban Maaløe og hr. Jørgen Bernhard Bang (rejste tilbage til Danmark den 23/6) og som russisk tolk hr. Axel Johannes Hansen (rejste tilbage den 23/6). På rejsen efter de norske officerer deltog sekretær i Socialministeriet Finn Nielsen m. fl.

I perioden 2. juli–12. august d. a. var formålet principielt at undersøge mulighederne for hjemførelse af afdøde deporteredes lig og urner, sekundært at hjemføre deportanter, idet sidstnævnte opgave principielt skulle varetages af de danske forbindelsesofficerer i Tyskland. Her deltog politiassistent Skriver Jensen, Rigspolitichefs Efterretningstjeneste, afdelingsleder ved Universitetets Retsmedicinske Institut, dr. med. Harald Gormsen, fuldmægtig i Centralkontoret for særlige Anliggender for Storkøbenhavn Erik Jacobsen, pastor Niels Madsen (fra 21/7) og overbetjent Anker Veng Pedersen som fotograf.

I hele rejsen deltog ingeniør Erik Pontoppidan Sørensen, Socialministeriet, under hvem vognene sorterede, og på nogle af de længere ture ingeniør Svend Konradi, Socialministeriet. Den danske forbindelsesofficer, løjtnant Strømberg, deltog i rejsen i de første 14 dage, og iøvrigt

arbejdede ekspeditionen hele tiden i kontakt med de danske repræsentationer i Tyskland og med de danske og norske forbindelsesofficerer.

Det var bestemt, at den linie skulle følges, at norske deporterede ligestilledes med danske og at bistand ydedes til andre danske end de deporterede, herunder til Tysklandsarbejdere, i det omfang, hvor tid og plads tillod det.

24. maj til 1. juli 1945.

A. Rejse via Berlin–Liegnitz–Leipzig med det formål at føre 926 norske officerer til Danmark.

I Berlin besøgte det danske gesandtskabspalæ, om hvilket besøg UM i slutningen af maj d. a. modtog underretning. Det danske generalkonsulat lå i ruiner.

Det havde været min hensigt at søge kontakt med de russiske myndigheder for at opnå disses indforståelse med, at jeg senere fortsatte arbejdet med at eftersøge danske i den russiske zone af Tyskland. Efter den norske forbindelsesofficer, kaptajn Bulukins indtrængende anmodning undlod jeg dette, idet kaptajnen bestemt hævdede, at jeg ved at indlede sådanne forhandlinger på daværende tidspunkt ville påføre ekspeditionen den største risiko for, at der skulle opstå hindringer for at fortsætte rejsen og nå målet at hente og hjemføre de norske officerer.

I Liegnitz fik vi at vide, at de norske officerer den 21. maj var flyttet til Torgau, og da vi ankom der, oplystes det, at officererne var ført videre til Leipzig i den amerikanske zone. Da vi passerede Torgau, spurgte vi efter danske i 3 forskellige opsamlingslejre. Der var ingen. I Leipzig fandt vi de norske officerer, og konvojen kørte den 30. maj d.a. fra Leipzig til Danmark under ledelse af sekretær i Socialministeriet Finn Nielsen. Selv forblev jeg med 10 vogne i Leipzig.

B. Leipzig – Halle – Eisleben – Bittichenrode – Nordhausen – Arbejdslejren Dora – Niedersachsenwerke – Konzentrationslejren Buchenwalde – Naumburg – Reiesenfels – Markranstädt.

Resultatet af denne rejse blev, at vi fra de forskellige nævnte steder i Leipzig samlede 32 danske, norske og svenske statsborgere, som vi den 4/6 førte fra Leipzig mod Danmark.

C. Wernigerode – Halberstadt – Braunschweig – Celle – Bergen Belsen – Soltau.

Disse steder besøgte på vejen fra Leipzig til Hamborg, og fra Celle modtoges en dansk statsborger, medens der de øvrige steder enten ingen danske (eller norske) fandtes, da vi passerede, eller kun sådanne, som ikke ønskede at rejse med eller som ikke havde faktisk tilknytning til Danmark.

d. Neuengamme.

Den 8/6 og 30/6 aflagde jeg besøg i koncentrationslejren Neuengamme, hvor der da var 12.000 SS-soldater interneret. De britiske officerer udtalte, at de ikke havde fundet urner i Neuengamme, efter at tyskerne havde forladt lejren, og under min gennemgang af lejren, herunder krematoriet, så jeg kun enkelte urner uden identifikationsmærker, og som oftest beskadigede. De britiske officerer udtalte endvidere, at de anså det for sandsynligt, at fælles ligbrænding havde været anvendt, samt at de ikke var i besiddelse af nogen journaler. En SS-soldat, bademester Steinfeld, der havde gjort tjeneste i lejren i Haftbekleidungskammer fra 1942 fortalte, at tyskerne inden deres flugt havde ødelagt journalerne og udtalte endvidere, at fangerne var blevet dræbt ved hængning, strangulering, skydning og anvendelse af håndgranater, men derimod ikke ved gas, jfr. iøvrigt den af politiassistent Skriver Jensen og dr. med. Harald Gormsen udarbejdede rapport, side 1, om vort besøg i Neuengamme den 4/7 og min telefonmeddelelse derom (bilag I) af 13/7 til Udenrigsministeriet.

E. Forhandlingerne med russiske militærmyndigheder om tilladelse til at foretage en rejse i den russisk besatte zone af Tyskland langs Østersøkysten til Danzig og Stutthof og videre derfra gennem Thorn og Bromberg til Berlin.

Den 12/6 afrejste jeg med en kolonne til Schwerin og kørte derfra straks til den britisk-russiske demarkationslinie på vej til Güstrow. Formaliteterne med de britiske myndigheder var blevet ordnet i Hamborg, og der var heller ingen vanskeligheder ved den britiske grænsebot. Derimod kunne forhandlinger med russiske myndigheder

ikke påbegyndes i Hamborg, da der ingen fandtes, så jeg var henvist til først at søge forhandling med de russiske officerer ved demarkationslinien. Efter at have passeret et 3 km Nomansland mellem den britiske og russiske zone havde jeg i ca. 2 timer samtale med de russiske grænseofficerer. De erklærede, at de så sig nødsaget til at forelægge sagen for højere instanser, og der blev lovet mig svar næste dag kl. 12.

Da forhandlingerne næste dag genoptoges, henviste de russiske officerer til, at særlige russiske kommissioner varetog hjemsendelsen af D.P. (Displaced Persons) og udtalte, at der ingen danske fandtes i den russiske zone. Såfremt jeg insisterede på at komme ind, måtte spørgsmålet tages op i Moskva via København. Jeg svarede, at dette allerede var overvejet, men at jeg for at spare tid gerne ville kunne rejse ind straks. Allerede dagen før havde jeg forklaret, hvor taknemmelig man fra dansk side var for den gode bistand, russerne ydede ved hjemsendelsen af vore landsmænd og for den gode behandling, vi havde hørt blev disse til del, og jeg udtalte nu videre, at det jo også var en æressag for Danmark at kunne yde sine statsborgere hjælp og en pligt at gøre det, og at de danske myndigheder i København blev bestormet af pårørende til forsvundne deportanter med bønner om hjælp. Jeg foreslog subsidiært, at der blev givet mig tilladelse til at rejse til den russiske myndighed i Berlin eller en anden tysk by, som havde afgørelsen i sagen, for at føre direkte forhandlinger og henviste til, at jeg tidligere havde rejst i den russiske zone sammen med norske officerer, der iøvrigt – såvidt jeg havde forstået – havde forhandlet direkte med russiske militærmyndigheder i Dresden. Jeg tilbød at følge en i forvejen aftalt rute og udtalte, at såfremt de ønskede at sende en russisk ledsager med os, ville vi betragte ham som en kær gæst. De russiske officerer lovede at forelægge sagen påny og gøre deres bedste for at opnå et positivt resultat.

Et par timer senere kom en russisk oberst ledsaget af en major og en kaptajn til vort kvarter hos de britiske grænseofficerer, hvor vi boede, såkænge forhandlingerne stod på. En samtale af lignende indhold som foran refereret gentog sig. De oplyste kl. 15 at have telegraferet om sagen til deres overkommando, der atter ville telegrafere til Moskva, og

udtalte, at svaret kunne ventes i dag eller i morgen. Såfremt det var negativt, ville der intet være i vejen for, at vi prøvede i Ludwigslust.

Den 14/6 ventede vi hele dagen forgæves på russisk svar.

Den 15/6 kørte vi kl. 14 til demarkationslinien, da vi intet svar havde modtaget, og fik besked gennem en sergent, at vi ville få svaret næste dag mellem kl. 9 og 10. Næste dag kørte jeg derfor kl. 10 til demarkationslinien. Trods bestemt anmodning fik jeg ingen russisk officer i tale, men en sergent blev sendt med den besked, at den 19. d.m. kl. 7 ville vi få svar. Herefter bestemte jeg mig til at tage til Ludwigslust, idet jeg håbede, at de derværende russiske myndigheder ville være kompetente til selv at træffe afgørelse om vor indrejse. Vi kørte straks til demarkationslinien ved Ludwigslust, hvor vi talte med en russisk løjtnant. Han var meget venlig og udtalte, at vi 10 minutter senere ville få et svar og sikkert et gunstigt svar. Efter 2 timers venten løb forhandlingerne ud i sandet, og løjtnanten bad os nu tale med en engelsk officer, major Bernays. Denne var straks hjælpsom, og det aftaltes, at vi mandag den 19. med major Bernays skulle forhandle med en russisk kaptajn ved navn Levin. Major Bernays mente, at vi i løbet af nogle dage skulle kunne komme igennem, og jeg modtog hans indbydelse til, så længe forhandlingerne stod på, at være englændernes gæst.

Den 18/6 kørte jeg kl. 10 påny til demarkationslinien Schwerin-Güstrow. 2 timer hengik. Intet svar. Samme dag kl. 18 forhandlede jeg i Ludwigslust sammen med major Bernays med den russiske kaptajn Levin. Han stillede os et gunstigt svar i udsigt næste dag mellem kl. 14 og 15, og det aftaltes, at kolonnen kl. 14 næste dag skulle være ved demarkationslinien ved Ludwigslust. Samme aften tog jeg tilbage til Schwerin, hvor jeg fik at vide, at der om eftermiddagen var kommet afslag fra russerne på vor anmodning om indrejse med den begrundelse, at der var nedsat russiske kommissioner til at samle og hjemsende D.P.'s, således at vor ekspedition var overflødig.

Den 19/6 talte jeg på det fastsatte tidspunkt med kaptajn Levin, der udtalte, at sagen var forelagt, og at vi kunne vente svar i løbet af to dage.

Den 26/6 meddelte en russisk major mig ved demarkationslinien i

Ludwigslust, at kaptajn Levin var rejst til en russisk general, bl. a. for at tale om vor sag, og at der ville være svar den 21. kl. 11.

Den 21/6 kl. 11 kørte jeg over til den russiske linie. Efter en times ventetid kom kaptajn Levin og meddelte fra generalen, at vi ikke kunne komme ind. Samme besked gav kaptajn Bulukin, der som norsk forbindelsesofficer havde fremsat en lignende anmodning for sit eget vedkommende. Jeg beklagede at modtage sådant svar og insisterede på at få lejlighed til at tale med den russiske myndighed, der var kompetent til at give indrejsetilladelse, idet det var udtalt under samtalen, at generalen slet ikke kunne give sådan tilladelse, men at den skulle gives af civile myndigheder. Også herpå fik jeg afslag, idet kaptajnen nu henviste til russiske militærmyndigheder (oberst Melnikow) i den britiske zone. Disse myndigheders opholdssted kendte han dog ikke, hvilket de engelske officerer i Ludwigslust ej heller gjorde.

Samme eftermiddag brød kolonnen op og kørte til Hamborg.

Under forhandlingerne med de russiske myndigheder var jeg gentagne gange i telefonisk forbindelse med U.M., og det var med ministeriets indforståelse, at jeg herefter opgav forhandlingerne på de to nævnte punkter af demarkationslinien, og ministeriet mente ikke, at jeg i øjeblikket burde forsøge flere steder.

Den 23/6 havde jeg i Hamborg sammen med den danske konsul en samtale med en af de derværende britiske officerer, Col. Armitage, for med ham at drøfte mulighederne for britisk bistand til at skaffe russisk indforståelse med, at jeg med en konvoj rejste til den russiske zone, og jeg afleverede til obersten en kort skriftlig redegørelse for mine hidtidige forsøg på at komme derind. Obersten lovede at anmode 21. Army Groups hovedkvarter om at ville søge fremskaffet en sådan tilladelse for mig. Obersten fik imidlertid intet ud af sine bestræbelser.

Da jeg den 25/6 passerede 21. Army Groups hovedkvarter i Bad Oeynhausens (feltmarskal Montgomerys hovedkvarter), fik jeg oplyst, at den af den russiske kaptajn Levin omtalte oberst Melnikow havde sit kontor der. Obersten var imidlertid bortrejst, hvorfor jeg gav den britiske officer, løjtnant Taranovsky, der særlig førte forhandlinger med obersten om de russiske sager, en genpart af den skriftlige redegørelse, der var afleveret til Col. Armitage. Løjtnanten lovede at

tale med den russiske oberst, og såfremt der kom noget positivt ud deraf, da at sende svar til Col. Armitage. Der kom ej heller noget ud af dette.

F. Den 2. juni sendte jeg nogle vogne tilbage til Danmark for at formindske kolonnen. Disse vogne medtog 13 danske og 1 statsløs. Blandt de danske var 2 mand fra Stutthoflejren.

G. Gunstorf – Bad Oeynhausien – Bad Sassendorf – Iserlohen – Lahde – Neheim – Dorthund – Wuppertal – Sterkrade – Veersien nær Mappen.

Ifølge de for udenrigsministeriet foreliggende oplysninger skulle der ligge 3 syge danske på reservelazarettet i Bad Sassendorf. Ved besøg den 25/6 oplystes det, at der ingen danske befandt sig på lazarettet. Af dets bøger fremgik følgende:

Wagge-Andersen, entreprenør, blev den 29.4.45 fra reservelazarettet ført tilbage til den rullende kolonne.

Helge Johan Hansen var formentlig afrejst til Danmark.

Leif Frederiksen var afhentet af Dansk Røde Kors den 23.6.45.

Svend Anker Magnussen blev den 31.3.45 ført tilbage til den rullende kolonne.

Erik Svendsen og

Aage Sørensen stod ikke opført i hospitalsjournalen.

Gustav Hemmingsen blev 31.3.45 ført tilbage til den rullende kolonne.

Derefter besøgte kirkegården. Kirkegårdspersonalet udtalte, at op mod 70 fanger fra koncentrationslejren skulle ligge begravet i fællesgrave af størrelser gravet efter det øjeblikkelige behov. Kister skulle ikke være anvendt. Der skulle intet være anført i kirkebøger og intet foretages til identifikation. Gravene var ikke indhegnede eller beplantede, men dækket med vildtvoksende græs.

Jfr. iøvrigt den af politiassistent Skriver Jensen og dr. med. Harald Gormsen udarbejdede rapport om vort besøg i Bad Sassendorf den 16/7.

Den 28/6 besøgte koncentrationslejren Veersien ved Meppen. Lejren beboedes af italienske officerer og soldater, som havde kæmpet

for *Badoglio mod Mussolini*, og som var blevet taget til fange af tyskerne. Den øverstkommanderende var general Giuseppe Adami. Italienerne kunne ingen oplysninger give om de danske, der havde været i lejren, og italienerne havde ikke fundet papirer efter tyskerne. Senere modtog vi fra Centralkontoret for særlige Anliggender i København oplysninger, der muliggjorde videre efterforskning på stedet, hvorom henvises til den af politiassistent Skriver Jensen og dr. med. Harald Gormsen udarbejdede rapport, side 2 til 5, om vort besøg i Veersen den 4/7 og min telefonmeddelelse derom (bilag II) af 13/7 til UM.

Udenrigsministeriet blev den 29/6 telefonisk underrettet om besøgene i *Bad Sassendorf* og i *Veersen* den 25. og 28. juni.

Der fandtes ingen danske på turen, eller kun sådanne, som enten ikke ønskede at rejse eller som faktisk ingen tilknytning havde til Danmark.

2. juli til 12. august 1945.

Nedenfor vil blive opstillet en inddeling af rejsen i afsnit med angivelse af de steder, som besøgtes, medens der iøvrigt henvises til den vedlagte af politiassistent Skriver Jensen og dr. med. Harald Gormsen udarbejdede og meget fyldige rapport.

H. Neuengamme.

I. Veersen – Meppen – Lingen – Dalum.

J. Hamborg – Maastricht – Bruxelles – Antwerpen – Merxplats – Arlon – Hamborg.

Jfr. her den som bilag III vedlagte til Udenrigsministeriet indsendte rapport af 12/7 vedrørende dette rejseafsnit.

K. Kaldenkirchen – Anrath – Neuss – Reimscheid – Hagen – Bochum – Dortmund – Soest – *Bad Sassendorf* – Hamm – Gütersloh – Porta – Hameln – Konzentrationslejren *Schandalak* – Gifhorn – Bergen – Konzentrationslejren *Bergen Belsen* – Uelsen – Barskamp – Lübeck – Hamborg.

L. Hamborg – *Bad Oeynhausen* – Dortmund – Essen – Sieburg – Wiesbaden – Frankfurt a/M – Darmstadt – Bieburg – Hanau – Mannheim – Karlsruh – Sastatt – Ensisheim (Frankrig) – Freiburg

– Ulm – Fronhofen b. Ravensburg – Landsberg a.d. Lech – München – Konzentrationslejren Dachau – Freising – Allach – Starnberg – Feldafing – Schwaz (Østrig) – Ingolstadt – Regensburg – Vohenstrauß – Würzburg – Nürnberg – Fürth – Regensburg – Lübeck – Hamborg.

M. I dagene 5/7–14/7 foretog ingeniør Pontoppidan Sørensen ledsaget af læge Maaløe en rejse med 3 ambulancer til München, hvor han hentede og førte til Danmark en række syge danske og norske. Se iøvrigt den af politiassistent Skrivers Jensen og dr. med. Harald Gormsen udarbejdede rapport under afsnittet om vort besøg i München den 31/7.

Om rejsens forløb i almindelighed.

I. De nødvendige tilladelser til kørsel i de forskellige zoner af Tyskland og i de forskellige lande har jeg efter ministeriets ordre fremskaffet undervejs. Med henblik på muligheden for udsendelse af andre hjælpeekspeditioner bemærkes følgende:

At passere Tysklands grænser var meget vanskeligt, og skønt det lykkedes hver gang, var det ofte et spørgsmål, om tilladelsen ville blive givet, eller om forsøget skulle glippe.

Kørslen i den britiske zone foregik uden vanskeligheder, og de britiske militærmyndigheder var altid tilfredse med min danske udenrigsministerielle legitimation. Logi, kost og benzin blev stillet til vor rådighed, og stor hjælpsomhed blev udvist.

Kørslen i den amerikanske zone var meget vanskelig. Det var en uafvendelig nødvendighed som første hanling hos de amerikanske myndigheder at opnå tilladelse til at færdes i zonen. Disse tilladelser opnåedes, men det var vanskeligt. Når de først var opnået, kunne vi påregne at få logi og eventuelt kost, derimod fik vi kun benzin med stor vanskelighed.

At rejse i den franske zone af Tyskland var meget let, og franskmændene var kun glade ved at hjælpe både med logi, kost og benzin. Hvad det sidste angår dog kun med små mængder, da der herskede den største knaphed derpå.

Under min tidsmæssigt korte rejse i den russiske zone af Tyskland fra Berlin til Liegnitz var vi fuldkommen selvforsynende, men det er

mit indtryk, at såfremt – men også kun da – man har klare og tydelige tilladelser fra de dertil kompetente russiske myndigheder, vil man kunne påregne hjælp såvel med hensyn til logi, kost og benzin.

Hvad angår passagen fra den ene zone af Tyskland til den anden, gælder det, at det var ganske let at komme ind og ud af den britiske og franske zone, vanskeligere at rejse ind og ud af den amerikanske zone og uhyre svært at passere den russiske demarkationslinie.

Selve rejsen i Belgien, Holland og Frankrig frembød ingen særlige vanskeligheder.

II. Under rejsen er, som det fremgår af rapporten, følgende koncentrationslejre besøgt: Dora (var muligvis kun en arbejdslejr, men synes ikke at have adskilt sig væsentligt fra de egentlige koncentrationslejre), Neuengamme, Veersen, Dalum, Schandelah, Porta, Bergen Belsen, Buchenwald og Dachau.

Om samtlige lejre gælder det, at de bar præg og spor af at have givet fangerne levevilkår, hvor grusomhed, dyb nød, død og vold havde været fremherskende. I lejrene så man galger og kroge til hængning i fri luft, i krematorier eller endog i sovesale, små indhegnede pladser hvor fanger blev skudt, indhegninger til glubske hunde, uhyggelige krematorier, gaskamre, nøgne rum, der højt på væggene bar aftryk af menneskehænder og -fødder, hvilke aftryk antages at være afsat af i stabler lagte lig, uhyggelige dynger af elendigt og frygtelig snavset tøj, soverum til hundreder af mennesker, hvor etagekøjerne stod så tæt, at det var vanskeligt at færdes i rummet, snævre fængsler, grave hvor ligene kun var dækket med få centimeter jord, og i tilslutning til lejrene flere steder underjordiske fabrikker.

III. Forsåvidt angår de personer, som ekspeditionen bragte eller foranledigede bragt til Danmark, blev de danske myndigheder bekendt med deres navne senest ved ankomsten til Danmark. En fortegnelse med bemærkninger over de danske, som ekspeditionen traf på eller hørte om i Tyskland i tiden 24/5 til 1/7, men som ikke førtes til Danmark ved ekspeditionens foranstaltning vedlægges som bilag IV. En personfortegnelse over de i tiden 2/7 til 12/8 af ekspeditionen

antrufne danske er vedlagt som bilag 13 til den af politiassistent Skriver Jensen og dr. med. Gormsen udarbejdede rapport.

19. september 1945.

sign. B. Paulson.

Bilag I.

Telefonmeddelelse til Udenrigsministeriet den 13. juli 1945.

Den 4. juli d. a. aflagde politiassistent Skriver Jensen, dr. Harald Gormsen, fuldmægtig Erik Jensen og jeg besøg i Neuengamme. Vi gennemgik lejren særdeles grundigt under hr. Jacobsens førerskab. I krematoriet fandt vi ituslæede urner uden påtegning af navn eller fangenummer. I enkelte tilfælde var der i urnerne nedlagt en ildfast lerplade med et nummer. Disse numre var ikke identiske med fangenumrene, og da der ikke fandtes kartoteker, kunne vi ikke på dette grundlag identificere asken. Der var intet, der sandsynliggjorde rigtigheden af frk. Dindlers påstand om at have fundet en bestemt angiven persons urne.

Efter fuldmægtig Jacobsens ønske medtoges fra krematoriet med de britiske myndigheders indforståelse en ubekendt persons urne, som vil blive overgivet Centralkontoret for særlige Anliggender. En eftersøgning af kældre, hvor der ifølge fm. Jacobsen tidligere blev opbevaret urner, gav intet resultat, idet kældrene var blevet tømt for deres indhold. Der består enighed iblandt os om, at der på grundlag af de for os i øjeblikket foreliggende oplysninger ikke består mulighed for at finde og identificere urner i Neuengamme indeholdende aske efter afdøde danske. Under gennemgangen af lejren fremkom der intet nyt til støtte for efterforskningen af forsvundne danske deportanter.

Under besøget i lejren blev der for os fremstillet 72 danske SS personer og andre danske, som var interneret i Neuengamme sigtet for at være protyske, jfr. herved min skrivelse med bilag af 5. f. m. fra Hamburg.

Vi beså den i Udenrigsministeriets notits af 20. f. m. nævnte kaninfarm for at finde det af fangerne førte danske kartotek. Kartoteket fandtes ikke under gennemgangen, og forinden man

foretager en grundigere undersøgelse af kaninfarmen, henstilles det, hvorvidt ministeriet måtte se sig i stand til hos den i notitsen nævnte hr. Jean Fischer at indhente oplysning om kartotekets placering i farmen, dets størrelse, dets emballering samt om grundlaget for hr. Fischers formodning om kartotekets eksistens.

Ovenstående er oplæst for og tiltrådt af politiassistent Skriver Jensen, dr. Harald Gormsen, fuldmægtig Erik Jacobsen. De 3 herrer anmoder om, at der må blive sendt en kopi af denne meddelelse til Rigspolitichefen, chefen for Retsmedicinsk Institut og Centralkontoret for særlige Anliggender.

sign. Paulson.

Bilag II.

Telefonmeddelelse til Udenrigsministeriet den 13. juli 1945.

Den 6. juli d. a. aflagde politiassistent Skriver Jensen, dr. Harald Gormsen, fuldmægtig Jacobsen og jeg besøg i koncentrationslejren Veersen ved Meppen og på den tilstødende kirkegård. Vi oprådede

„Sag mir wo die Gräber sind . . .“

straks de nødvendige tilladelser til at foretage undersøgelser på kirkegården. Fuldmægtig Jacobsen var i besiddelse af en plan over kirkegården, hvorefter de danske grave kunne udpeges, og af en fortegnelse over de dodes navne og fangenumre. ifølge de for fm. Jacobsen foreliggende oplysninger skulle der ligge 18 danskere begravet i enkeltgrave. Under ledelse af politiassistent Skriver Jensen og dr. Gormsen foretoges en åbning af 5 grave og afdækning af ligene. En udførlig rapport udarbejdet af de 2 sagkyndige vil blive indsendt til ministeriet.

Foreløbig kan oplyses, at ligene, der var stærkt forrådnede, blev fundet i enkeltgrave, nøgne uden kiste. Om ligenes højre arm var fastbundet deres fangenummer. Efter den på stedet foretagne undersøgelse er det overvejende sandsynligt, at ligene er identificeret, men forinden en identifikationserklæring afives, ønsker de sagkyndige at have lejlighed til på grundlag af i Danmark indhentede signalement, herunder tandlægekort og udskrift af lægejournaler, at foretage en sammenligning med de på kirkegården foretagne optegnelser.

Ifølge de sagkyndige må det anses for overvejende sandsynligt, at samtlige 18 lig vil kunne findes og identificeres. Forinden dette arbejde påbegyndes, henstilles det, at der for hver enkelt af 18 afdøde, hvis navne kendes af Centralkontoret for særlige Anliggender, indhentes udførlige signalementer bilagt tandlægekort og udskrift af lægejournaler.

Det nærmeste krematorium er beliggende i Osnabrück ca. 90 km fra kirkegården; såfremt de afdøde måtte ønskes hjemført til Danmark, henstilles det, at der indhentes erklæring herom fra de pårørende, herunder om hvorvidt ligene ønskes hjemført i kister eller i urner efter ligbrænding.

Ovenstående er oplæst for og tiltrådt af politiassistent Skriver Jensen, Dr. Harald Gormsen og fuldmægtig Erik Jacobsen. De 3 herrer anmoder om, at der straks må blive sendt en kopi af denne meddelelse til rigspolitichefen, chefen for Retsmedicinsk Institut og Centralkontoret for særlige Anliggender.

sign. Paulson.

RAPPORT VEDRØRENDE DEN 1 JULI 1945
TIL MAASTRICHT FRA DANMARK UDSENDTE KONVOJ.

På et møde den 3. d. m. i Hamborg, hvor følgende personer var til stede:

Konsul Nørby, Ljt. Strømberg, Politiassistent Skriver Jensen, Dr. Gormsen, Fuldmægtig Erik Jacobsen, Ingeniør Pontoppidan Sørensen, Dr. Maaløe, Direktør Jacobsen, Dansk Røde Kors i Aarhus, Konsul Müller, Dansk Røde Kors, Aalborg, og jeg selv meddelte Ljt. Strømberg os, at der i Maastricht befandt sig ca. 150 skandinaver, som han i sin egenskab af dansk forbindelsesofficer hos de engelske militærmyndigheder i Tyskland gerne så hjemsendt snarest muligt. Jeg svarede, at vi kunne påtage os en sådan opgave og få vogne fra Danmark, dog ville jeg foretrække, at sende en personvogn til Maastricht for at skaffe vished for, at de pågældende skandinaver var til stede og forblev der indtil konvojens ankomst. Jeg modtog det svar, at oplysningerne stammede fra den norske forbindelsesofficer, Kaptajn Bonnevie, at det var sikkert, at de pågældende var til stede, og at der forelå aftale om, at de ventede transporten samt, at det herefter måtte anses for ganske overflødig at sende nogen personvogn af sted. Der bestod ikke nogen telefonforbindelse mellem Hamborg og Maastricht. Herefter indvilgede jeg i straks at bestille vognene for at gennemføre sagen hurtigst muligt, dog at jeg udtrykkelig betingede mig, at forbindelsesofficeren fremskaffede sådanne dokumenter, at jeg uhindret ville kunne passere den hollandsk-tyske grænse. Dagen efter modtog jeg gennem Ljt. Strømberg et af Military Government, 521 Detachment, Hamburg, udstedt certifikat med følgende tekst:

„Allow Mr. Bjarne Paulson, secretary to the Danish Ministry of Foreign Affairs and head of special repatriation mission to proceed to MAASTRICHT and various places in the Shaef zone of Germany with members of said mission and convoy of vchioles for the purpose of” med besked om, at dette dokument ville skaffe detachementet over grænsen og tilbage. I tilslutning til mødet anmodede jeg

telefonisk Udenrigsministeriet om at ville sende en konvoj til det omhandlede formål. Det aftaltes, at Ljt. Strømberg skulle afhente kolonnen i Danmark og føre den til Hamborg og der være behjælpelig med at fremskaffe brændstof, hvorefter kolonnen på egen hånd skulle fortsætte til Wesel, hvor jeg sammen med en del af de ovennævnte herrer skulle støde til kolonnen den 7. d. m. om aftenen.

På grund af forskellige indtrufne forhold kom kolonnen først frem til Wesel den 8. om eftermiddagen.

Den 7. om aftenen kørte jeg sammen med fuldmægtig Jacobson til Maastricht, hvor vi hos Civil Affairs, USA, modtog den oplysning, at skandinaverne var sendt til Jambes ved Namur i Belgien. Jeg telefonerede straks fra Maastricht til Jambes og fik bekræftet, at de pågældende skandinaver befandt sig der, men samtidig oplystes, at de pågældende næste morgen ville blive sendt til Bryssel. Jeg spurgte herefter myndighederne i Maastricht om, hvornår skandinaverne kunne forventes videreført fra Bryssel til skandinavien, og man svarede mig, at måske skete det snart, måske skete det først om 3 uger. Samtidig fik vi tilbudt benzin og olie, således at vi kunne fortsætte med hele kolonnen til Bryssel, og vi fik overrakt et dokument, hvorefter kolonnen kunne passere den hollandsk-belgiske grænse.

Vi kørte herefter tilbage til Tyskland for at møde konvojen, og vi agtede snarest med en personvogn at foretage en rekognoscering til Bryssel. På grænsestedet traf jeg aftale om, at vi atter skulle kunne passere grænsen med hele kolonnen efter endt rekognoscering.

Den 8. d. m. kørte jeg kolonnen til grænsestedet Herungen. Her fik jeg at vide, at passertilladelsen for kolonnen var blevet tilbagekaldt samme dag kl. 12, men at jeg personlig kunne rejse over grænsen, hvorhen jeg ville. Endnu medens vi talte sammen om dette, kom en meddelelse om, at jeg ej heller kunne passere grænsen. Herefter førtes en del forhandlinger, der resulterede i, at vi den 9. d. m. kl. 19 fik meddelelse om, at 21. armegruppens Hovedkvarter havde samtykket i, at hele detachmentet passerede grænsen med Bryssel som mål, idet jeg henvistes til i Bryssel at få formaliteterne ved udrejsen til Tyskland ordnet med Shaef Mission. Jeg forstod det som ganske givet, at tilladelse til udrejse ville blive mig givet.

Grænsekontrollen anså det for mest tilrådeligt, at jeg straks førte konvojen til Bryssel og udtalte, at det ville være en forudsætning for meddelelse af tilbagerejsetilladelse, at hele konvojen indfandt sig i Bryssel. Under forhandlingerne med de britiske grænsemyndigheder udtaltes det, at de af Military Government ikke kunne udstede nogen grænse-passerseddel. De eneste papirer, som havde nogen værdi, var Udenrigsministeriets til mig udstedte særlige legitimisation sammenholdt med mit diplomatpas.

Kolonnen ankom i god orden den 10. d. m. til Bryssel og indkvarteredes i det danske Gesandtskab.

Da vi passerede Maastricht modtog vi ved velvilje fra Lieutenant-Commander R. Drost, Military Commission D. P. 1800 l benzin og 60 l smøreolie. Commandør Drost oplyste os samtidig om, at der i Maastricht kun befandt sig een Dansker, som lå syg på et hospital. Efter at have besøgt ham (Hother Ullmann, født den 4.6.1924), der havde været interneret et halvt år i koncentrationslejren Sachsenhausen, traf vi aftale om at medtage ham på tilbagevejen.

I Bryssel bragtes papirerne for udrejsen ved lagationsråd Viggo Jensens hjælp i orden. Det var nødvendigt, at Shaef telefonerede påny til 21. armegruppe. De fra Maastricht ankomne skandinaver befandt sig i Bryssel, men ville, såfremt konvojen ikke var ankommet til Bryssel, en af de nærmeste dage være blevet ført med flyvemaskine til København, nemlig 24 danske (herunder fru overlæge Ellen Larsen, frk. Hilda Lund og Jørgen Mogensen), 10 nordmænd, 21 svenskere, 1 finne samt 12 estlandsvenskere, som Shaef særlig havde anmodet gesandtskabet om at transportere til skandinavien. Foruden de ovennævnte medtager kolonnen en syg dansker ved navn Osvald Andreas Pedersen og en meget alvorlig syg mordmand ved navn Olaf Lislevand, der begge har været i tysk fangenskab samt 3 danske kvinder, der hensad i belgiske fængsler.

Politiassistent Skriver Jensen har foretaget optegnelser vedrørende transportanternes personalia.

*Bryssel, den 12.7.1945.
sign. B. Paulson.*

Fortegnelse over danske, som ekspeditionen i tiden 24/5 til 1/7 1945 traf eller modtog oplysninger om i Tyskland, og som ikke ved ekspeditionens foranstaltning førtes til Danmark.

1. Ifølge Military Government fandtes den 1/6 d. m. følgende 6 danske i Nordhausen:

1. Ciubuca, Jon, f. 7.1.1924,
2. Alexandrescu, Nikolai, f. 13.3.1923,
3. Frederiksen, Else, f. 7.9.1915,
4. Frederiksen, Christian, f. 17.4.1864,
5. Simonsen, Agathe, f. 10.3.1871,
6. Christensen, F. L. J. K.

Ingen af de forannævnte medtoges. 1. og 2. fandtes ikke på den opgivne adresse. 3. og 4. ønskede foreløbig ikke at komme til Danmark. 5. og 6. var tysk fødte og havde ingen særlig tilknytning til Danmark.

2. Ifølge Military Government fandtes den 6/6 d. m. følgende 5 danske i Braunschweig:

- Mads Dahl-Nielsen, Boende Helmstedtstrasse 20
Karl Kristian Georgsen
og norskfødt hustru, boende Helmstedtstrasse 20
Astrid Larsen, boende Juliusestrasse 44
Marie Clausen, boende Juliusestrasse 44.

3. Af akterne i Tugthuset i Celle fremgik, at Herluf Marius Henker den 18/4.45 var blevet overført derfra til tugthuset i Dreibergen-Bützow, at han var rejst til Tyskland som arbejder, og at han var idømt to års tugthusstraf for aflytning af engelsk radio.

4. Ifølge oplysning modtaget i en lejr i Wuppertal (Freute Beierröhde) boede der følgende 4 danske:

1. Svend Andersen (nr. 911110268), havde arbejdet som sporvogns-styrer.

2. John Panduro (nr. 911110234), havde arbejdet som sporvogns-
styrer.

3. Liesoletei Panduro (nr. 900061933), tyskfødt, gift med nr. 2.

4. Egon Walter Petersen, tidl. O. T. vagtmand i Lejren.

1. var taget bort. 2. og 3. var taget på udflugt til Düsseldorf, og hvornår de kom tilbage kunne ikke oplyses. 4. opgives at være på Krankenhaus Barnum. På forespørgsel der oplystes det, at han ikke var på hospitalet og aldrig havde været der, og en forespørgsel fra hospitalet til andre hospitaler gav negativt resultat.

Fra Frihedsrådets talerør, Information's Børge Outze

I det, man kalder „skrivende stund“, kender jeg ikke denne bogs indhold, kun dens emne, men den viden er mig nok til at give forfatteren et skulderklap: Det er godt, nogen har taget dette arbejde på sig, det har for længe været ugjort.

Naturligvis har det sin forklaring, at alle vi andre, som har syslet med de fem års historie, amatører og faghistorikere i passende blanding, har interesseret os for næsten alle andre emner. Fangernes hjemkomst skete så sent, at befrielsens jubel næsten overdøvede glæden, og bagefter var det deres – og andres – oplevelser i de tyske lejre, som interesserede betydeligt mere end den kendsgerning, at her var de igen, mere eller mindre levende, men altså ikke omkommet dernede . . . Nå, ja, og så overstrålede eet navn, Folke Bernadottes, jo alle andre, og det følte som om man ville slå skår af en glorie, når man talte om nordmænd og danskere, der også havde været med både i forberedelserne, og da det gik løs med „de hvide busser“.

Nu, da tingene er på afstand, kan den fulde sandhed være os alle nok, og den er altså bl. a. den, at den norske eksilregering havde truffet en mængde forberedelser til at bjerge fanger ud af Ragnarok, såsnart det blev muligt, og også den, at behjertede danskere med Kai Hammerich i spidsen allerede i sommeren 1944 havde kontaktet

nordmændene. Et af resultaterne var planen om det såkaldte „Jyllandskorps“, et navn, der har mere klang i Norge end i Danmark, hvor vi har talt så meget om „Bernadotte-ekspeditionen“, at vi ligesom ikke har villet nævne vore egne. Opgaven var så overvældende, at den umuligt kunne have været løst alene af det svenske militær i Røde Kors-camouflage – jo for det var stort set svensk militært personel og materiel, Bernadotte benyttede, og tyskerne vidste det. Adskillige fanger var næppe sluppet fra Neuengamme, hvis danske vognmænd ikke havde formeret „Jyllandskorpset“ med rutebiler, busser, kølevogne etc.

Forberedelserne var i høj grad norske, lige fra aftalerne med de allierede til indretningen af i hvert fald een modtagelseslejr i Sverige, forhandlingerne med Himmler var Bernadottes, transporten fra andre lejre til Neuengamme var svenskernes – livsfarlige – indsats, den egentlige hjemtransport havde „Jyllandskorpset“ sin store andel i. Sådan kan det stort set, men naturligvis kun stort set, fordeles, der er mange enkeltheder.

Måtte denne bog nu 25 år efter belære os om, at der fandt et godt skandinavisk samarbejde sted, da de norske og danske fanger i yderste øjeblik blev reddet ud af Helvede. Vi glemmer ikke Folke Bernadotte af den grund!

Børge Outze

FINALE

DET HAR her været opregnet, at det lykkedes de skandinaviske konvojer at bjerge omkring 22.000 mennesker ud af nazismens koncentrationslejre. Tallet synes måske stort, men set i sammenhæng med, hvor mange der måtte lades tilbage, mister det den blotte størrelses format. Derfor har vi da også set denne indsats i billedet af en dråbe fra et sorgens og smertens og satanismens hav.

Men bragt i den rette belysning kan en dråbe i sit spejl fange et glimt af det større og videre. Derfor har vi ikke fundet det anmassende at dvæle så længe ved omstændighederne i forbindelse med bjergning af netop disse 22.000 mennesker.

Finalens tema er enkelt og upåtrængende, men, som det har vist sig, ikke uden efterklang.

Frå blot een af lejrene . . .

Vi har fra Goethes tænken og digten også dette ord overbragt: „denn alle Schuld rächt sich auf Erden”. Goethe, der i en betydningsfuld periode af sit liv havde hjemme i Weimar, vandrede ofte, mediterende, under de brede bøges kroner netop der, hvor det Buchenwalde, vi kender, nemlig koncentrationslejren, rejste sig i 1932 og fungerede til rigets sammenbrud i 1945. Og Goethes ord om skylden, der hævnes, ikke i et fjernt hinsides, men her på jorden, får en helt aktuel mening i vor beretnings sammenhæng.

I november 1969 afholdt FIR – *Federation Internationale Resistance* – sin kongres i Venezia. Fra dansk side deltog formanden for de danske Neuengamme-fanger, *Holger Grome*, m. fl. Og de fik fra FIR's juridisk-medicinske udvalg en hilsen med hjem. Til anerkendelsen af, at det danske hjælpekorps ved en effektiv indsats havde bjerget

Et tavst vidne. Skoene hvis ejere ikke behøvede dem mere . . .

så mange kz-fanger ud af lejrene, som det menneskeligt var muligt, føjedes bemærkningen om, at netop disse dansk-bjergede fanger havde haft, og stadig har, så stor betydning som vidner under opgørene med de naziforbrydere, som det først her i de senere år er lykkedes at finde og at bringe for retten. Selvfølgelig ikke, fordi disse dansk-bjergede fanger i sig selv er vigtigere vidner end andre, men ganske enkelt fordi disse vidner er noget nær de eneste, man har.

Et konkret eksempel blandt mange:

Kommandanten for udkommandoerne under Neuengamme, Obersturmführer *Grimm*, der i 1945 blev arresteret og bragt for den britiske militærdomstol i den anden såkaldte Curiohaus-proces i Hamborg. Her var tidligere fjorten af de værste kommandanter og næstkommanderende blevet dømt, elleve af disse fjorten var endt i galgen. For Grimms vedkommende var det i ganske særlig grad forholdene i udkommandoen Husum, som var belastende. Han blev da også dømt til døden.

Men det lykkedes ham at undslippe, inden løkken blev lagt ham om halsen, og først tyve år efter, i 1965, fik kriminalpolitiet i Hamborg fingre i ham. Han bragtes for retten, men blev nu frikendt. Man havde ikke de fornødne vidner til at dokumentere de gamle anklager.

Hans nyvundne frihed varede imidlertid kun tre år. I 1968 arresterede det hamborgske kriminalpoliti ham igen, og Hamburger Landesgericht har nu hans sag til behandling. For denne ret har danske tidligere kz-fanger givet møde, og andre vidneudsagn er afgivet overfor den tyske rets repræsentanter ved retsmøder afholdt her i landet. Således har bl. a. gårdejer *Børge Olsen* fra Skanderborg-egnen været afhørt ved retten i Kolding. Han kunne fortælle om forholdene i udkommando Dalum, og hvad han havde at fortælle var af en sådan art, at den kvindelige retsskriver besvimelede og måtte udskiftes med en mandlig skriver, inden afhøringen kunne fortsættes.

Den tidligere Obersturmführer er nu af sine tidligere ofre blevet overbevist om sin skyld. Medens disse linier skrives afventer han i sit hamborgske fængsel sin tredje og endelige dom.

3 af Danmarks eneste uniformerede værnepligtige i 1945. Vi var stolte af jer.

Finalens tema er upåtrængende, men indtrængende. Vi ser, at mange af disse vidner var blandt dem, der i sin tid blev kørt hjem i vore gamle CBU-køretøjer af de unge CBU-ere, der i 1944–45 indkaldtes til tjeneste ved Civilbeskyttelsens Udrykningskolonner under Statens civile Luftværn, som jo var den spæde begyndelse til Civilforsvarskorpset af i dag. Der stod fra starten ikke megen ydre glans om dette korps, men som det viste sig skulle et sådant korps med unge, raske indkaldte med den rette indstilling blive af stor betydning i den svære tid.

Det er vort inderlige håb, at der aldrig mere skal opstå situationer, som vil give korpset af i dag og i morgen lejlighed til at demonstrere netop den effektivitet, det forholdsvis nydannede korps viste sig at have henimod slutningen af den Anden Verdenskrig. Men finale-temaet må få lov at stå rent og skært: CBU's gamle, ofte ganske grotesk ombyggede vogne med deres målbevidste mandskab kørte ikke forgæves ad de lange tyske veje, tidligere bombede og stadig under bombardement og beskydning. Tilbage på disse veje måtte vi efterlade to kammerater, CBU-gruppeførerne *Clausen* og *Simonsen*.

EFTERSKRIFT

Det ligger mig på sinde at takke de mange, som venligt har imødekommet min opfordring: at bidrage til denne bog med en skildring fra det virkeområde, som var deres, eller blot med en hilsen fra kammerat til kammerat. Uden disse bidrag ville denne bog have fremtrådt betydeligt fattigere, end den nu gør. Tak til forfatteren Henrik Juul Hansen for stor bistand og hjælp. I øvrigt takker jeg alle, private såvel som organisationer, som med deres forhåndsinteresse har inspireret og støttet mig under arbejdet. En speciel tak retter jeg til Ministeren for Kulturelle Anliggender, K. Helveg Petersen, gennem hvem der også sikredes mig støtte til udgivelsen.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Bjørn'. The signature is written in a cursive, flowing style with a large loop at the bottom.